Biblioteca Centrală Regională Hunedoara-Deva

CONTROVERSE

de Al. Piru

MIRCEA ELIADE (II)

de SORIN ALEXANDRESCU

Proletari din toate țările, uniți-vă!

LUCEAFĂRUL

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA
ANUL XI — Nr. 11 (307) ● Redactor-șef EUGEN BARBU ● Simbătă 16 MARTIE 1968

Desen de [illegible]CT GĂNESCU

Desen de
ȘTEFĂNUȚĂ SABIN

GLASURI LIMPEZI

În vacarmul de litigii și conflicte al vieții internaționale de azi, care ajunge pînă și în liniștea celei mai retrase biblioteci, se aud totuși unele glasuri limpezi. Un astfel de glas a ridicat și reprezentantul României în Comisia Dezarmării de la Geneva.

După cum se știe, cele optsprezece țări reprezentate în comisie sînt de acord, de îndată ce s-au întrunit și discută de ani de zile, că pacea lumii ar fi asigurată, dacă nu s-ar afla sub eventualitatea sinistră a folosirii actualelor arme termonucleare. Ușor deci s-a putut concepe în comun ideea unui tratat internațional, care să stăvilească definitiv pericolul catastrofic.

Dar realitatea e mai complexă. Un tratat, care să fie numai al „neproliferării" și al „nediseminării" forței nucleare, cum au căzut de acord să-l numească restrictiv țările deținătoare ale acestei forțe, apare ca inoperant în condițiile date. El ar menține spaima generală, în loc s-o risipească.

De aceea punctul de vedere al României, adoptat de numeroase alte țări și constînd din interzicerea necondiționată a folosirii armelor atomice, din încetarea fabricării lor ca și din distrugerea rezervelor existente, are acea îndreptățire rațională, care îi legitimează fermitatea și îi dă puterea logică de a cuprinde întreaga problemă. În adevăr, strictețea silogistică a propunerii românești de îmbunătățire a tratatului formulat duce efectiv la măsuri, care numai ele asigură toate popoarele lumii împotriva cumplitei primejdii atomice.

VLADIMIR STREINU

(Continuare în pagina a 7-a)

DRAGOȘ VRÂNCEANU

Valul lui Traian

Zidul de pămînt
spulberîndu-se an cu an,
s-a schimbat într-un cormoran.

Devenise roșu și mare
cît un apus de soare.

Îl lua grindina
și el se aduna și mai departe,
așa cum scrie în carte.

Pe pămîntul Dunării
cobora soarele pe aproape,
să se adape.

Cîți sori, cîți sori
au venit de-atunci la marginea bălții,
de mii și mii de ori!

În țărînă se pleca,
din țărînă se înălța
cu cîte ierburi primăvara cresc,
zidul românesc.

Cîntec

Ne-am întîlnit în munte
lîngă brazi,
unde-a fost neamul cel bătrîn.

Tot acolo am revenit,
după cutreerări
prin țări cu portocali culeși
de noi.

Pe un vapor cu pînze albe
am debarcat lîngă coasta din Capri,
s-o atingem ca pe iconostas.

Apoi, trași pe mușchiul
de sub cetini,
am urmat vechile suișuri —
ca vrîncenii ce-au pierdut
urma sosirii și așezării.

Iarăși ne-am rătăcit pînă departe
în bălți —
în romane
cu panglici de foc
atîrnînd în urmă.

Am pus însfîrșit piciorul
acolo unde au ieșit din umbra deasă
cei dintîi români.

Dulci stele ale Ursei

Un umblet mi-a fost viața,
buimac în prada gîndului
copleșit de întîmplări.

A scăpărat pe la răspîntii
soarele spărgînd norii,
topiți apoi în ploi.

Mai afund am încercat
să merg în mine.

Totdeauna am revenit
să mă refac
în casa de sub pădure,

întrînd la adăpostul copilăriei.

O cicatrice după alta
mi s-au așezat pe trup —
ca niște dulci stele ale Ursei.

Mihnea Gheorghiu

note și contranote

METAMORFOZE (I)

Statistica ordinatoarelor ne furnizează, despre cultura de mase, o serie multiplă de cifre care ne cheamă la o reflecție extrem de serioasă. Cea mai mare parte a materialului cultural oferit publicului prin mijloacele de largă difuziune a informației, nu poate fi, prin natura scopurilor sale, decît redus la dimensiunile intelectuale impuse de limitele aperceptive ale „destinderii", ale siestei spiritului. Suprasolicitarea fiecăruia, în cîmpul său de muncă, devine un obstacol acceptat în principiu și de furnizorul cultural : de gazetar, de cineast, de scriitor, de artist.

Primejdiile acestei concepții urcă mai sus, spre criteriile politicii culturale, care e teoretic chemată să stabilească principii și să organizeze aplicarea lor pe o scară cît mai largă, virtualmente „pentru toți".

Într-o țară care ar ascende acum la cultură, cu o sete și cu o grabă profund explicabile, se pune mai întîi problema apropierii elementelor primordiale, să zicem : problema lichidării analfabetismului. Această treaptă odată depășită, ar urma (în planul cultural-artistic) deprinderea unui mare public nou, cu rudimentele educației sale estetice, dozată după puterile lui de absorbție la timpul dat. Apoi școlarizarea, „studiul individual" etc.

Stratificarea cerințelor culturale astfel satisfăcute nu se produce însă uniform, nici de la o națiune la alta, nici de la o clasă socială la alta și cu atît mai puțin de la individ la individ. În nobilul țel de a reduce la minimum diferențele dintre rural și urban, unii activiști culturali n-au reușit cîndva nici la noi să suprime, în această întrecere, prezența (nu numai geografică) a periferiei. Astfel încît ne-am trezit, într-o perioadă de elan al culturii socialiste, cu reîntronarea gustului dubios al semidoctului micburghez într-un mediu spiritual curat, destinat contactului direct cu treptele superioare ale artei și culturii, din pricină că „instructajul" pornea însuși de la o cultură reziduală, „bună pentru toți".

Ideea salutară a diversificării, a propagandei culturale diferențiate, a intervenit, în cele din urmă, cu marile ei avantaje și în primul rînd cu acela al recunoașterii personalității fiecăruia dintre partenerii actului de cultură : individualitatea creatoare și individualitatea receptivă, între care schimbul se produce de asemenea diferențial. Concepția jignitoare despre trebuințele culturale aproape infantile ale majorității publicului nou au fost în sfîrșit abandonate.

Locul îndrumătorului cultural, educat la limitele artei și culturii contemporane, va fi luat, cît de curînd, de **animatorul contactului direct** dintre creatorul și consumatorul de bunuri culturale, în care amatorismul înduioșător nu mai ține loc de profesionalitate și de talent. Ori, cel puțin, nădăjduim că va fi așa.

Cronica ideilor din multe publicații străine, de prestigiu, se plînge tot mai mult de năvala de surogate culturale cărora cititorul și telespectatorul nu le mai rezistă, prinzîndu-le apoi gustul, din plictis și rutină. Teoriile non-comunicării cîștigă, iarăși, teren; de data asta tocmai din pricina dezvoltării enorme și multiple a mijloacelor de comunicare, pe care criticii televiziunii le acuză de metamorfozarea, în sensul contrar, a țelurilor pentru care civilizația umană și le-a făurit de-a lungul secolelor. Sociologii și filozofii culturii au căzut de acord cu ideea că publicul trebuie obligat să gîndească și să aleagă, cu propriile-i instrumente spirituale, obligat să nu vadă în cultură numai atracția amuzamentului.

Astfel înarmată, colectivitatea care se numește public (cititor, spectator sau telespectator) se va putea mai lesne apăra de produsele și moștenirea periferiei culturale care îi flatează în primul rînd lenea intelectuală.

În țara noastră, apelul adresat școlii și universității, ca principali factori de educație multilaterală a tineretului, reprezintă soluția optimă, fiindcă principiul învățămîntului modern constă în deschiderea gustului de cunoaștere și în dobîndirea unei metode de muncă cu propriul spirit al fiecărui individ, constă în perfecționarea fiecărei personalități confruntată cu actul cultural în devenirea lui istorică.

Investirea învățămîntului public (obligatoriu) cu sarcina dezvoltării fiecăruia dintre membrii viitoarei societăți mi se pare o măsură revoluționară, mai mult decît oportună. Amatorismul predicatorilor „culturii pentru toți" (în înțelesul de vulgarizare a valorilor culturii naționale și mondiale, pentru uzul straturilor subdezvoltate) și-a trăit traiul, încă de pe vremea „luminătorilor poporului". Va trebui găsită și soluția pedagogică menită să evite reeditarea unor metode propagandistice depășite, în sutele de așezăminte ale culturii de masă pe care le vor patrona noile consilii populare, județene și comunale.

(Continuare în pagina a 7-a)

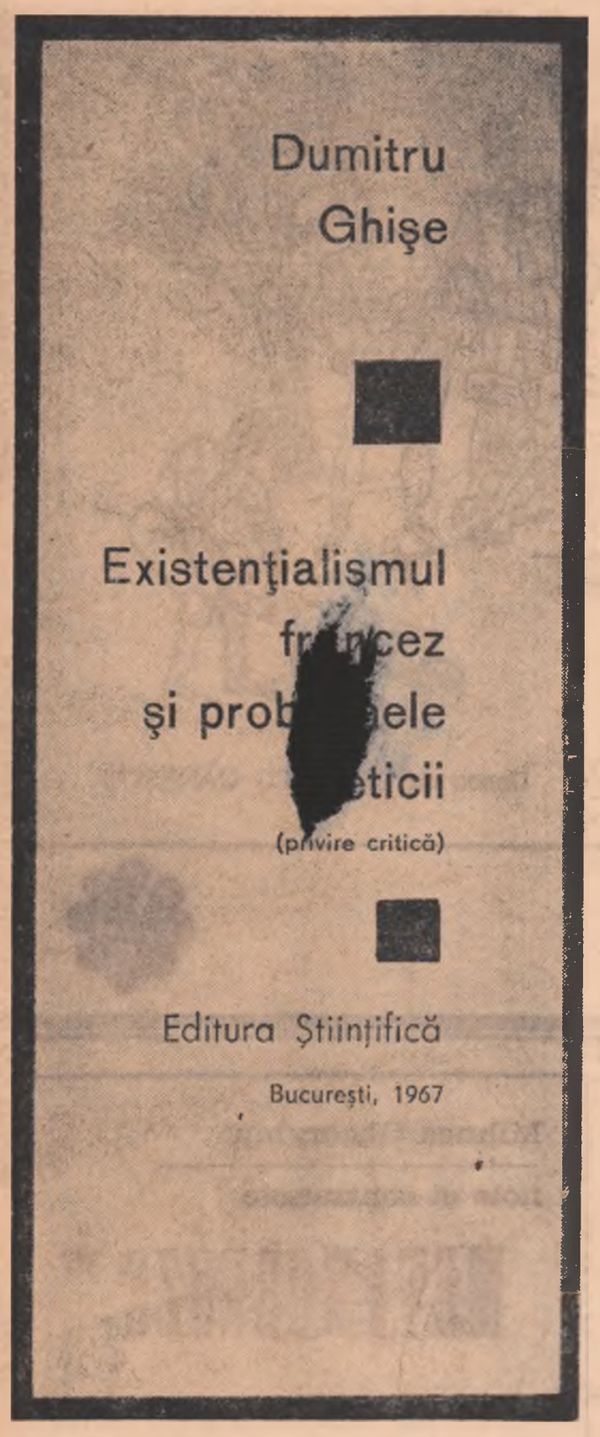

CRONICA LITERARĂ

de Gh. Achiţei

DUMITRU GHIŞE

Existenţialismul francez şi problemele etice

Incontestabil, dintre toate curentele filozofice moderne existenţialismul a pătruns cel mai mult în literatură, determinînd un interes enorm pentru o anumită tematică umană. Au existat şi există curente sau orientări filozofice a căror ecouri pot fi cu uşurinţă constatate în poezie, roman, dramaturgie. „În căutarea timpului pierdut" se resimte, bunăoară, de pe urma influenţei exercitată asupra autorului de filozofia lui Bergson. Influenţe freudiene au fost recunoscute la piesele lui O'Neill.

În ultimă instanţă orice operă literară apare — dacă nu influenţată — oricum, ataşabilă măcar unei direcţii de gîndire, unui fel de a vedea şi cugeta lucrurile. Pentru sociologismul vulgar fenomenul devenea pretext de împărţire sinistră a poeţilor, romancierilor şi dramaturgilor în „idealişti" şi „materialişti"; un lung şir de bieţi tributari ai ideilor retrograde, de firi slabe ce n-au avut „curajul să înfrunte pieptiş realitatea socială a vremii", de caractere oportuniste, cochetînd cînd cu idealismul, cînd cu materialismul, se profila astfel la orizontul culturii, începînd cu Homer şi terminînd cu Jean-Paul Sartre, Albert Camus, T. S. Eliot, Tudor Arghezi. Astăzi ne vine să rîdem de caracterul pueril al unui atare tip de estetică. Pe timpul însă cînd mentalitatea la care ne referim era triumfantă nu se putea rîde, nici riposta. Aşa încît ani de-a rîndul diverşi critici, cărora le place acum să pozeze în „iubitori de libertate" şi cultură l-au considerat pe Eminescu un reacţionar, chinuit de nostalgia Evului Mediu, pe Arghezi un fanatic religios care, numai după ce a trecut de la concepţia „psalmilor" la cea materialist-istorică a început să aibă valoare.

Evident, din punctul de vedere al distincţiei între materialism şi idealism, literatura şi filozofia se dovedesc domenii total izolate, noţiuni ireductibile. Un scriitor poate fi judecat după gradul de adevăr uman cuprins în opera sa, după misiunea socială pe care este chemat s-o îndeplinească scrisul său, dar nu după faptul că este idealist sau nu.

Din ce punct de vedere totuşi, domeniul literaturii şi al filozofiei se întîlnesc, ajungînd chiar să se confunde? Din punctul de vedere, am impresia, al preocupării pentru condiţia etică a omului, al interesului pentru „uman".

Filozofia reprezintă, înainte de orice, meditaţie asupra umanului, meditaţie care se cere continuată.

Literatura reprezintă, mai degrabă, invitaţie la meditaţie asupra umanului. Deci, terenul comun îl constituie umanismul. Şi Louis Althuser avea dreptate să observe, la sfîrşitul interesantei sale cărţi, Pour Marx, că umanismul reprezintă punctul de întîlnire al tuturor culturilor naţionale contemporane, în efortul lor de afirmare şi impunere a valorilor umane superioare.

Am impresia că dintre toate curentele filozofice contemporane existenţialismul a pătruns, s-a întîlnit cel mai mult cu literatura, tocmai fiindcă s-a afirmat prin efortul de a înţelege fenomenul uman din perspectiva îndatoririlor primordiale ale individului, privit în calitate de „eu", existînd împreună cu „alţii", cu „ceilalţi". Drama umanului constă, pentru majoritatea gînditorilor existenţialişti, în conştiinţa devenirii noastre, în conştiinţa propriei noastre risipiri în lucruri, în „ceilalţi", în marele tot din care facem parte. Sîntem înlănţuiţi de lume şi nu o putem părăsi; nu putem ieşi din condiţia ei, oricît ne-am zbate. Cine cunoaşte textele filozofice din tinereţe ale lui Marx, îndeosebi acele „Manuscrise economico-filozofice din 1844", îşi poate da seama ce aproape, ce în vecinătatea marxismului „operează" filozofia existenţialistă, măcar sub unele aspecte.

Cum orice operă literară reprezintă, într-un fel sau altul, proiecţia unei drame umane, cel puţin la nivelul literaturii, esteticul nu poate fi determinat în afara eticului. Am impresia că Dumitru Ghişe a înţeles această identificare, pe plan superior, a eticului cu esteticul atunci cînd şi-a propus tratarea unei probleme cum este aceea privind existenţialismul francez şi problemele eticii. Cartea, deşi aparent dezbătînd aspecte ale eticii se transformă astfel, într-o carte de estetică, într-o contribuţie importantă, la înţelegerea unei direcţii estetice importante, actuale din Franţa.

Potrivit condiţiei existenţialiste în general şi a celei existenţialiste franceze în special, omul se defineşte prin aceea că nu se poate pierde complet în lucruri. Ca fiinţă conştientă el caută să se ridice, de la treapta de „existenţă în sine" la aceea de „existenţă pentru sine". Destinaţia omului fiind aceea de a scăpa determinismului materiei, omul devine o fiinţă ce aspiră neîncetat spre libertate şi care îşi cucereşte treptat libertatea. „Omul e condamnat la libertate" — spune Sartre, dezvoltînd o teză veche, hegeliană, trecută prin filiera gîndirii lui Heidegger. Libertatea, însă „mobilul general" al devenirii umane, nu se obţine niciodată definitiv şi în întregime. Conştiinţa destinaţiei omului — libertatea — şi-a înlănţuirii noastre de existenţă, de lume, capătă la existenţialiştii francezi un sens tragic. Libertatea fiecăruia, obţinută în lupta cu existentul nu poate fi transmisă, comunicată. Toţi sîntem nişte izolaţi. Fiecare trebuie să lupte singur. Neexistînd o coordonare a intereselor, a voinţelor, lumea apare omului absurdă.

Tragedia şi măreţia luptei cu existenţa a fost interpretată diferit. Existenţialismul francez cunoaşte cel puţin trei poziţii diverse. Una reprezentată de Albert Camus, alta de Jean-Paul Sartre, cealaltă de Gabriel Marcel.

Camus, în Mitul lui Sisif şi, mai ales, în Omul revoltat stăruie asupra caracterului absurd al condiţiei umane. Problema centrală — crede el — a oricărei filozofii este aceea de a hotărî mai întîi dacă merită să trăieşti sau nu, dacă lumea are un sens sau nu. Pentru Camus omul se prezintă drept un etern revoltat împotriva a tot ce-l înconjoară, împotriva lumii, al cărei rob se arată a fi. L' homme revolté, o carte zguduitoare, de o construcţie metafizică fascinantă, analizează drama omului istoric, revoltat împotriva propriei sale existenţe, din perspectivă socială, politică, metafizică, artistică, literară.

Dumitru Ghişe încearcă o privire critică nuanţată, realizată de pe poziţii marxiste, a problematicii etice în gîndirea lui Albert Camus. E urmărit cu grijă ecoul filozofiei camusiene în nuvelistica, romanele şi piesele de teatru ale celui care a scris Ciuma. Lumea literaturii lui Camus se constituie ca o aluzie la lumea reală, concepută în spirit existenţialist — un fel de aluzie cu ajutorul unei similitudini presupuse.

Tema etică fundamentală la J.P. Sartre o constituie tragedia fiinţei umane în faţa „lumii", de care, pe de o parte, omul se detaşează, iar pe de alta, rămîne tot timpul sclav. Sînt analizate amănunţit diversele aspecte ale „înstrăinării" umane, inclusiv cel determinat de structura orînduirii sociale capitaliste, subliniindu-se justeţea şi totodată limitele tezelor sartriene cu privire la fenomenul „înstrăinării" omului în societatea modernă.

În cazul lui Gabriel Marcel e adusă în discuţie o temă derivată din gîndirea creştină, cea a „sensului vieţii". Ghişe stăruie asupra distincţiilor ce trebuie făcute în legătură cu ideea lui Gabriel Marcel referitoare la „pierderea sensului" de care ar suferi, după opinia filozofului francez, viaţa umană în societatea modernă. „Sensul vieţii" se dovedeşte o idee condiţionată, obligatoriu, în apariţia şi dispariţia ei — după Dumitru Ghişe — de natura societăţii la care ne referim; în afara unui context social istoric precis e greu de încercat vreo determinare a conceptului.

Ceea ce mi se pare esenţial în cartea discutată, dincolo de informaţia bogată, de logica impecabilă după care sînt urmărite ideile, e recunoaşterea meritelor pe care filozofia existenţialistă le are în legătură cu dezbaterea diverselor probleme vizînd rolul şi destinaţia omului în lume, vizînd dramatismul perpetuu al existenţei umane. O diferenţă „enormă de luciditate şi chiar de umanitate", în raport cu filozofia anterioară, străduinţa de a nu escamota „problemele reale ale vieţii umane şi de a le fi dezbătut cu străduinţă", interesul pentru factorul subiectiv în etică sînt laturi pozitive ale existenţialismului francez relevate, pe bună dreptate, de către Dumitru Ghişe.

În contextul unei culturi, cum e cea a noastră, abordarea, de pe poziţii „autohtone", a diverselor probleme, dezbătute în cadrul filozofiei şi esteticii contemporane, pe alte meridiane, se impune cu necesitate. Cultura noastră îşi are exigenţele sale specifice, obiectivele sale specifice, îşi are necesităţile specifice care se cer satisfăcute din interiorul ei şi nu după criterii exterioare, după teorii izvorîte din alte experienţe. E nevoie astăzi, şi pe terenul acesta al interpretării fenomenului cultural străin, de o cercetare proprie, a noastră, românească. Teoriile fundate pe alte experienţe pot şi trebuie luate în considerare, pot şi trebuie să fie cunoscute, aprofundate, dar nu pot fi niciodată aplicate întocmai la realităţile noastre, la modul nostru de a vedea lucrurile. Aşa se şi explică de ce, după o perioadă în care sînt de obicei la modă, ideile de import dispar din scenă, fiind abandonate cu aceeaşi generozitate cu care au fost îmbrăţişate mai înainte. Din acest punct de vedere cartea lui Dumitru Ghişe se cere apreciată, înainte de orice, pentru că pune în dezbatere, din perspectiva românească o seamă de probleme acute ale filozofiei europene contemporane. Iar, în materie de filozofie totul constă în a pune probleme, nu a le rezolva. În momentul în care problemele ajung să fie rezolvate, domeniul filozofiei sfîrşeşte.

SPORT

Viaţa e frumoasă...

Aşadar ce s-a mai întîmplat în ultima vreme? Mai nimic. Directorul tehnic împreună cu secretarul Federaţiei de Fotbal au voiajat scurt (numai pînă la Zürich şi Belgrad) pentru ca nu cumva cineva să măsluiască programările echipei naţionale şi să ne răpească şansele de a ne mai face o dată de rîs...

Slavă Domnului, totul e pus la punct acum, am tras de timp cît s-a putut, doar, doar s-or naşte nişte fotbalişti ca Pele peste noapte prin judeţul Ialomiţa şi-atunci să te ţii, Ioane, că e noaptea mare!

A început şi Cupa, competiţia K.O., după o expresie atît de dragă riaştilor şi într-adevăr am asistat la nişte eliminări de ţi-e mai mare dragul. Ne-a lăsat Farul, ne-a lăsat Steagul, ne-a lăsat U.T.A., erau să ne mai lase şi alţii, salvaţi care de un unsprezece metri, care de un regulament depăşit ca tot fotbalul ce se joacă astăzi, pe meridianele noastre...

S-a reluat şi campionatul într-un ritm melancolic. Iarna a fost lungă, turneele au dovedit, dacă mai era nevoie, că ne mai trebuie iar în ce priveşte reformele aşteptate, ele întîrzie cu înverşunare dintr-o prudenţă pe care noi n-o s-o pricepem niciodată. În această baie călduţă de speranţe ce abia se încropesc, în această espectativă fără perspectivă, iată şi o idee de un inedit senzaţional: reînfiinţarea campionatului echipelor de tineret (idee cu totul nobilă, dar fără nici o şansă în actuala conjunctură). Dar să argumentăm.

Cum ştie toată lumea, loturile echipelor noastre nu strălucesc deloc prin nume ilustre, dimpotrivă. Juniorii (foarte buni în general) se plafonează cît te-ai şterge la ochi (à propos de juniori: ce-or fi căutat în Italia juniorii Stelei cînd legal trebuiau trimişi cei de la Cluj? Şi cine a mişculat afacerea?) Iată acum şi echipele de tineret. O scurtă anchetă printre antrenori a scos la iveală realităţi cam înfiorătoare. Regulamentul de transferări nu permite promovarea elementelor valoroase din categoriile inferioare în echipele de tineret din motive absolut misterioase. Cine o fi gîndit şi chestia asta aşa, şi mai ales în ce scop, naiba mai ştie! Deci începem o competiţie de rataţi, cu elemente strînse la întîmplare, fără perspectivă, facem iarăşi, a cîta oară, o chestiune formală care costă bani, timp, energie, şi pentru ce? Ca să arătăm că sîntem în căutarea noului? Dar ăsta-i NOU?

În definitiv e treaba Federaţiei, dar stau şi mă întreb cine o să urmărească aceste meciuri, de unde banii de deplasare, de unde echipamentul, de unde antrenori? Cînd există probleme financiare atît de acute, înfiinţarea acestui campionat fără nici o perspectivă pare un act cu totul don-quijotesc. Şi obişnuiţi fiind cu lipsa de atenţie a CNEFSULUI faţă de sesizările din presă ne vedem mai departe de treabă, liniştiţi în privinţa oricăror consecinţe.

Cu aceste zise ar fi timpul să încheiem aici pentru a nu se crede cumva că abia a dat iarba şi am şi început prohodul. Ne bucurăm mult că Vogl va fi coordonatorul echipelor naţionale, dar nu înţelegem de ce directorul tehnic e acreditat în continuare la pupitrul echipei naţionale A. Mediocritatea sa atît de evidentă, lipsa de personalitate, bagajul teoretic atît de precar nu-l recomandă la ora de faţă nici măcar pentru o echipă de club.

Să nu se zică vreodată că nu am spus-o încă de pe acum...

E. B.

P.S. Excelentele pagini de Jurnal din Sportul ale Yolandei Balaş ne-au pus în faţa unei scriitoare spirituale care a început să depene o minunată poveste cu o fetiţă care a devenit campioană mondială. Mai vrem...

A propos de...

LITERATURA PSEUDOFANTASTICĂ

Titlul — **Adevărul despre Luca Cristogel** — dar mai ales motto-ul general al volumului şi motto-urile personale ale fiecărei nuvele, ne sugerează că Theodor Constantin a tipărit un volum de proză fantastică. **Rochia de tafta**, cu un motto din Poe, nu se deosebeşte cu nimic de nuvelele cu psihopaţi ale lui Delavrancea, şi este fantastică în măsura în care acestea ar fi fantastice. În ea este vorba de un caz patologic, de un inginer proiectant care, după un accident de cale ferată, rămîne cu un complex de agorafobie. Refuză să ia contact cu ceea ce el numeşte „viaţă", din fobia de spaţiu, realizînd echilibrul numai în interiorul sumbru al casei părinteşti. În ciuda convingerilor sale, claustrofilul va deschide uşa pentru a intra Ina, iubita sa care nu vrea însă să se conformeze interiorului mort: părăsit, personajul va fugi disperat pentru a o regăsi şi în drum va constata că fixaţia a dispărut. Aceasta e totul: în plus, cîteva momente de teroare ieftină şi un final ratat — în total, o nuvelă submediocră din toate punctele de vedere. **Milnile**, cu un motto din Wells, are în centrul naraţiunii un june de douăzeci de ani care vrea să se înece în Dunăre pentru că a fost refuzat de o femeie de douăzeci şi patru; în momentul critic, cu necesitate literară, apare Gena, a cărei principală caracteristică este dată de mîinile monstruoase. În genere pictează, dar pentru că nu se poate întreţine din nimic, are şi serviciu, ceea ce o face să creadă că nu-şi aparţine sie însăşi. Atunci el nu se mai sinucide şi rămîne cu ea, pentru că ea are nevoie de el: ca altădată Gengé Moscarda din **Uno, nessuno e centomila**, dar invers, el constată că este din ce în ce mai puţin el, că-şi aparţine din ce în ce mai puţin lui însuşi, fiind din ce în ce mai mult, imaginea dorită de ea, modelată de ea, opera mîinilor ei monstruoase şi inconştiente. Atunci se revoltă, fuge să se înece, ea îl urmăreşte, spitalizarea, happy-endul. Înainte de final, delirul său, cînd el se crede mort, conştiinţă numai, situaţie care pricinuieşte autorului speculaţii amuzante şi puerile, de liceeancă prin creierul căreia s-au strecurat cîteva fraze de metafizică proastă: „Mori şi din tot ceea ce ai fost rămîi o conştiinţă. Conştiinţă propriei tale conştiinţe. Fără doar şi poate, nu-i deloc rău. Dar chiar nu-i deloc rău? Eram doar o conştiinţă care păstra amintirea propriei sale conştiinţe. Ei, ei, problema nu mi se pare chiar atît de simplă. Amintirile înseamnă doar părere de rău, regrete. Să vedem. Eu regretam că nu mai sînt decît conştiinţa conştiinţei pe care o avusesem cît timp fusesem în viaţă? Da, acum, cînd nu mai eram decît conştiinţa unei conştiinţe, regretam ceva din ceea ce fusese viaţa mea. Regretam, bineînţeles că regretam. Mă regretam pe mine, în tot ceea ce fusesem Nic. Mă gîndeam la mine cu duioşie, cu un fel de dragoste înduioşătoare. Bietul Nic! Bietul de mine Nic, care fusesem!" etc. Citatul nu aparţine unei opere parodice, ci uneia care se ia în serios ceea ce este cel puţin stupid.

Adevărul despre Luca Cristogel (cînd o cacofonie onomastică nu este obiectivă, credem că ea ar putea fi evitată) cu un motto din H. H. Ewers este un roman poliţist, şi ceva mai mult decît un roman poliţist, în măsura în care descurcarea faptelor nu este singurul punct forte al cărţii, dar şi faptele însele. Există o povestire principală care e mărturisirea asasinului Luca Cristogel, care duce cu el tot arsenalul povestirilor terifiante şi macabre de la sfîrşitul secolului trecut; şi ceva mai înainte şi după: Poe, Hoffmann, de l' Isle Adam, Mérimée, H. de Regnier, K. H. Strobel, Ewers, Claude Farrère, M. Schwob etc. amintiţi de altfel. Alte personaje ale povestirii creează şi ele o serie de ipoteze asupra crimei care oscilează în jurul aceloraşi autori. Descoperirea adevărului prin cele două personaje detective, naratorul şi procurorul, conduce la dezumflarea macabrului şi delirantului din inscenarea lui Luca Cristogel; nu este însă mai puţin adevărat, că aceasta se face prin substituirea unui adevăr tot aşa de puţin verosimil, degajat din povestea relaţiilor fatale şi incredibile dintre Luca şi Simoca, spaima vieţii sale, reîncarnarea geniului rău în stare pură. Neverosimil din punctul de vedere al celui care raportează o asemenea bucată la sistemul evenimentelor cotidiene; verosimil desigur, din punctul de vedere al ficţiunii literare: dar neverosimil de mediocru scris din ambele puncte de vedere.

Am povestit cîte ceva din nuvelele volumului pentru că era singurul lucru pe care-l puteam face. Orice analiză este inutilă pentru că nuvelele sînt proaste. S-ar putea discuta eventual, despre raportul, mai precis conflictul, dintre motto şi naraţiunea propriu-zisă. De obicei, într-o povestire fantastică, motto-ul conduce către racordarea povestirii la o realitate verosimilă; Theodor Constantin inversează procedeul colind unor ficţiuni verosimile, în ciuda patologicului lor, motto-uri care sugerează fantasticul. Cu ce scop, aceasta? Cu nici unul, din păcate: a explica o realitate mai mult sau mai puţin „obiectivă", justificabilă prin legile elementare ale raţiunii prin ipoteze fantastice — iată o posibilitate literară dintre cele mai stranii, fertilă în inutilitatea ei, dar cu totul ratată de autor. Dacă motto-ul ar avea o funcţie parodică, de replică, în cazul său, lucrurile ar mai fi acceptabile: dar aşa, el este numai falacios, sprijin pentru construcţii şubrede, ca o placă memorială pusă pe un chiosc de răcoritoare.

Povestirea este pseudofantastică. În enumerarea situaţiilor pseudofantastice pe care o face Roger Caillois, ea ar intra eventual în prima categorie, aceea care au ca pretext un eveniment fantastic în aparenţă, şi care se dovedeşte pînă la urmă, a fi la origine, rezultatul unor stratageme foarte umane. Oricum, aceste povestiri au scopul de a excita spiritul critic, cum observa Caillois. În care caz, valoarea povestirii stă în capacitatea de a capta interesul, de a lua piuitul, mau; cînd nici aceste condiţii nu sînt regal îndeplinite, atunci ne vom întoarce cu nostalgie la modelele ilustrate, atît de ciupite de moştenitori...

A propos de...

DUMINICA MUŢILOR

Prin unele dintre povestirile volumului, Constantin Ţoiu nu se deosebeşte esenţial, prin stil şi substanţă, de unele excelente bucăţi din culegerile debutanţilor colecţiei Luceafărul. Ceea ce este bine şi este rău: e bine pentru că apropierea semnifică tinereţea spirituală a autorului, capacitatea sa de a se alinia unui curent de opinie literară; e rău pentru că, prin însăşi natura apropierii se poate sugera bătrîneţea spirituală a autorului, incapacitatea sa de a se desolidariza de un curent de opinie. Prin volum luat ca totalitate, ni se relevă un prozator cu o seducătoare unitate de stil, de viziune, de atmosferă — suficiente caracteristici pentru a crede că el este de acum realizat pe deplin şi chiar cu puţine şanse de se mai depăşi.

O expresie care se converteşte treptat în certitudine pe măsură ce înaintezi spre ultimele pagini ale volumului, este că, tematic şi sentimental, Ţoiu aparţine şi unui grup anumit de preocupări literare. Situaţii, motive, ba chiar şi simboluri şi formulări sintactice, par a mai fi fost întîlnite la Fănuş Neagu, Nicolae Breban, Ştefan Bănulescu. Să însemne asta că Ţoiu este un prozelit? În nici un caz: el nu este dintre cei veniţi la urmă, ci unul care se arată mai tîrziu, consolidînd cu drepturi depline de fondator, o direcţie a prozei contemporane.

Volumul nu are capodopere, nu are vîrfuri ameţitoare, dar nici căderi prăpăstioase: povestirile se înşiră una după alta, fiecare în sine bună, dar realizîndu-se şi mai exact ca semnificaţie, în cadrul întregului, aşa cum pietrele primesc o nouă valoare, de fapt fundamentală, în cadrul unui colier. După ce lovitura s-a dus *este povestirea consacrată unei prietenii masculine aparent neschimbate, dar care e, în fapt, dezagregată, fiecare dintre cei doi foşti adolescenţi nu mai realizează decît superficial momentul întîlnirii, fiecare dintre ei fiind angajat în alte emoţii.* Un cîntec şi calul *aparţine literaturii posthemingwuene, ba chiar şi postsalingeriene minus stilul — o relatare de mişcări exterioare, puţin dereglate prin limbaj, dincolo de care ghicim sau numai bănuim, conflicte tacite, devorante.* Pădurea tînără a lui Aprilie *aduce obişnuita poveste cu copii şi cu speculaţii axiologice în termeni infantili: şi aici cuplul masculin, jocurile păgîne de copil şi, în plus, un final excelent care dă povestirii o turnură enigmatic-poematică de cea mai bună calitate,* Trompete după amiază *conţine tot ceea ce se poate întîmpla prin baruri, circiumi şi în genere, în staţiunile turistice de pe litoral. Pretextul narativ îl constituie căutările a doi cineaşti care doresc să realizeze un film care se va numi — ce ironie! — „Vara cu farmecele ei". Dar aventurile celor doi nu fac decît să schiţeze acea dezolantă, cenuşie, murdară şi puţin stranie existenţă vilegiaturistă, acea atmosferă atît de cunoscută după* La dolce vita... *Este aici Fănuş Neagu din* Iarbă vînătă *sau chiar din* Luna ca o limbă de cîine *e literatura neagră a turismului pe care, dacă veţi avea curiozitatea, o veţi putea găsi în literaturile bulgară, poloną, sîrbă, italiană, etc., etc., în forme şi scheme conflictuale asemănătoare. Prin* Pîinea răsturnată *ne întîlnim de data aceasta cu muntele în aceleaşi condiţii din nuvela înainte amintită. În plus, Mesia, personajul care este o victorie caracterologică a autorului şi pentru care, istoria literară îi va fi recunoscătoare. În sfîrşit,* Duminica muţilor *care apare astăzi, la apariţia volumului, ca o variantă la* Francisca *lui Breban, unde unul povesteşte, altul ascultă o poveste în maniera exotismului indigen, unde există desigur toate acele inferenţe care să asigure complexitatea naraţiunii...*

Ne reţine acest prozator prin posibilităţile sale de a crea atmosferă din nimic; prin reala putere de a fixa existenţa în segmente, ca mişcare pură, ca agitaţie fără scop şi fără sens, existenţa fără vertebre, batracianizată. Apoi, printr-un nu ştiu ce sportiv în sensul voluntarului; irosit însă sau rămas în stare potenţială (Pana de lumină); *apoi prin cultul grupurilor şi dubletelor masculine, care amintesc într-un fel, de acelea create de Flaubert prin Bouvard şi Pecuchet, sau prin Frederic Moreau şi Deslauriers; evident, prin construcţia sintactică, elegantă şi impecabilă. Dar va reuşi oare autorul să depăşească pragul sonic al impecabilului atît de caracteristic prozei comune de bună calitate?*

MARIAN POPA

CONTROVERSE

✱ de Al. Piru

Avatarurile ermetismului

Reconsiderarea și reeditarea în 1964 și 1966 a lui Ion Barbu a redeșteptat gustul pentru poezia ermetică, inițiatică : instruind asupra misterelor universului, pe calea unui limbaj mai pur, diferit de cel comun, după principiul lui Mallarmé și tehnica lui Valéry. Fără îndoială că vremea poeziei prozaice, anecdotice, plate, a trecut și că revenirea poeziei la adevăratele ei izvoare, esențializarea lirismului ca și reînnoirea expresiei poetice pot lua ca punct de plecare pe Ion Barbu. Însă așa cum s-a întîmplat și îndată după apariția *Jocului secund*, în 1930, cînd personalitatea lui Ion Barbu fiind prea puternică, nici unul din discipolii săi n-a izbutit să-l egaleze, necum să-l depășească, practicînd dimpotrivă un searbăd epigonism, imitatorii actuali riscă să ajungă la același impas, la impasul unei poezii dificile sau chiar ininteligibile sub aspect formal, fără justificarea unui sens interior.

N-aș putea să mă pronunț încă asupra valabilității poeziei lui Leonid Dimov, autor pînă acum a două volume : *Versuri* (București E.P.L. 1966) și *7 poeme* (București, E.P.L., 1968). Tot ce pot să spun pentru un moment este că poetul nu e, spre a folosi metaforele sale, în afara harizmei, că e un bun versificator, că știe să imagineze lumi fabuloase, că vede legăturile secrete dintre lucruri, că nu-i lipsește înfiorarea în fața universului, că încearcă o exprimare personală, în care Ion Barbu și uneori Bacovia totuși se mai presimt. Impresia totală este însă de falsă absconsitate, de absență a ideii și deci de incifrare silită a limbajului adesea prin utilizarea unor cuvinte scoase din dicționar.

În *Versuri* sînt imagini oarecum unitare dintr-un peisaj dunărean sau maritim cu sate sau cetăți de piatră, cu crîșme, interioare ciudate, catedrale, clopotnițe, uliițe, turme, crînguri de salcîm, bîlciuri, apariții de corăbii sau fregate. De fapt nimic nu e real, ci numai visat, închipuit, rememorat, de obicei în tablouri constînd dintr-o enumerare de elemente, de predilecție exotice, ca în *Cină cu Marina : Oprește-te. Uite, e ușa deschisă, / Ne cheamă lucarne prin conuri de tisă, / La creștete, masa imensă așteaptă, / Cu cîte-un tacîm sub lumina coaptă : / Prelung, să tăiem pagurii aduși / Din Africi, de cafri în frac și minuși. / Meduzele roze gătite cu cimbru / Cu fructe de mare pe spată de zimbru, / În sos ecumenic, anguile cu tic, / Calmari îngropați, violent, în aspic / Și alte, din Marea Japoniei, feluri / Cu turme de sepii gonind în cerneluri / / Lumina o scade în pragul ei verde / Și-nfinge cuțitul adînc în lacherde.* Iată și o vînătoare himerică după același sistem : *Nu pregeta cu arme plane / Ochește trist, printre liane / Și-n-treaga junglă dacă zboară / Grosimea-i verde o doboară. / Vor cobori atunci în roată / Pe foaia ta imaculată / Mistreți cu ritul desfăcut / Grămezi de crocodili în rut / Albi vînători de tigri roz / Cobre făcute golomoz / Bucăți de bufnițe regale / Stăvechi șopîrle vesperale / Cozi de păun și cozi de cîine / Fructe din arborii de pîine / Chiorchini de papagali vorbind / Cornuri de viperi de pe grind / Lumini din iris și pisici / Sălbatici sumbri și peltici / Bidoane-n luminiș uitate / Nuci despicate-n jumătate / Creste de pangolini gustoși / Mătăsuri strînse în gogoși / Și planuri de Tombuctu noi / Pentru Saharele de-apoi.*

Dăm apoi peste „poșirca din afuzali" (o speță de struguri), „corimbi (buchete) de răcoare", o „sală de corund" (cu pereți de ceramică de Corund), „planșe cu raci și colembole" (o speță de insecte), „insecte xilofage" (cari), „papile" (proeminențe), buboaie „criblate" (ciuruite), „cuve" (rezervoare), „holturi" (animale marine), o aluzie la legea lui Gauss, asina lui Valaam și regele Pepin cel Scurt care (într-un tapet) „tot mai cucerește burguri". Sînt și cîteva licențe poetice : „dulci rogozi", „șorțuri breve" (mini-șorțuri), „felgean" de fildeș, „diverg" paralele.

Ceea ce sperie pe cititor în *7 Poeme* e mai întîi lungimea considerabilă a pieselor. Dacă *Poemul odăilor* are numai 32 de versuri, *În munți* are 336, *Istoria lui Claus și a giganticei spălătorese* (titlu villonesc) 206, *Turnul Babel* 646, *Vedeniile regelui Pepin* 88, *Mistrețul și pacea eternă* 516 *A.B.C.* 371.

A doua cursă ar fi aceea de a căuta în poemele lui Leonid Dimov vreo înlănțuire de idei sau de fapte altfel decît după absolutul hazard al inspirației.

Dacă la acestea adăugăm limbajul criptic, cu multe cuvinte pentru care trebuie să apelăm la dicționar, avem toate trăsăturile unei poezii pur enigmatice, de sunete întrunite ca în muzică, după principiul : *Cuvintele să fie doar silabe / Tîrîte după noi în patru labe.*

Întîlnim astfel : *harengi, șarniere, vitre, precesii,* o *fantă* goală, sala *galelor*, lunete *prehensile, geme* vide, o vorbă *cerulee*, o lume *hialină* (sticloasă, ca la Ion Barbu), un ciclop *pedunculat*, un *crov* iliric (padină), *submerse astragale*, un străverde *nef*, firave *menine, iterative* danii, un clonț *letargic*, fregate și marinari din tigri și *penate*, algebre *nefibrate, saure* în exod (șopîrle), superbe *lemniscate* (curbe matematice), *antropi* (în loc de oameni), *palisade* (bariere) de lumini, pisici celte, *lumen*, (lumină), somn *chiliast, landșafturi* (peisaje) *tapiserii* de *cargut* (din coarde subțiri), conjuncții ce se alătură *procelensmatic*, taxatoare de tramvai *xifozure* (înarmată cu perforatoare)

Exterior, dar numai exterior, poetul s-a apropiat mai mult în acest volum de Ion Barbu. Cîteva exemple :*Și m-am trezit, decît Homer mai orb, / Nerod cu vorba, umed ca un morb / Urgoragal, ți-e teamă, te reduci / La zero roz, la silabe de cuci. / / Drumeți de sticlă coborau în timp ce / Năsteau amurg clădirile din șipce / / Ce regi vor pronunța : cirip, cirip, că / Turn Babel vor, cu flaute și scripcă / / Cocoși întinși și zebre poligame / Au prins a se roti prin anagrame. / / Tăișuri trase-n spirc și-n ududoaie / Ce nimeni nu le-ncearcă, nu le-ndoaie / / Că pintenii, orbitele, copita / Par epsiloni ori pi ciocnit cu fita / Iar noi, într-o boccea de șaltimbancă / La toamnă colinda-vom țara francă.*

Vocația poetului e tot în direcție plastică, în conglomerarea caleidoscopică de obiecte și ființe într-un absurd Turn Babel prezidat de un grotesc și hilar *genius loci*, Urgoragal : *Dormeau cobolzi în colțuri de havuze / Și-un fum ușor îi mingîia pe buze. / Din ghimpi aleluiau agave aspre / Răcoare limpede pe scări de jaspe. / Jucau pe sfori, în zbor de libelule / Pitici gimnești din depărtate Tule / Și iar grădini țesute cu liane / Pe-un preș adînc, de campanule plane / Și plante ce purtau din altă oază / Pe lugeri albi clondire de turcoază. / Arcade clare-n sticle țevuite / Mărgeanuri țuguind în stalagmite / Cu pajiști moi de trandafiri în valuri /. Ce unde sparg la unul din portaluri / (Și erau mii, durate peste pronii / Portaluri din onix și calcedonii / Ori largi portaluri dintr-o verde piatră / Cu striuri de agată mai mulatră / Portaluri galbene, ortogonale, / Din clor coclit, pe muchii de cristale. / Portaluri roz, dintr-un corund amar / Crescut în tropicale văi de var / Portaluri gri, din jaduri chinezești, / Cu corburi violete, cu ferești. / Portaluri albe, cu minere lipsă / Piezișe împinse, ca o grea elipsă, / Imense guri, o vorbă ce așteaptă / Turn Babel să rostească, înțeleaptă).* Iată și o originală imagine a tramvaiului : *Tramvaiul gol, mirîind la cap. / Cu cozonac și vatman casap, / Tramvaiul rău, decorticat / Apropiindu-se-n dans și lătrat.*

Leonid Dimov e un poet interesant, de reale însușiri lirice, un vizionar cu mijloace de exprimare ce ating nu o dată virtuozitatea. Dificultatea formei, mai mult decît aceea a conținutului, face ca poezia sa să rămînă rezervată unui număr restrins de cititori, fără largă audiență.

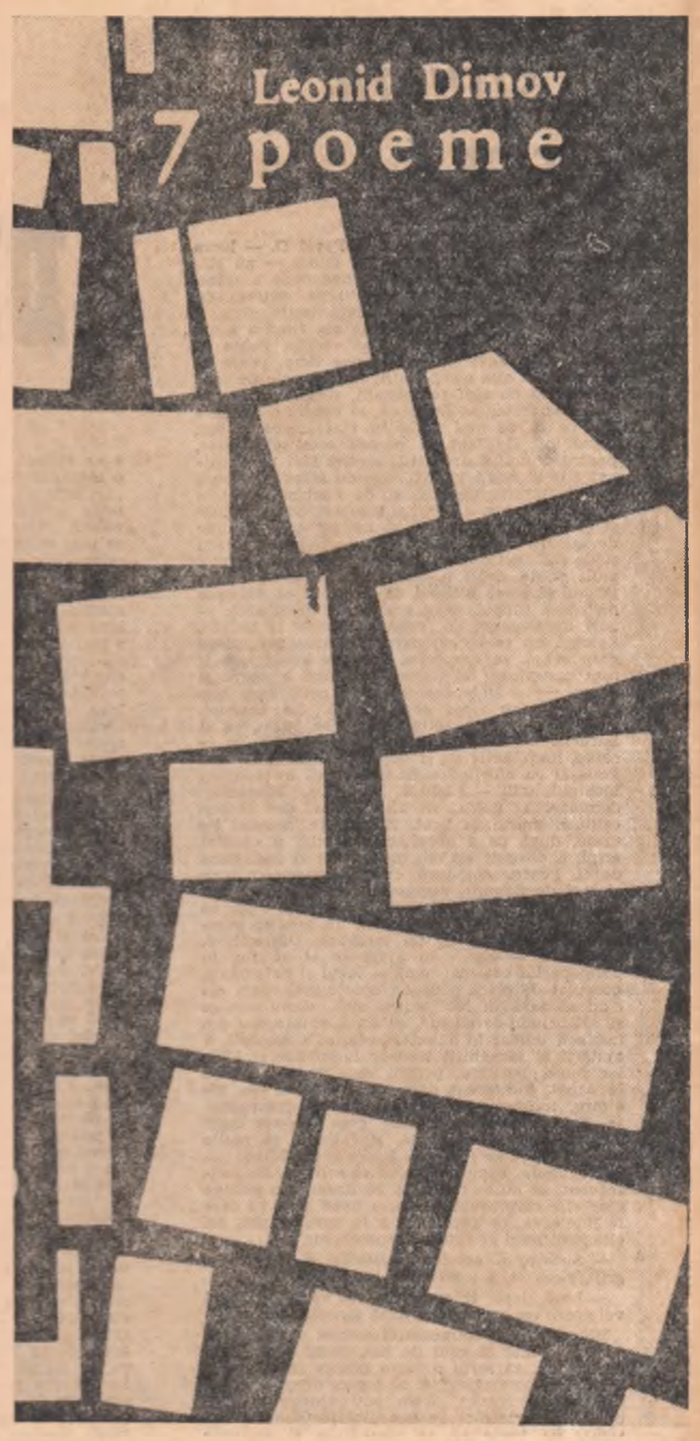

VITRALIU

Diaconul Coresi și „Varietățile critice"

I

Inttodeauna critica a fost, dintre arte, fenomenul care a confirmat cu regularitate valabilitatea incontestabilă a principiului contradicției dialectale dintre cele două modalități de cunoaștere: una comună, la îndemîna oricui prin neexistența unei pretenții de aprofundare, ea nereprezentînd un scop în sine, și cealaltă — științifică, specifică omului de litere, criticului de profesie. Cu o astfel de documentare la bază orice literat de bună credință nu și-ar exprima îndoiala în legătură cu „antecedentele profesionale ale diaconului Coresi ; ce a lucrat el pînă a trecut în Ardeal", cînd istoria literaturii (Coresi rămînînd totuși cititorul limbii literare românești) a elucidat definitiv acest capitol din viața tipografului : ucenic și ajutor al meșterului Oprea (la rîndul său fost ucenic al sîrbului DIMITRIE LIUBAVICI, acesta fiind nepotul voievodului tipograf sîrb statornicit la Veneția, BOJIDAR VUKOVICI). Iar din 1557 el înuși tipograf meșter în locul celui de la care învățase arta tiparului. În plus „...Diaconul Coresi se găsea la Brașov încă înainte de ce Mircea Ciobanul a urcat a doua oară pe tronul Munteniei. A plecat acolo însoținu-l pe OPREA logofătul spre a tipări pentru PATRASCU VODĂ, Domnul Țării Românești și Alexandru Lăpușneanu, Domnul Moldovei, o carte foarte ortodoxă, un Octoih mic în limba slavonească. Cartea a apărut în 1557". Deci, dat fiind anul apariției Octoihului mic, prima carte pe care apare și numele diaconului Coresi, acesta a venit pentru prima oară la Brașov în 1556 (Al. Procopovici : De la Coresi diaconul, la Teofil, mitropolitul lui Mateiu Basarab — pg. 7—8).

Rămînă însă cert faptul că această carte a fost întocmită NU la porunca judelui brașovean ci a domnilor muntean și moldovean, la intervenția lui Johannes Benknér-fiul pe lîngă aceștia, ea fiind numai completată cu „partea asupra principatelor Transilvaniei și regentei Isabela, dar concepută fiind și alcătuită într-o formă ce ar fi rămas altfel definitivă, la Tîrgoviște. De altfel înțelegerea asupra acestei modificări în text a avut loc, „...în 1556, cînd ambii voievozi (al Țării Românești și al Moldovei) poposeau în preajma Brașovului... căci se găseau în drum spre Cluj ca să reașeze în scaunul ei, într-o comună acțiune pe Isabela Zăpolia. Coresi își începe și sfîrșește cartea cu foarte ortodoxe gînduri". Această ultimă precizare anulează integral afirmația lui SERBAN CIOCULESCU conform căreia „diaconul nu era un bun cunoscător al textelor religioase". Certitudinea că ar fi fost într-adevăr așa îl face pe autorul Varietăților critice să creadă că „la chemarea judelui ardelean, pentru întocmirea unor asemenea lucrări ar fi trebuit să răspundă nu un tipograf iscusit cum s-a dovedit Coresi ci un sobor de învățați care să se alcătuiască anume pentru traducerea cărților sfinte". Din nou un neadevăr căci, așa cum specifică dr. I. G. SBIEREA în lucrarea integral al lui. Ceea ce surprinde însă în cel mai înalt grad rămîne reducerea de către Șerban Cioculescu a numărului de tipărituri efectuate de diacon. Citîm : „în 22 de ani tipărește nouă cărți românești, o PSALTIRE, un EVANGHELIAR și douăsprezece cărți slavone, dintre care un SBORNIC la Sebeșul Săsesc în 1580". Deci, în total 23 de cărți. Evident, mult prea puțin față de cele... 35, cîte sînt în realitate : nouă românești, trei cu text interliniar slav și român și 23 în slavonă. (Istoria Literaturii Române — 1964, pg. 316 rd. 16—24 ; dr. M. Gaster : Crestomație română. Texte tipărite și manuscrise). Și asta fără a mai pune la socoteală faptul că o serie de tipărituri recent descoperite îi sînt atribuite, avînd în vedere caracteristicile tipăriturilor și data apariției aceluiași diacon Coresi. Departe de noi intenția de a cere unui critic eliminarea posibilității de a formula noi ipoteze, dar credem că, în asemenea situații, o documentare atentă și formularea celor mai concrete argumente se impune.

II

Mișcări culturale și literare *Cernăuți, 1897, pg. 47* — „în tot timpul activității lui Coresi la Brașov, se găseau soli de ai voievozilor și prelaților noștri între care demnitari de stat și ai Bisericii chiar pentru interese în legătură cu rosturile tipografiei de acolo, între care și de traduceri vedeau". Deci cît se poate de limpede. Coresi a tradus cărțile pe care le tipărea, dar nu întotdeauna noul text era

Șezătorile „Luceafărului"

Joi, 14 martie, la Liceul „Aurel Vlaicu", în cadrul șezătorilor revistei „Luceafărul", au citit versuri și proză : Ovidiu Hotinceanu, Victoria Raicev, Șerban Codrin, Adrian Beldeanu, Ileana Mălăncioiu, Valeriu Oișteanu, Ben. Corlaciu, Ion Gheorghe, Mihai Crama, Violeta Zamfirescu, Ion Lăncrănjan și Eugen Barbu.

Șezătoarea a fost deschisă de cuvîntul cald și substanțial al profesoarei Sanda Țonescu care, vorbind tinerilor cititori din școală despre opera prozatorilor și poeților prezenți, a amintit cu emoție, cu mîndrie, că Eugen Barbu a fost elev al Liceului „Aurel Vlaicu". Cum șezătoarea literară a revistei „Luceafărul" a coincis cu apariția primului număr al revistei elevilor, „Aripi", directoarea liceului, Cornelia Floroiu, a înmînat scriitorului Eugen Barbu revista tinerilor începători.

★

Șezătoarea viitoare va avea loc joi 21 martie, ora 18,30, la Liceul „Dimitrie Bolintineanu".

cîteva săptămîni" (N.B. Corect : sau de cîteva săptămîni) „a fost de una (? !) sută mii de..." (N. B. Corect : de o sută de mii de...) „literatura a rămas în urmă față de cititorii care așteaptă vîrfurile (? !)" „ca și cum cea mai mare (? !) ambiție a lor este (? !) să

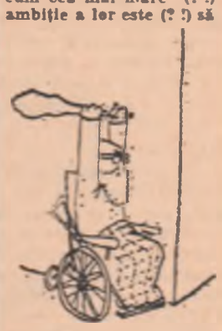

să facă (?!) neînțeleși" (N. B. Corect : ca și cum ambiția lor ar fi, în orice caz, d-le profesor !)... „drama scriitorului român era (? !) că încerca să se facă (? !) înțeles" (N. B. Scris corect cu „drama era că"?!)... „scriitorii... reușesc în (? !) majoritatea (? !) lor"... „trebuie să fie o singură (? !) unitate" (N. B. unitatea nu poate să fie decît... singura !?) „o parte dintre (? !) ei s-au (? !) stins din viață" (N. B. Corect : o parte din ; parte din întreg. Și : o parte s-a stins...

„În (? !) această generație au fost reeditați Emil Bota, Virgil..." (N. B. Corect : Din această...)

...Și n-am semnalat decît o parte din greșelile boacăne din proza maestrului !

(Din scrisorile cititorilor)

★

Nu o dată am apreciat datele informative culturale, pigulite cu trudă peste hotare de unii publiciști ; George Cuibuș de pildă, a publicat nu de mult în Pentru apărarea păcii un emoționant elogiu adus scriitoarei române de limbă franceză Martha George-Valentin Bibescu, considerată cu drept cuvînt, cum spune autorul „un tip fascinant de depozitare a secretelor Europei (din totdeauna, dar mai ales ale Europei de la sfîrșitul veacului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea) pe care le livrează omenirii cu parcimonie și poezie".

Dar nu despre aceste parcimonioase livrări este vorba, ci despre încercarea lui George Cuibuș de a plasa personalitatea Marthei Bibescu în ilustra familie a femeilor române, care au activat „pe plan european". Scriitoarea este orînduită alături de următoarei personalități : „Ana de Noailles Brincoveanu, Dora d'Istria, Elena Văcărescu, Elena Popescu Pontipirani, Ileana Racoviță, Mathyla Ghica și altele". Prezența în acest ginceu intelectual a poetului, a romancierului și a estetului Mathyla Ghica ne-a umplut de mirare. Fiu al locotenenului M.A. Costiescu — care după ce luptase la Plevna și Smirdan în războiul de Neatîrnare devenind poet în timp de pace, desfășura o altă strategie „inconjurind cu mina-i temerară talia de silfidă" a unei domnișoare cu „gurița purpurină și privirea-i azurină" care protesta totuși languros :

— Ah lasă-mă, Mahhyla !... De ce m-ai sărutat ?" (Tinerețe ! Iassy, 1883, p. 55)

Mathyla Costiescu Ghica, în ciuda acestui antecedent a fost unul dintre cei mai prețuiți cunoscători ai prosodei, ai metricei antice și moderne, spălînd păcatele poetice ale tatălui său și bucurîndu-se pritre alții, de aprecierea lui Paul Valéry.

Încorporarea lui Mathyla Ghica în lotul feminin ar fi putut fi ușor evitată prin citirea revistei noastre unde nu de mult academicianul Al. Rosetti evoca într-una din „Cărțile sale albe" tocmai figura lui Mathyla Ghica. Dar mai la îndemîna lui George Cuibuș, credem, ar fi fost un reportaj apărut în Tribuna în care erau pomeniți poeții „Pius Servien și Mathyla Ghica"...

Lucru paradoxal, acest articol era semnat nu de George, ci de Maria Cuibuș !

★

În cronica literară a Gazetei literare *Valeriu Cristea vorbește de „o anumită emfază" a poeziei lui Ion Caraion zicînd : „Cuvîntul emfază intră deja automat și regulat în relație cu epitetele* gol, *găunos, cu toate că poate exista și o emfază plină de miez". Deschizînd* Dicționarul limbii române moderne, *găsim la pag. 275 următoarea definiție :* emfază = *atitudine nenaturală, pretențioasă, exagerare, afectare. Cum vine atunci* emfază plină de miez ? *„Curat murdar", vorba lui Pristanda*

★

Revista revistelor școlare

Mi-au parvenit, zilele acestea, trei reviste liceale, din zecile care, știu, apar în diferite localități din țară. Trei semnale, de fapt, ale viului interes manifestat pentru literatură (și, îndeobște, pentru cultură) de generația aflată încă pe băncile școlii, în prim contact, așadar, cu o parte din tezaurul poeziei, dramaturgiei, criticii (românești și universale), cu ideile și doctrinele ce au impulsionat și impulsionează mișcările artistice. Sînt reviste care, reluînd vechi tradiții, consemnează anii de ucenicie ai unor talente în plină înmugurire, tributare inevitabil lecturilor, mărginindu-se cîteodată să gloseze motive explorate de scriitori prestigioși studiați în clasă sau descoperiți în afara orelor de literatură română și străină, încercînd, și mai adesea, să-și găsească, de pe acum, o modalitate de expresie cît mai apropiată de bănuita structură temperamentală ce i-ar caracteriza. Firește, fiecare are un idol, în umbra căruia, aducînd ofrandele de rigoare, caută să-și reveleze propriu-i eu, să-și intuiască timbrul, să-și delimiteze universul, însăilînd melodiile unui cîntec menit a-l reprezenta integral. Evident, nu puțini se înșeală, îmbătați de iluzia că, versificînd, au creat capodopere ; mai de vreme sau mai tîrziu, își vor da seama, probabil, că vocația lor adevărată nu era literatura și se vor îndrepta, în consecință, spre alte îndeletniciri. Primele lor stihuri, mărturii ale sensibilității adolescente, le vor rămînea însă încrustate pentru totdeauna în biografia afectivă. Alții, în schimb, mai tenaci și mai dăruiți cu har, vor persevera, simțind cum le cresc aripile pentru marele zbor : vor ieși treptat de sub umărul zeilor tutelari, sfîrșind prin a-și defini și impune individualitatea. Cîți dintre cei ce bat acum, sfioși ori temerari, la porțile Olimpului, visînd nemurirea, vor ajunge să-și aibă paginile lor în viitoarea istorie a literaturii noastre, nu știe nimeni. Cum nimeni nu poate ști, oricît de ascuțită privire ar avea, care din colaboratorii actualelor reviste școlare va fi Eminescu, Blaga, Arghezi, Barbu, Rebreanu, Sadoveanu sau Călinescu al zilelor de mîine. Sigur e doar că fiecare din ucenicii autentici ai muzelor (și nu mă îndoiesc că lucrurile stau așa) sînt datori să-și fixeze un atare ideal și să facă tot ce-i stă în putință pentru a-l atinge. Fără a uita nici o clipă că succesul e condiționat nu numai de preeminența talentului, ci și de o mare, incalculabilă cantitate de muncă, de un uriaș și neîntrerupt efort de îmbogățire a orizontului cultural.

Sînt gînduri ce mă cercetau în timp ce parcurgeam filele celor trei reviste. Una, Funicei, a liceului „I.L. Caragiale". Alta, Phenix, a liceului „Mihail Sadoveanu". Și alta, Aripi a liceului „Matei Basarab". Toate trei din București. Și tustrele purtînd numărul 1.

Aurel Martin

Agenda cenaclului „N. Labiș"

Luni 11 martie au citit versuri Niculae Stanciu și Mihai Cotfas.

Au luat cuvîntul: Mihai Teclu, Marin Tarangul, Valeriu Pantazi, Radu Serafim, Sandu Dumitrie, Sergiu Vărgatu, Florin Iordache și Dragoș Vrinceanu.

Recunoscîndu-i-se o anume trufie a versului, sub semnul primului romantism, Niculae Stanciu n-a izbutit să-și convingă auditoriul.

O notă aparte a adus poezia lui Mhiai Cotfas, printr-o meditație lirică de bun augur.

Luni 18 martie vor citi: poezie — Liana Corciu. Proză — Tudor Vasiliu.

Reportaj de buzunar

Arhitecții — zidari care-au învățat latina?

— Copii, per-spec-ti-va !

Țin minte și astăzi (și parcă-i văd pe colegii mei din clasa întîia de liceu zîmbind duios, deși atunci erau absolut necruțători, aproape cinici, ceea ce, în copilărie, se întîmplă — paradoxal — suficient de des) această replică favorită a profesorului nostru de desen. Prof. S. era un bărbat scund, cu mustața perfect trasă în tuș și care nu se despărțea niciodată de gambetă (desigur nu și-n clasă), așa cum nu te despărți ușor de o odraslă preferată. La cei 1,60 m. pe care-i deținea din naștere — inclusiv perioada de creștere pînă la onorabila vîrstă de 50—55 de ani — se adăugau întotdeauna cei aproximativ 10—15 cm. ai unui creion Hardtmuth nr. 2, ridicat în aer, ca să însoțească sloganul său tradițional cu un gest majestuos, de imperator :

— Copii, per-spec-ti-va !

Ah ! dacă anumiți arhitecți actuali l-ar fi avut la catedră, încă din preadolescență, pe prof. S ! Sigur n-am mai fi găsit exemplele pe care le cităm : piața blocului Gioconda, văzută dinspre Calea Victoriei (perspectiva e complet retezată de un bloc ieșit cu nu știu cîți piloni în afară, în stradă, ca un pieton indisciplinat aflat pe partea carosabilă). Ori, iată o definiție elementară, la îndemîna fiecăruia, a legilor perspectivei : „Aspect pe care-l au, în raport cu punctul din care le privești, diferite lucruri văzute de departe". Legîndu-ne de definiția simplță de mai sus, am putea prea bine face un joc de cuvinte, spunînd că, realmente (apropos de complexul Gioconda) lucrurile au fost privite cam de departe (de la planșetă, și aceasta... lipsită de perspectivă !) Sau : blocul potcoavă din Piața Romană care taie complet perspectiva către linia bulevardului Dacia. Sau: la Piatra Neamț, deși clădirile în sine sînt izbutite, ansamblul lor taie complet perspectiva, nu se integrează în decorul natural și invers, decorul natural pierde din cauza decorului construit, în loc să cîștige (pe bună dreptate, oameni de specialitate susțin că aici se potriveau infinit mai bine blocuri cu mai puține nivele, care să îngăduie dealurilor din jur să-și etaleze frumusețea).

Exemplele se pot, evident, înmulți (preferăm în comentarea lucrurilor făcute în trecut, decît, a celor în... perspectivă). Asta stă mai degrabă în puterea proiectanților și mai puțin a neprofesionistului (într-ale arhitecturii) care semnează rîndurile de față. Fie-i însă îngăduit să amintească, în încheiere, butada marelui inginer-constructor Nervi : „Arhitecții ? Zidari care-au învățat latina". La care să adauge (amendament impus de cîteva realități de neînțeles) :

— Da, zidari care-au învățat latina, dar și... legile perspectivei !

Fără supărare (bietul prot. S) :

— Copii, per-spec-ti-va !

MIHAI STOIAN

ION LANCRANJAN

DIN „SCRISORILE TOVARĂȘULUI I.J."

O SITUAȚIE DIFICILĂ

Nu știu ce s-a întîmplat cu Pavel D. — lucra la forjă și el, dacă îl mai ții minte — nu știu exact cine l-a „ajutat" să ajungă unde a ajuns. Știu, însă, că se află într-o situație extrem de dificilă, de netrecut chiar, fără ieșire. Știu și cauzele, le bănuiesc mai bine zis, fiindcă n-am îndrăznit încă să-l întreb, să verific. Poate că s-a mai adăugat cîte ceva între timp, poate că s-au ivit și alte complicații, fiindcă cele pe care le știu eu nu sînt complicații, sînt lucruri normale, ar trebui să fie adică, să capete o pondere din ce în ce mai mare în viața fiecărui om, peste tot. De fapt, el pentru asta se luptase, pentru triumful dreptății, acestei idei i-a închinat zile și nopți întregi, zile de muncă și nopți de învățătură, de citit și de buchisit, pe una și aceeași carte, a vieții și a luptei. Și cunoscuse și el — ca și mine, ca și ceilalți toți — clipe de bucurie și de satisfacție, de bucurie adîncă și de satisfacție mare, fiindcă Pavel fusese, mai mult poate decît noi, omul fabricii — venea primul și pleca ultimul de-aicea, nu-și drămuia niciodată timpul, cînd era vorba de muncă, — „ori de cîte ori se iveau probleme la uzină". Și cînd nu se iveau, parcă îi părea rău, pleca greu acasă, se despărțea greu de aerul tare și cam zgrunțuros al uzinei, mirosind a zgură și a oțel — „a independență și a neatîrnare spirituală", cum zicea el cîteodată. La început, după ce devenise activist, șovăise puțin, ca și Bărăcilă, ca mulți alții, care au devenit, în același timp, activiști și ingineri, în condiții mai grele și cu eforturi mult mai mari, nu cum își închipuie unii — Pășuică, Lepăduș, Hurdubel, domnișoara Șolca și alții, cam de același calibru, muște la arat, fluturi de noapte. Pe urmă, după ce a absolvit institutul, a căpătat aripi, a devenit alt om, mai drept și mai sigur de el. Pentru noi, însă, care îl cunoșteam bine și mai de demult, rămăsese același : „încorruptibilul", fiindcă așa îl porecleserăm, cu toate că el nu era și nici acuma nu-i, un fanatic oarecare, un exclusivist, un încarnat. Dimpotrivă, omul era — așa cum ajunsese el să fie, în perioada lui cea mai bună — lucid și netemător, despuiat de orice podoabă oportunistă, gata ori cînd să sară în foc pentru alții, stimulîndu-se și călăuzindu-se singur, cu bună știință sau din instinct, numai în direcția aceasta, a dăruirii, a ajutării și sprijinirii tuturor lucrurilor și ideilor bune, pozitive, pentru care se bătea pînă la capăt, indiferent dacă erau ale lui sau ale altora, indiferent de avantaje sau de desavantaje. Și cum nu avea familie grea — n-are copii și-i părea rău, cîteodată, și întîrzia de multe ori la noi, să se joace cu Irinca și cu Mihai — își îngăduia, cum spunea el uneori, să fie consecvent, să nu se oprească pe drum, din pricina cine știe căror sentimente, a unor griji pe care le înțelegea, la alții, fără a le aproba însă, ori cîte justificări ar fi fost în spatele lor.

— Substratul acestor justificări și al acestor griji, zicea el, e unul și același : șovăiala !...

— Lasă, lasă, îl spuneam eu, că și tu, cînd vei greși, vei greși din pricina dîrzeniei !...

Rîdea, cînd îi spuneam asemenea vorbe, rîdea cu îngăduință și cam de sus, și-mi spunea, în același fel, să scriu o carte despre „necesitatea tacticii și strategiei" și să-i pun drept subtitlu următoarea frază : „Cum poți ajunge oportunist, fără mustrări de conștiință." Glumea, desigur, cu toate că își dezvăluia și anumite gînduri, cînd spunea vorbele astea, se mărturisea, indirect. Altfel, însă, era scump la vorbă și poate că de aceea îi se părea unora rău și ascuns, gata ori cînd să atace, stînd la pîndă, în așteptare. În realitate el nu era așa — și nici impulsiv nu era — avea și cred că mai are și acum o răbdare nemărginită, față de slăbiciunile obișnuite ale oamenilor, față de scăderi și de șovăială. Și poate că tocmai de aceea era atît de violent — fiindcă era violent, la o adică — pentru că aduna observații multe, pentru că se minia greu. Nu știu exact, n-aș putea afirma cu certitudine că îl cunosc atît de bine, dar știu că devenea de nerecunoscut, dacă era încolțit pe terenul cel mai intim, al unor simțăminte și al unor gînduri neștirbite, de iubire și de stimă. Într-un timp, de pildă, — era director-adjunct la T.A.R. pe vremea aceea — fusese chemat la regiune, de către niște tovarăși. Scopul nu-i era dezavantajos — se avea în vedere o „promovare", era în preajma unei conferințe — dar rezultatele au fost dezastruoase, neașteptate. Cei de-acolo s-au apucat și l-au sfătuit, cu tact, bine înțeles, cu grijă, să-și lase soția — „pentru că ea, măi tovarășe, rămăsese în urmă, nu mai corespundea, nici pe departe, cu soția unui om de frunte, cu răspunderi mari și cu perspective și mai mari..."

— Asta ar fi, în primul rînd ! i-a spus careva dintre tovarășii aceia.

— Trăim altă perioadă, trebuie să-nțelegi și dumneata ! Nu mai sîntem în '45.

— Bine, știu, dar în al doilea rînd ce ar mai fi de spus, ce recomandări ați vrea să-mi mai faceți ?!...

— Aceleași, lucrurile se leagă între ele... N-am vrea, însă, să înțelegi greșit... Noi avem o părere bună despre dumneata... Dar uite, și cu ținuta... Umbli fără cravată, nu pui nici un pic de preț pe lucrurile astea... Și nu-i bine... Noi știm că ai fost muncitor și că ești cinstit... Nu-i nevoie, tocmai de aceea, să porți șapcă mereu...

— Dar de ce, e compromisă șapca asta a mea, cumva ?

— Nu, nu-i vorba de asta, e vorba de un aspect formal, de care ne-am putea lipsi...

— Bine, am înțeles, altceva ?!...

— Cam atîta ar fi... Deocamdată...

— Atunci, îi bine, e-n regulă, am plecat, noroc !...

Lucrurile nu s-au oprit aici, au mai avut loc cîteva discuții, cam de același fel, de tatonare, după care au urmat inevitabilele concluzii, exprimate mai întîi în treacăt și destul de succint — „Nu se poate face nimic cu cetățeanul acesta !... E de neschimbat !... Da, și-i cam depășit !... A început să cam fie !... E îngîmfat, își închipuie că e singurul om cinstit !... Da, se crede reprezentantul marxismului pe pămînt !... E de nelecuit !..." — așternute apoi pe hîrtie, într-o formă mai protocolară, mai argumentată. Și promovarea s-a dus, n-a mai avut loc, a trecut ca acceleratul pe lîngă Pavel. Faptul l-a afectat și nu prea. Mai mult l-a afectat și l-a supărat — l-a miniat profund și nu numai pentru o zi — amestecul acela nedorit, în viața lui cea mai intimă.

— Se vede treaba, mi-a spus el, după discuțiile astea, că unii tovarăși nu mai au ce face, de s-amestecă pînă și-n lucrurile astea !... Pînă mai ieri alții sau aceiași, te judecau și te făceau dușman de clasă, dacă purtai pălărie și cravată !... Iar acum te fac necioplit și troglodit, dacă porți șapcă !... Parcă asta ar fi problema !... Dar ce, sîntem pe scenă, am devenit actori ?!... Și cu soția, cum îndrăznesc ei să se amestece ?!... Negînditii dracului, proștii pămîntului, dobitocii lumii !... Cum pot ei să-și închipuie că mă despart eu de femeia mea, cu care am trăit cincisprezece ani ?!... Păi dacă nu era ea, n-aș fi terminat niciodată institutul ! Eu am vrut de vreo cîteva ori să mă las, dar ea, nu și nu, să-mi văd de carte... Lucra suplimentar, seara făcea mîncare și spăla, iar dimineața era în picioare, cea dintîi !... Și ei, proștii...

Altfel, la fabrică, treburile îi mergeau bine. Aproape bine, adică, fiindcă erau și acolo — ca peste tot, de ce să n-o recunoaștem ? — oameni care se împiedicau de Pavel. Unul dintre oamenii ăștia era Nestorescu, pe care nu l-ai cunoscut ; a lucrat și la noi într-un timp, dar mai tîrziu. Acum era inginer-șef la T.A.R. și era pus pe căpătuială, își căuta un coridor atunci, un drum în sus, spre alte culmi. De Pavel se cam ferea, instinctiv. Pînă la urmă, însă, tot s-au ciocnit, din pricina unei situații pe care o măsluise Nestorescu, o „îndulcise", o adusese „la linia de plutire", la anumite sortimente, unde stăteau ei ceva mai prost. Așa s-a și născut „rîca" dintre ei doi și eu cred că de-aici se trag toate bucuriile lui Pavel. Nestorescu n-a spus nimic atunci — și nici după aceea, cu toate că a mai avut și alte lucruri de înghițit, de la Pavel, pe drept, se pare — dar nici n-a uitat nimica. A așteptat numai, pînă cînd i s-a dat bine, nu prea mult, pentru că după vreo doi ani a fost luat la minister. Cum-ne-cum — sigur că nu-i caracteristic și nu e tipic, cum o să fie ?! — dar a fost luat. Și-a început și el să-și plătească polițele, din urmă, cu oarecare timiditate întîi, cînd avea o funcție mai mică, cu mai multă cutezanță mai apoi, după ce a ajuns director general. Datorită lui, în primul rînd, a ajuns Pavel la o fabrică din S., care era la pămînt, cînd o luase el în primire.

— Te duci și pui lucrurile la punct ! i se spusese lui Pavel la minister cînd fusese numit director acolo. — Fabrica asta nu-și îndeplinește planul sistematic, de vreo trei ani !... Se muncește anapoda !... Și dumneata ai spirit organizatoric !... Cunoști producția de ani de zile !... Ai și pregătire acum !... Așa că noi, contăm pe dumneata...

Era și asta, într-adevăr, se conta pe schimbarea pe care putea și pe care a și provocat-o Pavel acolo, în S. Mai era ceva, însă, mai exista un aspect, nesesizat nici de către el și nici de către alți tovarăși, care fuseseră de acord din toată inima cu numirea lui Pavel. Se sconta, în paralel și în secret, că omul își va rupe gîtul, în S., se va încurca și se va compromite definitiv. Dovada cea mai concludentă, în acest sens, e însăși faptul că a început așa o cîrtială, cînd s-a văzut că o scosese la capăt, după un an de zile de muncă îndîrjită, cînd s-a constatat că pusese lucrurile pe roate acolo — îndeplinise planul în condiții bune, urnise treaba din loc. Nu i se spusese nimica, direct și concret, dar i se spuneau mereu, în treacăt și printre altele, că întrebuințase „metode de comandă" că apăsase „prea tare pe o anumită pedală, a disciplinei", că nu lucrase în colectiv întotdeauna, că se purtase urît cu muncitorii și „cu unele cadre de conducere, din fabrică și chiar din minister", că „făcuse stocuri mult prea mari", că „nu ținuse seama de unele indicații ale organelor locale" etc. etc. În general, acuzațiile și obiecțiile astea, reproșurile care i se aduceau lui Pavel erau făcute pe un ton blînd, cu un fel de compasiune, cu îndurerare chiar, fiindcă era păcat, i se dădea de înțeles, ca un om atît de bun, în care se investise atît de multă încredere, să facă asemenea greșeli, mărunte, desigur, dacă erau luate separat, firești, la alții, obișnuite, nedorite și de nedorit, însă, la un om cum era Pavel. Se pornea, în disecarea asta subtilă și interesantă — și interesată, după cîte am înțeles eu ulterior — de la recunoașterea unor calități și a unor merite de necontestat și se adăuga pe urmă cîte-o observație, în același fel și cu același ton, plin de compasiune. „*Tovarășul* e bun, chiar foarte bun, dar nu-i destul de maleabil !..." „E hotărît, desigur, inflexibil chiar !" „Și inflexibilitatea, ca orice calitate..." „Ce-i mult nu-i sănătos, se transformă în altceva !..." „În afară de asta, în ce privește învățătura, trebuie spus că *tovarășul* a învățat, n-a stat pe loc, dar e cam unilateral !..." „Omul acesta nu visează decît tehnică, mașini și angrenaje !..." „Și-un om de astăzi, un *cadru de conducere*, în deosebi !..." „Complexitatea și luciditatea sînt calități indispensabile !..." „Și simțul omeniei, delicatețea !..." „În privința aceasta, mai ales, dumnealui are goluri foarte mari !..." Bine înțeles că discuțiile și șosotelile astea se petreceau în timp, nu într-o singură zi. Înaintau însă, cîștigau teren, se ridicau deasupra oricăror recunoașteri, calitățile omului nu mai erau pomenite de loc, nici măcar de formă, erau uitate, cu scop și cu bună știință de către unii, din necunoaștere și din comoditate de către alții. Și imaginea reală — reală, vie și frumoasă — se tulbura din ce în ce mai mult, se depărta de model, datorită acestei atmosfere subtile și perfidă, agresivă. E de adăugat, pentru precizare, pentru a ne apropia de descifrarea acestui conflict subteran și blînd, inofensiv în aparență, cum îl socotise și Pavel, fiindcă făcuse și el o greșeală — una singură dar hotărîtoare — prin faptul că nu se sesizase și nu se alarmase din timp de pericolul care îl păștea.

— Nu le răspund în nici un fel ! îmi spusese el cînd îl îndemnasem să nu lase lucrurile așa, să ceară o analiză, să curme și să împrăștie odată atmosfera aceea rea și înputită. — Nu cer nimic, nu ridic un deget pentru asta !... Îmi văd, mai departe, de muncă !... Și-i înfring în felul ăsta pe toți cei care îmi vor răul !... E replica cea mai bună, pe care pot eu să le-o dau !... E singura cale onorabilă și cinstită !... Cei care se pretează la asemenea împrejmuiri nu pot fi puși cu botul pe labe decît în două feluri : dacă sînt înfricoșați, sau dacă sînt rușinați !... Și eu optez pentru cel din urmă și le voi da o lecție nemaipomenită !... Nu o replică le voi da, ci o lecție !...

N-a mai dat nimănui nici o lecție și nici o replică, a fost schimbat după o jumătate de an, fără prea multe explicații. Cînd a întrebat de ce și pentru ce, i s-a oferit, în altă formă, mai lapidară și mai fermă — „Ne pare rău, regretăm foarte mult, e o greșeală, dar..." — ceea ce se spusese pînă atunci despre el. Acum, Pavel lucrează la niște ateliere de reparații a materialului, rulant. Lucrează și așteaptă e scos de fapt din circuit, fiindcă pentru el atelierele acelea sînt ca un fel de cușcă. Nu încape în ele, n-are cum să încapă. Și se macină din pricina asta. Îl văd, uneori, cînd pleacă și cînd vine de la lucru. Pleacă la 6,30 fix și vine la 15,30 fix, el care nu-și drămuia niciodată timpul. E întunecat, cel mai adesea, e nemulțumit și trist. Dar tace, nu zice nimica. Și-n atitudinea asta a lui eu cred că e și durere multă — a fost jignit, totuși, a fost ofensat crunt — dar e și încredere, o încredere de nezdruncinat, în munca pe care a făcut-o, în adevărul și puritatea acestei munci. Altfel, mă gîndesc, n-ar putea suporta, n-ar fi el atît de liniștit și de echilibrat, atît de neclintit. Dar poate că eu mă înșel, cine știe ?! Tu ce crezi, de ce se poartă omul acesta așa, pentru că e slab sau pentru că e puternic ?!...

HURDUBEL

...Îl cunoști dintr-o mie, dar nu pentru că e bîlbîit, pentru că își sfarmă cuvintele și cuvintele în bucăți și-n bucățele — cu o anumită plăcere, nu-i vorbă, într-un mod destul de afectat, jucînd puțin teatru — ci pentru că e fălcos și pleșuv — e chelbos și zbîrcit, ca un condor — pentru că are o gură lată, de mîncău, pentru că buzele îi sînt groase, buzele senzuale, dinții mari și galbeni, dinți de cal, mustăcioara subțire și nasul borcănat — și cam roșu, trebuie menționat și acest amănunt — ochii îi are frumoși, căprui și mari — ochi alunecoși, de lichea cu stagiu — sprîncenele îi sînt negre și bogate, parcă ar fi niște lipitori moarte, așa stau sub fruntea sa înaltă, de intelectual, de om cult și deștept — mai mult deștept decît cult. Altfel e obișnuit și banal — statură potrivită și mers cam legănat, de elefant. Numai rîsetul îl are mai aparte, horhăitul acela gros și noduros, care îl exprimă atît de mult și de bine.

— Hă-hă-hă-hi-hi-hi-ho-ho ! face el cînd vrea să învioreze atmosfera undeva, unde n-are ce căuta, fiindcă se cam bagă peste tot, are acest obicei. — Vă-vă-vă ști-ști-știu eu pă-pă-pă toți !... Vă-vă-vă cu-cu-cunosc eu !... Ști-ști-știu eu ci-ci-cîte pa-pa-parale fa-fa-faceți !...

Minte, rîzînd, fiindcă nu știe el despre fiecare om cîte parale face, pretinde numai că știe — îi place grozav să pară informat, în toate problemele și în toate domeniile — și că lui nu-i scapă absolut nimica, din ce se vîntură prin lume. În afară de asta, el mai și deformează lucrurile, le strîmbă și le topește în oglinzile cețoase ale propriului său suflet, pe fața căruia crește mucegaiul verzui al invidiei, al unei invidii puternice dar inconștientă, organică, născută dintr-o ratare definitivă — „fără drept de apel", cum se zice. De aceea îi privește el pe toți prin propria sa prismă, de aceea îi urăște în secret pe toți și-ndeosebi pe cei care au izbîndit cîte ceva, realizîndu-se prin muncă, printr-un efort susținut, de ani de zile.

— Hă-hă-hă-hă ! face el prelung și îndesat, dacă vrea să glumească pe seama celor care aleargă și se zbat, să-și realizeze un gînd și un vis, să lase un semn în urmă, cît de cît — pă-pă-pă-păi da-da-da-dacă mun-ca-ca-ca ar fi-fi-fi fost bu-bună, ar fi-fi luat-o boierii !...

Asta-i omul, așa e constituit — are peste cincizeci de ani și nu știe nici o meserie — numai pe vremea *mareșalului* a fost țucălar mare, zugrăvitor de garduri și de suflete — a fost și a rămas stîlp de cafenele, a fost și a rămas lichea și lichelele, cînd îmbătrînesc, se lichefiază și mai tare, chelesc și se zbîrcesc din ce în ce mai mult și nu mai seamănă nici a condor pînă la urmă — nu mai seamănă a nimica, devin ceea ce sînt...

ȚUICĂ DE VĂLENI

...Omul era înalt și vorbea gros, avea un glas greoi, ruginit, coclit de băutură sau de o răceală mai veche. Nu-l vedeam, dar îl auzeam bine, cum vorbea. Mă țineam după el, prin întuneric, și-l ascultam. Ne apucase noaptea pe drum, pe munte. Plouase și noi stăruseem sub o stîncă, la adăpost. Pe urmă pornisem mai departe, după ce ne uscasem hainele și îmbucasem ceva. El fusese cu ideea, omul acela înalt și gras, el dăduse comanda, adăugînd, din mers, că o să ajungem la cabana nevătămați, înaintea întunericului. Și nu se întîmplase așa. Ne ajunsese întunericul din urmă, ieșise înaintea noastră, din văile adînci ale muntelui. Și acum orbecăiam, abia dacă mai nimeream poteca, ne țineam unii de alții și ne împiedicam unii de alții, pe un întuneric dens și agresiv, care ne intra în ochi. Și lui, omului aceluia înalt și sprîncenat, cu obrazul sting ars de o cicatrice, poate că îi părea rău, fiindcă vorbea mereu, povestea ce-i venea la îndemînă. Și eu, ca și ceilalți — eram șapte, cu toții — îl ascultam și nu prea. Am devenit apoi atent, cînd a început el să vorbească de un expatriat, de un „transfug" pe care îl cunoscuse el bine, într-o anumită împrejurare, mai mult decît interesantă, ciudată chiar. Nu era dintre cei din urmă fugarul acela, zicea omul nostru, călăuza. Dimpotrivă, era figură mare, fusese adică, sau i se părea numai, că fusese ceva de capul lui. Lucrase la un ziar de dreapta și scrisese și el fel de fel de articole. „Jucase numai pe extrema asta, spunea omul nostru, călăuza, fusese un simplu mercenar de fapt, ca alții alții !" Pe urmă plecase din țară, în 1943, și stătuse un timp în Germania. Și prin Spania zăbovise vreo cîțiva ani. Umblase mult, prin toată lumea, singur sau împreună cu alții, cam de aceeași teapă. Și îmbătrînise, începuse să se treacă — și călăuza noastră spunea lucrurile astea cu un fel de milă — așteptînd, de ani de zile, o întoarcere în țară, *acasă*. Și atunci, cînd îl cunoscuse el, omul acela venea mereu pe la poarta unei ambasade românești, din occident, pe strada unde se afla ambasada, mai bine zis. Nu venea el chiar singur, avea rezerve, pe după colțuri, stătea sub ochii polițiștilor. Era acoperit. Și venea destul de des într-un timp. Și făcea scandal și larmă. Stătea cîte o dimineață întreagă și striga fel de fel de lozinci, care mai de care mai reacționare și mai huliganice. Iar dacă veneau tovarăși din țară, cu treburi, îi aștepta pînă cînd ieșeau din sediul ambasadei și striga după ei, îi făcea vînduți și vînzători, trădători și cîte altele. Spunea ce i se comanda, ce i se sufla la ureche, dinainte. Lucrurile deveniseră insuportabile de la un timp. Omul — „fiindcă era un om și amărîtul acela !" spunea călăuza noastră — făcea un circ întreg în preajma ambasadei. Și nu se putea atinge nimeni de el. Era apărat, era blindat. Și avea grijă, în afară de asta, să nu se apropie prea mult de poarta ambasadei. Într-o bună zi însă, îl ispăcase careva de piept, omul nostru, călăuza, sau altcineva, de la pază, nu era prea limpede nici asta, dar fusese prins, fusese oprit și somat să nu mai vină pe acolo. „Nu mai viu niciodată, spuse expatriatul — cu o singură condiție !" „Care, mă ? întrebase celălalt. Ce condiție ? Ia spune, că dacă nu !" „Să-mi dai niște țuică ! De Văleni... Fiindcă eu măi frate..." Omul ambasadei i-a dat drumul și s-a uitat lung la el. Nu-i venea nici cum să creadă. „Ce țuică ? !... De unde pînă unde !?". „Nu glumesc deloc, a mai spus expatriatul acela, adu-mi un kil de țuică și nu mai viu pe aicea, ai scăpat de mine !... Da să fie de Văleni !... Auzi ?... Și sticla, să aibă dopul de cocean... Că eu, măi frate, sînt plecat de mult din țară... Din '43, din aprilie. Și n-am mai gustat strop de țuică de-atunci... Și-as da nu știu cît, să gust măcar un păhărel, o gură măcar ! Da, așa e, nu te mai uita la mine cum se uită cioara-n os !..." Celălalt se mulțase, cît era el de voinic și de aprig. Nu se așteptase la una ca asta, la răbufnirea aceasta ciudată, la dorința aceasta veche, venită din urmă și de departe, din țară, de acasă, pe care o repetase și ne-o spusese și el, acum, cu alt glas, mai așezat, mai omenos. „Pe cuvîntul meu ! zicea scandalagiul acela atunci. Dacă-mi aduci, nu mai viu pe aicea... Pe onoarea mea !... Un kil, măi frate... De Văleni, ține minte !... Și dopul, să fie de cocean !"... „Bine mă, îți aduc, dar dacă nu te ții de cuvînt, îți rup picioarele ! Chiar dacă-mi pierd slujba din pricina asta ! Fie ce-o fi !" Și i-a adus omului aceluia un kil de țuică, a doua zi chiar, de curiozitate, să vadă ce va face cetățeanul, sau pentru că i se făcuse milă, nu știa nici el. Nu era de Văleni țuica, dar era bună, țuică de-a noastră românească. Și omul lui, cînd a primit-o a mîngîiat-o ca pe un lucru de preț. „Da cred că n-ai pus apă-n sticlă, nu-i așa ?" — a zis el, după ce s-a depărtat puțin. „Nu, mă, noi nu umblăm cu surogate !" „*Voi*, mă ! Păi *voi*, mai vorbim, noi, lasă..." A destupat sticla pe urmă și-a tras cîteva gîturi, acolo, în stradă, făcîndu-i țuicii drum cu mîna stîngă, pe piept la vale, cu o satisfacție stranie, pe care omul nostru de la ambasadă n-o înțelesese atunci, o socotise o mogeahnă de betiv. „Nu m-ai înșelat, a zis expatriatul, după ce a făcut un gol bunicel în sticlă — și-ți mulțumesc mult pentru asta... Fiindcă țuica... Dar ce știi dumneata, ce știți voi..." L-a întrebat pe urmă ce mai e prin țară și dacă e adevărat ce se aude. „Da știu eu ce se aude ?" a zis omul nostru, de la ambasadă. „Că sînteți ai dracului, mă !" „Cine, noi, românii ?"... „Da, mă, noi, românii !... Da să nu mi te-apuci acuma să-mi faci mie propagandă. Lasă-mă să-mi beau țuica-n liniște... La revedere și bonjur..." A plecat pe urmă, pe neașteptate — se temea de-ai lui de-acum, mai mult decît de omul care îi dăduse țuica — și-o ștersese și nu mai venise deloc pe acolo după aceea. Pierise, se scufundase în valul din care ieșise. Și nu-l mai văzuse nimeni de-atunci. Numai dorința aceea scranie a lui — „Un kil de țuică, măi frate ! Da să fie de Văleni !" — rămăsese în urmă ca o năzărire. „Eu cred, spunea omul nostru, călăuza, că l-au luat ai lui la rost, cei care îl împinseseră acolo, pe strada ambasadei !... Să facă circ și scandal... Sau poate că s-a repatriat... Se săturase de vagabondaj... Așa cred eu... Da de unde pot să știu eu dacă o fi așa sau altfel, fiindcă nu l-am mai văzut de atunci, așa cum nu mă vedeți dumneavoastră pe mine acum..."

N-a mai vorbit nimeni, după ce a tăcut călăuza. Și nici el n-a mai vorbit. Mai apoi, cînd am ajuns la cabană, uzi și zgribuliți — am mai trecut printr-o ploaie, care a curs peste noi direct din întuneric — omul nostru s-a oprit în prag și a întrebat, tare, cu glasul lui gros și ruginit, dacă se găsește țuică de Văleni acolo. Cabaniera s-a uitat mirată la el și la noi și — abia după aceea ne-au răspuns cu îngăduință, că este cîtă vrem. Iar noi am rîs și ne-am desmorțit toți, abia atunci.

LĂPUȘTE

Lăpuște — pronumele nu i-l mai știe nimeni pe-aicea — merge ca un palicar, ca o nevăstuică — mai de grabă așa, ca o nevăstuică bătrînă — se tîrăște, alunecă repede peste tot pe unde trece, uniform însă, cu o viteză nesimțită, greu de descifrat. Cînd se oprește, tot așa se oprește, ca o nevăstuică, brusc, de parcă ar avea o frînă complexă și rapidă, la picioare și la mîini, în tot corpul. Se saltă apoi, în același fel, scoțînd capul dintre umeri, întinzînd în sus gîtul său vînos și cam întunecat la culoare se uită în jur și merge mai departe după aceea, ori se întoarce, tot așa, brusc, parcă ar avea rulmenți la glesne, intră la dispecerat sau se duce și trage apa la W.C. — are el această obsesie, că alții nu trag apa după ei, sînt răi și neglijenți. Încolo, ca psihic, e interesant și complex, are cinci neveste și „lucrează" la trei întreprinderi, la una e inspector, la alta e luftinspector, iar la a treia așteaptă să devină șef-plin, cu drepturi absolute. Așteaptă cam de multișor, dar nu descurajează, stăruie, se agită, combate și combină, cu o stăruință neobișnuită, mai ales la un asemenea omuleț, fiindcă e puțintel în toate, în idei și în gînduri. Numai în ambiții e mare, nelimitat. Și ca să fie sigur de atingerea scopului pe care și l-a propus, pe care îl urmărește acum, se pretează la orice, nu lucrează nimic în întreprindere, dar îi lucrează pe alții, fără jenă, fără nici un pic de rușine, birfind și boicotînd, dedîndu-se la cele mai josnice denigrări, bizuindu-se pe indiferența unora și pe cinstea altora, care nu se sinchisesc de toate stropsellile. Și el știe asta, e vechi în meserie, și stăruie și combină, și-așteaptă cu înfrigurare, să se tulbure lacul, să-i vie și lui rîndul, la înălțare. Și cînd nu știe ce să mai facă, se duce și trage de lanț, la W.C. și-i spune Solcăi pe urmă ce succes avea la fete, în cea dintîi tinerețe...

TREPTELE LUMII

Cînd eram copil mă duceam adeseori la Rîu și mă uitam la ape, cum curgeau. Și-mi aminteam de fiecare dată — și-mi amintesc și-acum, cînd văd o apă — de o imagine pe care mi-o făurisem singur, la o vîrstă foarte fragedă, confuză de tot. Să fi avut trei sau patru ani pe-atunci. N-aș putea spune, pentru că nu știu exact. Știu că mă trezisem cu imaginea asta în minte. Lămurisem o problemă foarte încîlcită fără să mai întreb pe cineva. Îi auzisem mereu pe-ai mei — frați și părinți — vorbind de Rîu și de Mureș. Și mă tot întrebasem cum or fi arătînd cele două ape. Pe ei nu-i întrebasem nimica ; eram prea mare, ca să mai întreb, și eram prea mic, ca să știu. La Rîu fusesem și înainte de asta. Fusesem și la Mureș. Le văzusem, dar nu mai știam cînd, nu mai știam nimica. Și-mi croisem, singur, o imagine de toată frumusețea. Mă gîndisem — și eram sigur, de asta, atunci — că Rîul nu putea fi altfel, decît ca o fîntînă, și că Mureșul e altă fîntînă, mai mare. Și-ntre ele am închipuit un canal de legătură. Am făcut și-o experiență, în Valea Vulpii. Am săpat, în nisip, două fîntîni, una mai mare și alta mai mică. Și-ntre ele am făcut un canal de legătură. Era după o ploaie mare și pe alături curgeau, tulburi, ape mari, ape adevărate. Pe mine, însă, nu mă interesau decît proprile-mi fîntîni, imaginea pe care mi-o făurisem singur.

— Ce-i aia ? l-am întrebat pe urmă pe tata, cînd am văzut Rîul, într-o dimineață de primăvară. — N-auzi, tată ?!... Ce-i aia ?

— Apă, mă, ce să fie ! mi-a spus el, rîzînd.

— Ăsta-i Rîul...

— Da Mureșu unde-i ?!

— Mai încolo, mai departe...

L-am lăsat pe tata să descarce uneltele — ne

TURNUL BABEL (serie

Miniliteratura sau experiențele de tinerețe

Fustele jupinițelor noastre pe care le iubim și pentru care înseilăm, pe tăcute, la orele de întuneric madrigale, se scurtează mereu. Doamne, nu cumva ajung la trapezoidala frunză de viță ?

Pe la operă și pe la concerte văzui cîțiva tineri români cu jabouri infoindu- se ca foile de varză subt omușor și la manșete cu dantelă precum frencicancanistele de la Moulin Rouge.

Va să zică uneori ne mai întoarcem și la ce a fost.

Așadar, nu e de mirare că ieri m-a trezit din somn un foarte june și foarte ciugulit pe obraz, tînăr scriitor, zgîlțîit de accesele de malarie ale emoției.

Tovarășe maestru — mi-a spus — încercînd desigur să mă măgulească. Ce este de făcut ? Eu m-am profilat pe un specific suprarealist. Caii mei verzi, albaștrii, roșii, liliachii, ca ferestrele despre care scria Baudelaire, galopează și nădușesc pe niște piste ultramoderne. Ei bine, dacă ne reîntoarcem la Conachi, Beldiman și Văcărești ăia, ce mă fac ?

I-am replicat căscînd a plictiseală.

— În unele cazuri n-ar strica. I-ai citit pe boiernașii ăștia cobzari ?

— Ce-s nebun ? N-am treabă cu ei. Eu am treabă numai cu Tristan Tzara și cu letriștii.

— Interesant. La vîrsta dumitale și eu procedam la fel. E delicioasă vîrsta exploziilor și-a experiențelor de laborator. Trei eprubete, puțin praf de pușcă, niște acid sulfuric, ca să aibă și aromă și șandramaua face explozie. Tatăl dumitale nu te-a dat încă afară din casă ?

— Se poate ? Păi el de abia așteaptă să intru în Uniune și să mă așez pe împrumuturi și gheliruri. Cică Nea Traian Iancu, cum aude că ești poet, cum îți acordă un împrumut. Dacă noi colegii de breasla nu ne-om ajuta. Mi s-a tipărit un volum. Priviți-l.

Viitorul membru al Uniunii scoase din buzunarul de la vestă o cărticică subțirică și șuie ca o foaie de plăcintă, care îmi rememora pe loc prin dimensiuni „Viața Sfîntului Sisoie" sau „Visul Maicii Domnului". O fi surprins el în ochii mei un licăr de nedumerire căci pe loc încercă să-mi explice.

— Nu vă uitați la cantitate, ci la virtuțile majore ale calității. E esență. Decît cu butoiul, mai bine cu cinzeaca, să nu spun cu Toiu, căci se cătrănește confratele nostru.

— Totuși e cam ftizic debilă opera asta, am intervenit eu. Cu broșura, broșurica, broșureaua sau cu placheta, plachia și placheul, nu e chip să forțezi marea ușă a literaturii și să dai buzna în univers chiar dacă te consideri genial.

— Adică doriți să insinuați că numai cărțoiul, cărțoaiele sau volumoaiele cît Larousse-ul te consacră ? Păi d-aia n-avem hîrtie căci maeștrii se lăbărțează în loc să se concentreze.

— Crezi ?

— Sînt sigur. Am fost cu trei confrați de-ai mei să ne cîntărim opera la o farmacie. Deci la cîntar de precizie, căci la Alimentara te ciupește. Cine credeți că a cîștigat concursul ? Eu. Volumul meu a cîntărit, tovarășe maestru, cu fotografie cu tot, cincizeci de grame. Și ale lor, șaptezeci și cinci, optzeci și opt, și o sută. Esență cristalizată, sau, dacă îmi permiteți, geniu concentrat în pastilă de mentosan. De-abia așteaptă taică-miu să-mi apară și volumul al doilea că cică au la Casa Scriitorilor un Murfatlar...

— Ai tată bun. Le vede. Pe mine, la vîrsta dumitale, taică-miu, cititor pasionat de d'alde d-ăștia, Eminescu, Goga, Blaga, Arghezi, m-a dat afară din casă cu ciomagul fiindcă am scris o cronică elogioasă despre „Poemul invectivă" al lui Geo Bogza. Nu știe nici azi maestrul Bogza că șapte zile am dîrdîit în parcul Carol pentru experiențele sale lirice de tinerețe. Totuși, niciunul din avangardiștii de atunci, dragul meu, nu au rămas în literatură sau au urcat cele mai înalte trepte literare, prin furca și leapșa pe ouate suprarealistă, ci prin cele mai clasice metode. Pe Aurel Baranga nu l-au consacrat scriitor rebusistele sale versuri din „Unu", tipărite pentru cincisprezece cititori și-o amorează, ci comediile sale satirice, dăruite și adresate zecilor de mii de spectatori. Privește-l pe Sașa Pană, patronul tuturor exchibițiilor pe sîrmă literară și reprezentantul oficial al lui Breton pe malurile Dîmboviței. Cine își mai reamintește de un vers de-al lui ? La vîrsta maturității și înțelepciunii, pana lui scrie nuvele cu-

dusesem la plug, amîndoi — și m-am coborît la Rîu, am stat pe loc și m-am uitat la ape, cum se duceau la vale, cine știe unde. Ba într-un rînd, dacă am văzut că n-o lămuresc nici cum — la vale apă, la deal tot apă — am pornit-o pe Rîu în sus, să ajung la locul de unde veneau apele. Pe urmă vroiam, nici mai mult, nici mai puțin, s-o iau la vale, tot în ziua aceea, să găsesc capătul celălalt. Am dat peste un pescar bătrîn mai sus. Omul m-a întrebat, zîmbind, unde merg așa de hotărît. I-am spus. Și el, nu s-a mirat de loc. Dimpotrivă, mi-a spus că avem același drum și că vom merge împreună pînă acolo, mai tîrziu, fiindcă mai avea puțină treabă la vale, să prindă peștele cel mare, peștele de aur.

— Ai auzit tu de peștele ăsta ? m-a întrebat știrbul. N-ai auzit !... Păi vezi ?!... Și tu vrei să ajungi la locul de unde pornesc apele !...

L-a strigat pe tata după aceea, cînd am ieșit la adăpătoare și i-a spus ceva, — „Vezi că ăsta micu, al dumitale, vrea să deie de capătul lumii !..." — și eu l-am urît cumplit atunci, fiindcă mă păcălise. Omului, însă, nici nu-i păsa. I-a dat tatii niște țigări, a întrebat cum merge plugul, cum a ieșit grîul din iarnă și multe altele. Pe urmă s-a dus, a plecat. Iar eu am rămas țintuit în car, unde mă pusese tata. Am ațipit, spre seară, și-apoi, cînd m-am trezit, am auzit un lanț zuruind. Era întuneric și noi ne înturnam acasă, cu carul. Tata mîna vacile și eu stăteam și mă uitam la el și mi se părea că mergem cu toții printr-o apă mare și adîncă. Noaptea, tot cam așa, am visat numai ape, ploi și rîuri, fîntîni și șanțuri, un păienjeniș întreg de canale. Și-un om mare am visat, care mă lua în brațe și mă tot arunca într-o groapă — într-o fîntînă fără fund — prin care treceau, venind din sus, din cer, șuvoaie de foc. Și poate că am mai și strigat, fiindcă am auzit șoapte într-un timp, lîngă mine — „Cu apele nu știu ce tot are !" zicea cineva — am auzit vorbe și-am tăcut, m-am făcut mic de tot. Și-am stat și-am dormitat, m-am legănat singur între vis și trezie, iar dimineața m-am suit în car, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimica. Eram hotărît să lămuresc lucrurile în ziua aceea, fără să întreb, singur. Mi-am călcat, totuși, hotărîrea asta grozavă, după ce am ieșit din sat, în cîmp, după ce am văzut într-o parte Rîul, și-n cealaltă parte, pîlpîind și strălucind — Mureșul, apa de care îmi era teamă, începuse să-mi fie teamă.

— Dar unde se-ntîlnesc ele ? l-am întrebat eu pe tata.

— Cine, mă ?

— Apele astea două : Rîul și Mureșul !

— Tot cu ele-ți bați capul ?!... Îți arăt eu într-o zi, lasă...

N-a mai apucat să-mi arate, am descoperit singur locul. Și-am rămas dezamăgit. Locul era ca oricare altul — plin de hățișuri, un prundiș oarecare, pe care stătea, ca pe o tavă, un cîine mort, umflat ca o tobă — iar apele nici nu știau măcar că se întîlneau : erau la fel, molcome și tulburi...

★

Cînd am văzut moartea pentru prima oară eram mai mare, dar nu cu mult. Murise tata. Era toamna, tîrziu, și-n sat mirosea a vinars, a borhot de prune și de pere. Fuseseră poame multe, în vară, și-acum cazanele de făcut vinars nu mai biruiau, cu distilatul. Lucrau ziua și noaptea, iar oamenii erau năuci mereu, aveau ochii roșii, erau bărboși și mînioși. Nu mai ținea nimeni seama cine de la cine bea. Se opreau la cîte-un cazan și nu se mai dădeau duși de-acolo. Gustau și vorbeau, pînă cînd îi biruia aburul acela greu, de borhot și de vinars care stăruia în tot satul atunci. Așa ceva n-am mai văzut de altfel, nici înainte și nici după asta. Pînă și porcii umblau beți prin sat. Scormoneau borhoturile de pe lîngă cazane, sfărîmau sîmburi în fălci și trăgeau în piept damf de vinars, pînă cînd nu mai vedeau înaintea ochilor. Se soreau pe urmă, se culcau pe poteci sau pe răzoare și cînd se trezeau grohăiau dulce. Erau fericiți și mulțumiți, porcii, iar oamenii trăiau ca într-un vis. Nici înainte de asta nu se tulburaseră ei prea tare, dacă murise cineva, dar atunci nici măcar atîta. Au venit vreo cîțiva, din vecini, s-au uitat la tata, au îngînat cîte-un „dumnezeu să-l ierte", și-au plecat. La îngropăciune tot așa a fost, fără prea multe tocmeli. Numai la pomană a fost înghesuială și forfotă. Au venit toți, vecini și neamuri, s-au așezat care pe unde au nimerit și-au început pe urmă să se înfrupte, să beie și să mănînce. Eu stăteam într-un colț, mă uitam și ascultam. Și mă întrebam ce se va întîmpla cu tata, dacă se va trezi. Nu mă obișnuisem cu gîndul ăsta, că el murise cu adevărat și pentru totdeauna. Eram încredințat că se va trezi, se va întîmpla ceva și se va trezi. „Nu se poate să nu se trezească ! spusesem eu de nenumărate ori, cît stătuse el în casă, pe năsălia pe care i-o încropise mama, din două capre de lemn și din trei scînduri roase de cari. — Îi adormit numai..." Și-acum tot cam așa ziceam și mă uitam cu o dușmănie crescîndă la toți oamenii din casă, la muieri și la bărbați, cum dădeau paharele peste cap, cum vorbeau și cum rîdeau, gros și urît, deșănțat. „Ăștia-s mai răi ca porcii ! ziceam eu. Aia, măcar, se culcă și dorm... Dar ăștia..." Am întrebat-o apoi pe mama, cînd a trecut pe lîngă mine, ce se va întîmpla cu tata, dacă se va trezi, în groapa în care îl băgaseră ei. Și mama n-a știut ce să zică, a oftat și-a ridicat din umeri, iar oamenii și-au spus unul altuia, printre ciofăituri și înghinăciuni, vorbele mele, adăugînd considerații și nedumeriri de-ale lor :

— I-auziți-l, mă, pe ăsta micu', ce crede el, cu ce-și bate capul !?...

— Săracu', da ce, el nu știe că-n pămînt, dacă te bagi o dată, te bagi pe veci ?!...

— Cu toate te mai poți juca, da cu moartea nu !...

— Cînd vine, nu mai pleacă !...

— Da, mă, așa-i cu moartea asta !...

— Și cu viața tot așa-i : viață legată cu ață !...

Au lăsat apoi filozofiile și-au mîncat și-au băut, ca la nuntă. De tata n-au mai zis nimica, — „Morții cu morții, vii cu vii !" a mai spus careva — și pe mine m-a supărat așa de tare purtarea lor, încît am izbucnit în plîns. Erau **primele lacrimi pe care le vărsam, după trei zile de tensiune și de bîjbîială. Dar erau așa de grele, încît mi se părea că țineam în brațe niște ploi mari, niște ape pe care le-am scăpat deodată jos, cînd n-ar fi trebuit...**

★

Cînd am venit la uzină aveam treisprezece ani. Mama mă băgase slugă și eu fugisem. Mă înțelesesem cu un consătean, cu unul care lucra la forjă, îl rugasem să mă ia cu el, cînd fusese acasă, în concediu. Omul s-a lăsat greu, dar m-a luat în cele din urmă, mi-a ușurat fuga. Mai mult chiar, m-a ținut la el un timp, pînă mi-am găsit „un loc de muncă". După aceea m-a lăsat să zburd singur, să mă descurc „cum oi putea". Era spre iarnă și eu dormeam la uzina electrică, în sala cazanelor. Acolo și lucram de altfel. Eram „băiat de serviciu", curier sau cam așa ceva, bun la de toate, cu obligații nelămurite. Toți cei care lucrau sau treceau pe-acolo, muncitori sau maiștri, funcționari sau femei de serviciu — îmi erau șefi, mă trimeteau după țigări, mă hărțuiau uneori fără nici un rost, să se distreze.

— Măi, țică, adună fișele de la ceasul de pontaj !... Fuga marș !...

— Nu te-ai întors, măi prisleo ?!...

—Măi amărîtule, mă, fire-ai al dracului să fii !...

— Că dormi toată ziua !...

Nu dormeam eu nici noaptea, dar nu spuneam nimica, răbdam și alergam. Și mă duceam din cînd în cînd pe la forjă, să vorbesc cu omul meu.

— Încă un pic, îmi spunea el, și te bag la școală, la meserie, am vorbit eu cu cineva, mai rabdă !...

Mama se supărase, pentru că o făcusem de rîs și fugisem din sat. Și-abia dacă îmi trimetea din cînd în cînd cîte-o scrisoare, cîte-o epistolă pe care i-o compunea Scaia lui Truț. Iar eu o rugam de iertăciune și-i trimeteam cîte-un ban, din puținii bani pe care îi cîștigam. Acasă nu m-am dus decît în vară, după ce am dat examen la școala de ucenici. Reușisem și mă consideram om între oameni.

— Și ce-ai să faci tu acolo ? m-a întrebat mama.

— Învăț carte și-o meserie ! i-am spus. Mă fac mecanic și viu și deschid aicea, în sat, o moară !... Și-atunci să vezi, mamă, ce pot eu !...

Era mult pînă departe, cum se zice, și eu nu-mi dădeam seama cîte bucurii mă mai așteptau. Schimbasem domiciliul, intrasem la cămin, dar acolo era ca la cazarmă atunci, ca în iad era. Șeful suprem al căminului era domnul Buturoiu, nu știu dacă l-ai mai apucat și tu. El era director și administrator, el era alfa și omega, și pretindea, n-am înțeles de ce, să i se spună „domn comandant".

— Mă țică, mă, mi-a spus el într-o zi, să știi că te fac șef de dormitor, dacă te porți frumos !...

— Mă port, eu vreau să-nvăț !...

— Ce vrei să-nveți ?

— Meserie și carte !

— Și militărie, mă !... Fiindcă milităria, mă, e mama tuturor științelor !... Un om care nu știe militărie, e om numai pe jumătate !... Ai înțeles, măi țică !?...

— Da, domnule !...

— Domnule comandant !...

— Așa, cum ziceți dumneavoastră, domnule comandant !...

Am înțeles apoi, după ce s-au prezentat la școală și ceilalți colegi — eram 124 în anul întîi — de ce pretindea și de ce i se spunea așa lui Buturoiu. Omul era din cale afară de milităros. Fusese șef de cuib la legionari, comandant de detașament la străjeri și acum șoma, cumva, se aciuise la școala de pe lîngă uzină și pusese stăpînire pe cămin.

— Mă băieți, ne-a spus el din prima zi, după ce ne-a aliniat și ne-a încolonat, punîndu-ne cu mîna unul după altul, în funcție de mărime — uzinele de care depindeți voi, e militarizate, mă !... Iar noi, țara noastră, mă băieți, e-n război !... Și-aici, mă băieți, în uzinele de care depindem noi, se fabrică arme !... Așa că noi, adică voi, mă băieți, trebuie să știți ce-i aceea militărie, mă băieți !... O lună de zile de aici încolo nu facem altceva decît să învățăm să mergem pe propriile noastre picioare !... Să mergem cumsecade, mă băieți, că de mers merge toată lumea, da cumsecade nu merge decît militarii !...

Două luni de zile n-am făcut altceva pe urmă, decît că am învățat să mergem pe propriile noastre picioare. Ne încolonam dimineața, după ceai, și pînă cînd ne culcam, seara, nu ne mai rupeam din coloană, fiindcă la masă intram în flanc cîte unul, desfăcîndu-ne în ordine și adunîndu-ne iar, automat, la ieșire.

— Drepți ! făcea Buturoiu, dimineața. Alinierea !... Umflă cotul, mă băiete, să-l simți pe camarad lîngă tine !... Mai tare !... Slabă mișcarea !... Drepți !... Înainte marș !...

Ne oprea, dacă nu-i plăcea pornirea, de cele mai multe ori de fapt.

— La loc comanda ! zicea el, închiondorîndu-se și împurpurîndu-se tot, ca un curcan. — Alinierea !... Drepți !... Înainte marș !... Atențiune, stai !...

Așa mergea pe urmă toată ziua, de dimineața pînă seara. Buturoiu ne scotea, după ce beam ceaiul, în Poiană sau pe șosea, să avem unde ne desfășura. El mergea pe margine ca un general, cu pieptul scos în afară, cu capul sus. Avea o ținută ireproșabilă, purta o beretă veche, străjerească, bluză cu epoleți, pantaloni albaștri și bocanci grei, de alpinist. Nu se cruța nici pe sine, nu se menaja de loc și poate că astea erau singurele clipe pe care le trăia el cu adevărat.

— Atențiune, coloană ! făcea el cînd ajungeam la asfalt. Pas de defilare, înainte marș !...

Asculta apoi și dacă nu-i plăcea, striga și mai tare.

— Nu s-aude ! făcea el. Sus piciorul !... Mai tare !... Și mai sus !...

Dacă se supăra, ne scotea pe cîmp și ne punea să facem „broasca".

— Înapoi, rupeți rîndurile !... Lăsarea pe vine !... Înainte marș !...

Seara cădeam rupți și-abia în ziua cînd au început cursurile la școală și lucrul la ateliere, am răsuflat cu toții ușurați...

★

Cînd am intrat în partid, aveam șaptesprezece ani. Asta se petrecea în '44, în toamnă. Și se petrecea altfel decît acum. Se completa o adeziune pe care o semnau apoi doi membri de partid. Ei răspundeau de fapt, pentru cel ce se inscria. La rîndul său, ăsta răspundea de alții, pe care îi atrăgea în partid. Lucrurile nu erau clare, toate, — nu erau clare foarte multe lucruri — dar partidul avea nevoie de oameni, de cadre. Asta era principalul, nu cum zic unii, că au intrat atunci în partid fel de fel de indivizi. Or fi fost și din ăștia — și-o să fie mereu, oricîte verificări s-ar face, oricîte dosare s-ar întocmi — dar grosul, cei mulți, erau altfel, chiar dacă nu știau prea bine ce vor și ce se întîmpla în jur — dar erau cinstiți, nu se gîndeau la chivernisire, la nimica.

Pe noi, atunci, ne-a luat nea Costică și ne-a dus la *sector* într-o după amiază rece și urîtă. Acolo am dat peste un mecanic de la uzina electrică, pe care îl știam dinainte. Era om bun, mecanicul — Anghelescu îl chema — era inimos și omenos. Dar atunci era crispat, se mișca și vorbea cu o stîngăcie evidentă. Asta pentru că vroia neapărat să „fie oficial", să dea importanța cuvenită funcției pe care o avea. S-a așezat la o masă, lîngă nea Costică, după ce ne-a răspuns, foarte rece, la bună ziua. Și s-a uitat urît la noi ; eu nu-l mai recunoșteam.

— Mă, ne-a spus el după aceea, voi sînteți tineri și proști !... Ați fost și sînteți exploatați și voi nici nu știți lucrul ăsta !... Da partidul nostru comunist o să vă-nvețe cum trebuie să luptați împotriva exploatării !... Așa că voi, cei care v-ați înscris, să știți că trebuie să munciți și să luptați, înzecit !... Iar voi, ceilalți, care ați venit să vă uitați, mai gîndiți-vă și voi, hotărîți-vă și alegeți odată, cu cine și-mpotriva cui sînteți voi, că timpul nu așteaptă !...

Asta a fost tot și noi am plecat cam descurajați de-acolo. Ne așteptasem la mai mult, la ceva deosebit. Eram tineri și entuziaști și-am fi vrut să lămurim toate problemele țării — și pe-ale lumii — în toamna aceea sumbră, prevestitoare de ger și de foamete...

★

Cînd am terminat școala de un an am fost repartizat la comitetul orășenesc, la industrie. Cîteva zile, după repartiție, imediat, am stat în ședințe, la instructaj, fiindcă asa era atunci, cine făcea ședințe scurte era socotit superficial — pare de necrezut dar așa era. Pe urmă am ajuns la uzină, la fabrică la noi. Nu mai fusesem de la naționalizare, cînd îl instalasem pe Anghelescu, mecanicul care ne primise în partid, ca „director general". Eram curios să văd cum se descurca el și cum mergeau treburile acolo.

— Tovarășul director e aicea ? am întrebat-o pe secretară — era aceeași Tereza, domnișoara Tereza, care îl servise și pe vechiul director. — Primește, pot să intru ?

— Da, mi-a spus domnișoara Tereza, dar mai stați puțin, că vreau să vă rog ceva !... Dumneavoastră ați lucrat și-nainte aicea, la noi !...

— Da, am lucrat și-nainte la dumneavoastră !...

— La fabrică, adică !...

— Bine, și ce doriți ?!

— Să-l rugați pe dumnealui să-și facă un program de *audiențe* !... Eu i-am spus și dumnealui mi-a răspuns că mă pune pe liber, dacă mă mai amestec în treburile astea !... Și-aicea, cîteodată, e balamuc curat... Eu vreau să ajut, dar nu se poate așa !...

Am intrat la nea Pavel și l-am salutat. Mi-a răspuns cu mîna — vorbea la telefon cu o secție — și mi-a făcut semn să șed. Pe biroul lui nea Pavel nu se afla nici o hîrtie, nimica. Numai un pumn mare de oțel, neșlefuit, cum ieșise din turnătorie, un pumn muncitoresc, care batea într-o placă mare, de aramă, era pus pe placa asta, ca pe-o tavă. Iar nea Pavel, directorul, era îmbrăcat într-o salopetă, își păstra și își respecta ținuta.

— Ei, cum merge treaba, nea Pavele ? l-am întrebat eu.

— Bine, măi țică !... Cu producția stăm prost, da' celelalte merg !... Merg strună !...

Am ieșit împreună prin fabrică, am vorbit cu niște colegi, cu secretarul comitetului de partid. Și-am rămas cam nedumerit, satisfăcut dar și nedumerit. Nea Pavel își luase munca în serios, stătea pînă noaptea tîrziu la fabrică, pusese cantina pe roate, — „să aibă muncitorii ce mînca" — se îngrijea și de producție, cît putea și cît se pricepea — dar făcuse și niște isprăvi mai aparte. Prima reformă pe care o pusese el în practică a fost scurtarea „clădirii administrative" cu un etaj — „să nu fie mai înaltă decît halele uzinei". Raționamentul era sincer și era izvorît dintr-o dorință absolută, de a realiza o egalitate perfectă, între conducere și muncitori.

— Bine, nea Pavele, i-am spus eu la urmă, dar e o prostie !... Nu în asta constă egalitatea !...

— Dar în ce, mă ?... Că voi, dacă stați cîte-o lună prin nu știu ce școală, vă închipuiți că ați lămurit toate problemele lumii !... Și lumea e mare, mă, și problemele e multe !...

N-a fost chip să mă înțeleg cu el, în privința asta.

Cît a fost director, nea Pavel Anghelescu a lucrat fără program de audiențe și fără un etaj la „clădirea administrativă"...

★

Cînd am intrat la institut m-am simțit ca măgarul între oi. Eram cel mai bătrîn din an. Și-mi venea greu, îmi era peste mînă. Am vrut, de vreo cîteva ori, să las totul baltă. Dar îmi era rușine, față de ai mei, de la fabrică. Cîteva luni, măcar, a fost ca la sare, cu nădușeli și cu scrîșnete. Am găsit apoi un băiat acolo, pe Vlăduț, cu care m-am împrietenit. El mi-a întins mîna, de fapt, fiindcă eu mă uitam pe sub sprîncene la toți.

— Îi greu, tovarășe, nu-i așa ? m-a întrebat băiatul într-o pauză.

— Îi greu, am recunoscut eu, dar tu de unde știi ?

— Păi ce, eu nu văd ?!

— Da, bine !

Am tăcut pe urmă amîndoi.

— O țigare aveți ? a întrebat iel el după aceea.

— Am ! i-am spus.

I-am întins pachetul și mi-am aprins și eu o țigare.

Așa ne-am împrietenit, pe nesimțite și spre nedumerirea altora, fiindcă ne despărțiau vreo cîțiva ani, eram generații diferite, nu numai din pricina vîrstei dar și din pricina experienței fiecăruia dintre noi. Și poate că chiar de aceea ne completam și ne înțelegeam așa de bine. El era copil de țăran, era inteligent și liniștit — și-acum tot așa e : așezat și ascuțit la minte — dar era confuz, neadunat încă laolaltă. Era altă generație și privea lucrurile altfel — pe cele bune și pe cele rele — cu mai multă degajare, fără crispări și fără falsificări, fără nici o reducere la același numitor, cum făceam noi, ceilalți, nu pentru că ne-ar fi obligat cineva, anume, ci pentru că eram și vroiam să fim cît mai disciplinați.

— Dar de ce v-ați înhămat, totuși, la treaba asta ? m-a întrebat Vlăduț într-un rînd.

— La care ?!

— Păi cu-nvățatul ăsta !? Dumneavoastră aveți o muncă, nu-i așa, aveți viitorul asigurat...

— Da, îl aveam !

— Și-atunci ?!

M-am uitat la el, — era seara tîrziu și noi rămăsesem printre ultimii în sala de lectură — vroiam să văd dacă vorbește serios sau în glumă, fiindcă avea acest obicei, de a persifla unele lucruri.

— Păi cum ți-am spus, am zis eu, am venit să-nvăț...

— Dar de ce ?

— N-aș putea să-ți spun precis... În orice caz, nu-i vorba de viitor, să-mi asigur un viitor mai bun... Poate pentru că i-am văzut pe alții, tovarăși de-ai mei, oameni buni altfel, poticnindu-se în muncă... Nu-mi dau seama exact, dar cred că m-am orientat bine... Aș vrea să știu cît mai multe lucruri, să pot cuprinde totul, în munca pe care am făcut-o și la care vreau să mă-ntorc... Nu știu dacă mă-nțelegi...

— Cred că vă înțeleg !

Am rămas cu impresia că el vorbise de circumstanță, să încheie discuția. Și n-am mai revenit asupra acestui subiect . La sfîrșit abia, după ce am încheiat lucrul la proiect, ne-am întors în urmă, la poveștile și la relațiile noastre, care se mai limpeziseră între timp. Băusem o sticlă de vin în seara aceea și eu devenisem — eram și obosit, ce-i drept — cum nu-mi place să fiu : sentimental.

— Să știi, i-am spus eu băiatului, că-ți sînt recunoscător, ca unui frate !...

— Vai de mine, a spus el zîmbind, dar cu ce am greșit, față de dumneavoastră ?!

M-a ascultat pe urmă, zîmbind din ce în ce mai slab, pînă cînd am tăcut eu, derutat și mînios.

— Dumneavoastră exagerați, mi-a mai spus el, vreți să-mi dați mie curaj, în viață !... Adevărul e că dacă a folosit cuiva prietenia asta, acela am fost eu !... Nici nu vă dați seama cîte lucruri am furat eu de la dumneavoastră !... Păi dumneavoastră, dacă chiar vreți să știți !...

La despărțire, seara, tîrziu, eram beți amîndoi, din pricina oboselii, a vinului sau a mărturisirilor, nu știu nici eu de ce — dar eram beți și fericiți...

★

Cînd m-am căsătorit cu Irina aveam treizeci de ani. Eram om în toată firea, dar eram sobru, cum se spunea pe-atunci. Și ea tot așa era : sobră și reținută. Ne feream amîndoi de declarații de dragoste, ca de foc. Ba unii dintre noi nu s-au căsătorit pînă cînd nu le-au întocmit nevestelor dosare în regulă, ca la cadre. Stanciu, de pildă, era în vorbă cu o fată de la U.M.B., îi plăcea de ea, nimic de zis, dar n-a acceptat căsătoria decît după ce s-a dus la fabrică și i-a cercetat dosarul. Bine înțeles că eu n-am procedat așa, dar am trecut, totuși, prin faza asta, cum treci prin vărsat și prin scarlatină, cînd ești copil. Așa era atunci, așa gîndeam noi pe vremea aceea, că nu poți fi revoluționar adevărat și să te și îndrăgostești, ori să te întristezi, să plîngi sau să rîzi, să trăiești firesc, fără nici o încorsetare. Ne sugrumam și ne omoram singuri sentimentele cele mai frumoase și mai delicate — „sentimentele personale". Și-o făceam cinstit, unii dintre noi. Alții, însă, după cum am observat mai tîrziu, o făceau cu scop, din interes, rațional — dar asta e altă poveste.

— Bine, bine, mi-a spus Irina după un timp — așa o să trăim noi toată viața ?!

— Cum adică ? i-am spus eu.

— Așa cum trăim acum : fără o muzică, fără nimica... Nu se poate !... Nici la catolici nu-i așa !...

N-am înțeles-o cu adevărat decît mai tîrziu, — atunci mă înfuriasem — după ce am avut primul copil. Mi-am dat seama deodată că toate rigiditățile și asprimile pe care mi le impusesem erau puerile și de prisos...

★

Cînd am fost ales pentru prima dată în comitetul de partid de la uzină, m-am gîndit că într-un an de zile, cel mult în doi, voi schimba înfățișarea întregii întreprinderi. M-am repliat pe urmă, fără a renunța la intențiile inițiale. Asta pentru că oamenii — știam lucrul ăsta, dar îl uitasem — sînt ca apele de care îți vorbeam mai înainte, nu-și dau seama întotdeauna de împrejurările pe care le trăiesc, sînt tulburi de multe ori în intențiile lor, se lasă tîrîți de oboseală și de comoditate, nu toți, bine înțeles, numai unii, sau, cum zicea cineva odată : noi da, ei, însă, nu !..."

P.S. 1). În ziarul „Scînteia tineretului" (nr. 5836, din 25 februarie) a apărut, în pagina a doua, o notiță mai mult decît ciudată, în care se afirmă că aș fi trimis redacției respective, printr-un intermediar, o nuvelă și că de fapt nuvela nu era a mea, însăilîndu-se, la „poșta redacției", o apărare cam bîlbîită, pe care nu ar fi semnat-o nici autorul cunoscutei epopei epico-dramatică „Tanța și Costel". Bine înțeles că nu am trimis acestui ziar nici o lucrare — și nici n-am de gînd să trimit atîta timp cît acolo domnește o anumită atmosferă, atîta timp cît în redacția acestui ziar, cu sarcini precise, se dau curs celor mai mărunte și mai suspecte răfuieli „literare" — și mă întreb și întreb, de ce era nevoie să fiu eu apărat, de ce era nevoie să mi se atribuie, la modul indirect citate dintr-o nuvelă care nu-mi aparținea, inexistentă cred eu ?! Nu solicitasem acest sprijin, nu rugasem pe nimeni din redacția „Scînteii tineretului" să-mi pună numele în ghilimele — ba mai mult, nici n-am fost pe-acolo în ultima vreme! Și-atunci, de ce atîta grabă în apărarea unui prestigiu în care factotumul literar al ziarului respectiv, M. Ungheanu, nici nu crede? Aș mai întreba, deasemeni, pînă cînd o să dureze anumite condiționări de opinii, alianțele care s-au născut între anumite redacții — dacă ești criticat, de pildă, de „Scînteia tineretului" e aproape sigur că vei fi criticat, sau ignorat, și de revista „Ramuri", și de „Amfiteatru", și de „Contemporanul", la nevoie, care a fost și, a rămas „revista dirijor" — în orbita cărora văd că a intrat în ultimul timp, cu toate „armele" și cu toți lefegii și revista „Gazeta literară" ? Și cui folosesc aceste lucruri, aceste agitații dubioase și sterile, aceste „apărări" și aceste atacuri — literaturii sau celor care trăiesc mai mult din asta, din învrăjbiri și din false neliniști, celor care umblă cu mîna întinsă prin ședințe, după cîte-un oscior de ros, celor care se oferă, cu un dezinteres mai mult decît interesat, să devină redactori-șefi, să mănînce și ei cîte-o pîinișoară pe undeva?

Aș ruga, în încheiere, onorata redacție a „Scînteii tineretului" în fruntea căreia se află un poet — publicat, ce-i drept, mai mult prin „Ramuri" — să nu-mi alăture cumva numele, drept justificare, de numele cine știe cărui mercenar, în existența căruia, ca scriitor, nu pot să cred — fiindcă dacă nu ar fi fost, nu s-ar fi povestit !

2). Navetistului N. Manolescu, care mă onorează cu o filipică în „Contemporanul" de ieri, îi doresc succes în viață și sporuri multe și mari în *cariera* literară !

Și să-și dea piculina la refăcut, dacă se mai poate, să și-o revadă în chip substanțial...

Atît, deocamdată !

I. L.

nouă) de NEAGU RĂDULESCU

minți, amintiri călduțe, ca orice văduvă literară, și din cînd în cînd scoate din dulap și niște scrisori gălbejite, roase parcă pe la căpătîi de familia șoricească a lui Florian Cristescu, povestitorul uitat de edituri.

Dar Constantin Nisipeanu, care se lăuda în versuri că are trei plopi în barbă ? Lunecă din poezie pe chestiile mai lumești și ajunse colonel. Altfel ești tipărit cînd ai grade !

A fost primul colonel suprarealist cu galoane și bumbi. Bine că a fost scos la pensie la timp, căci altfel, și colonel și scriitor, ne umplea bibliotecile și căminele culturale cu volume.

Și mai exista unul Gherasim Luca. Își începea versurile și autobiografia cam așa :

Eu sînt Gherasim Luca,
Cu păduchii cît nuca.

Dar nici de păduchii lui, nici de experiențele lui, așa zis literare, nu-și mai aduce cred aminte nimeni afară de mine.

Dar Gheorghe Dinu (Ștefan Roll) pe atunci poet și lăptar ? Ce iaurt delicios prepara și ce versuri proaste scria. Va rămîne în istoria literaturii ca un Mecena al laptelui covăsit. A hrănit cu iaurt și lapte dulce toată generația suprarealiștilor înfometați. Dar opera ? Placheta, plachia, placheul. Spulberată de stihiile anilor.

Deci a umbla, azi, la niște cutii de conserve ruginite, care au împlinit o jumătate de secol, e ridicul. Chiar confrații dumitale europeni, dragul meu, un Eluard și un Aragon, au fost consacrați oficial mari scriitori după ce au abandonat fantezista caravelă a suprarealismului și au devenit interpreții războiului și-ai rezistenței.

— Totuși — m-a întrerupt poetul — supra-realismul nostru a însemnat o literatură de protest.

— Contra cui ?

— A burgheziei, bineînțeles.

— Vorbe. La tirajele lor fantomatice și familiare, revistuțele și broșurelele suprarealiste n-ajungeau în mîinile burtăverzimii. Și burtăverzimea n-avea timp să-l savureze pe Gherasim Luca sau pe Trost. Prefera „catifeaua" sau „crăcana de Drăgășani" de la Modern sau Continental.

— Asta e o insultă.

— Nu. Nu e nici o insultă. Și să admitem că ar fi fost așa cum zici dumneata. O literatură de protest. Dar acum contra cui să mai protestăm ? Nu, dragul meu, literatura trebuie adresată celor mulți, nu numai unei elite, vorba lui Nisipeanu, cu trei plopi în barbă.

Protestau într-adevăr avangardiștii, dar împotriva literaturii de mare anvergură a lui Rebreanu, Sadoveanu, Teodoreanu, Goga, Cezar Petrescu, Camil Petrescu, Arghezi, Blaga. Împotriva clasicilor adică. Dar cu o broșurică la subțioară și cu trei versuri chioare brodate la batistă, nu se puteau dărîma niște idoli. Ei au fost și au rămas clasici.

Și cei dintre suprarealiști care au părăsit aventura literară, dăruindu-și într-adevăr talentul marilor idealuri, sînt și ei la ora actuală, puțini, ce-i drept, aproape clasici.

Poetul cam căzu pe gînduri.

— Și atunci ce mă sfătuiți ?

I-am răspuns părintește :

— Letrismul o fi amuzant, dar nu consacră și nici broșurica esență de cincizeci de grame. Apucă-te serios de treabă. Transmite-i complimente lui Tzara și ia-o așa de pe la Cerna încoace, treci pe lîngă demodatul Traian Demetrescu și dormi nopți întregi cu tîmpla pe Eminescu, Arghezi, Goga, Blaga, Voiculescu, căci sînt sigur că nu prea i-ai citit. Ai ce învăța.

— Și cu publicul, cu masa cititorilor cum să iau contact, nenicule, că văd le știi pe toate ?

— Cînd te-o trimite soția prin piață — căci dacă ai volum tipărit, trebuie să ai și soție — să-i cumperi nuci pentru mucenici, profită de ocazie, urcă-te pe un butoi de varză și recită. E mai eficace decît broșurica.

— Și dacă mă dau ceapagii și cartofagii pe mîna miliției ?

— Dacă versurile sînt frumoase este o imposibilitate. Dar eu îți mai servesc și altă idee pentru a lua contact direct cu masa cititorilor. Ai văzut abonamentele de autobuz ? Ce ar fi să propui I.T.B.-ului să-ți tipărească versurile în spatele biletelor. Cea mai originală broșurică ! Loc suficient au, căci sînt esență și călătorii s-ar putea culturaliza perfect între Piața Romană și Sfînta Vineri. Mai mergi o stație, mai citești un vers. Te mai uiți pe fereastră, mai mesteci o rimă. În cel mai scurt timp devii cel mai citit poet al țării. Și atunci, poți oricînd să ai pretenții la Uniune, să strigi :

— Ia mai ridică-te și tu, să mă așez eu ! Ce zici ?

— E formidabil, tovarășe maestru. Le rup clanța !

ION GHEORGHE

Parabola grîului

În țara asta n-a fost nici-o dată
pîine de ajuns,
deși mari familii domnitoare,
dinastii de grîne
s-au născut pe-acest pămînt.

Pitagora, ce nu mînca
decît puțină pîine
cu legume fierte,
avea pîine dintr-un soi de grîu
numit grîul zamolxe,
adus cu plutele la Istros
și-apoi cu sacii pe asini.

Cezar mînca pîinea lui
dintr-alt soi de grîu
arămiu și dulce și mult spornic
ce era numit în scripte
grîu de comerț, de soiul
burebista ;
de trei ori pe zi cerea cesarul
codrul lui de-astfel de pîine ;
lacom și cu multă spaimă
mînca pîine burebista,
dintr-o superstiție tribală —
pînă ce cuțitul unor conjurații
spintecă-n același timp
și nesățiosul pîntec de-ampirat
și sățioasa pîine burebista.

Timpul n-a adăugat nimic
nici n-a luat nici n-a schimbat ;
în țara asta n-a fost nici-o dată
pîine de ajuns,
deși tocmai pe aceste țarini
s-au întemeiat familii domnitoare,
dinastii de grîne —
după numele acestora știindu-se
toate întîmplările,
războaiele și mînăstirile
unui neam de lucrători cu plugul.

În pîntecele de țăran
al poporului acesta
bine mult făcu și sparse foamea
pîinea grea, din soiul cel de grîu
numit odată soiul darius —
spus așa, din veșnică recunoștință
de-a se fi luptat acele holde
cu un oaspe nepoftit.

Multe nume s-au pierdut,
cronicile înseși anonime,
aduc vorba cînd și cînd
că vre-o mie și ceva de ani,
prin cetățile de la răspîntii
neamuri spulberîndu-se de către neamuri
au mîncat aici un soi de pîine
după care s-ar întoarce cînd și cînd :
cîte-un oaspe cere la recepții
pîine dintr-un soi de grîu
pe care nu știu cum și-l amintește :
pîinea gelu, pîinea glad,
pîinea din făina negru vodă.

Ridicînd nedumeriți din umeri
tinerii translatori se grăbesc
și le schimbă pîinea —
pe acest pămînt au fost atîtea dinastii :
grîul blond și mic la stat
vîrtos la bob, dar foarte dătător
de sațiu ;
acesta-i soiul cel de grîu moldav
numit ștefan cel mare ;

Soiul mircea cel bătrîn
grîu fără grabă, liniștit —
ține mult către furtună,
se scutură foarte puțin :
pe cîmpia mierlei —
căci păsările cerului,
cu ce să se hrănească ?

Acest soi de grîu e pașnic,
are-nțelegere cu soarele, cu vîntul ;
o convenție cu grindina : atîtea
boabe dintr-un spic, atîtea spice
dintr-un lan — patru mii de galbeni
și nimic mai mult —
avînd voie să se-ntindă cu semănătura
pînă la Marea cea mare.

Dar în țara asta n-a fost nici-o dată
pîine de ajuns —
deși celebre soiuri de grîu
s-au urcat pe podiumul
curselor europene :
soiul de grîu Mihai Viteazul —
măcinat în morile de vînt
austriece ; zdrobit în rîjnițele de oțel
trecut cu carele pe drumul sării
printre chervanele cu pește,
prin vadurile și prin vamele
Brașovului.

Ne-a fost luată sămînța de grîu
din soiul Brîncoveanu —
un mănunchi de soiuri nobile,
mai puțin rezistente la pedepse —
soiurile de grîu ale cuconilor,
și soiul de giupîneasă secară
brîncoveanca.

În țara asta n-a fost nici-o dată
pîine de ajuns — deși
aici s-au născut celebre familii,
dinastii de grîu, purtătoare de num[e]
ale părinților părinților noștri,
deși s-au schimbat timpuri
și obiceiuri ale grîului
și numele soiurilor
celor dătătoare de pîine.

În locul părinților
celor ce-au apărat vîptul
s-au pus numele corăbiilor
și armiilor și-al negutătorilor
ce-l pofteau :
grîul arnăut, frumos grîu,
sonor, cînd îl torni și-l răstorni
din palmă-n palmă —
încercat cu dinte de zaraf ;
grîul păsăresc — și alte soiuri.

Nume de grîu, dinastii
ale pîinii — cotropind-acest pămîn[t]
erau soiuri mult păgubitoare,
nu erau numite astfel să ne-ajute,
impuse prin tratate și păci silnice,
băgate pe gîtul acestui pămînt.

Căci au zis cei puternici —
noi, împărații a toată creștinătatea
dorim de la pămîntul valahilor
creșterea și ocrotirea soiurilor
folositoare nouă.
Și astfel o sămînță străină
era zvîrlită-n soiurile noastre
să ne pocească și să ne înlăture

Dar este un pămînt jurat,
complice, nebun în demnitatea lui
schilodește și înlătură
străinele soiuri de grîu
și se naște-o semînție-n pîinii
din aceste locuri, pentru-aceste locuri
purtînd numele și rezistența
la furtuni,
la grindină și lingușiri,
ale acestui încercat pămînt —

În această țară, unde n-a fost nici-o dată
pînă astăzi pîine de ajuns,
dar aici s-au zămislit familii,
dinastii voievodale ale grîului.

FRANCISCO DE GOYA „Senora Sabasa Garcia"

lirică tunisiană

Mustafa Fersi

Din delegația tunisiană condusă de Ministrul Culturii și Informațiilor, Chedli Klibi, care a vizitat recent țara noastră, a făcut parte și scriitorul **Mustafa Fersi.** Născut la 26 decembrie 1931, la Sfax, Fersi se dovedește a fi un romancier și poet de valoare, regizor cinematografic apreciat în patria sa și peste hotare. Ultimul său roman, **Cotitura** a obținut marele premiu al orașului Tunis. Versurile care urmează, în traducere, demonstrează facultates poetică a unei notații sincere, directe, un clar impresionism, un spirit de revoltă, îndurerat și candid. La plecare, emoționat, pe aeroportul Băneasa, poetul ni le-a încredințat ca un mesagiu de poezie și prietenie.

Pămîntul de foc

Pe chipul meu
— culoarea bulgărilor în mișcare —
un strigăt asurzitor
Se înscrie, gravează o brazdă,
Brazdă a pămîntului,
Brazdă a mizeriei,
Strigăt al miniei.
Turbarea noastră ! vîrsta de fier, vermină, pulbere
Metal, pămînt și sînge
Mîinile noastre pătate,
Conștiința noastră,
Îngerul nostru, Moartea.
Scrutează Infinitul.
Moartea se duce, moartea revine
Moartea se instalează,
soare fix la orizont,
Viperă la pîndă,
Uriaș cavou deschis,
Moartea pretutindeni
Moartea este invenția timpului nostru —

Condoleanțe în discursurile noastre
Pentru a netezi ridurile săracilor
izbiți de mizerie —
Hiroșima, rușinea mea,
Mîna omului,
Mîna mea însingerată,
La Guernica, la Ouradour
Într-un Vietnam îndepărtat —
Lista e lungă și mare nenorocirea mea,
În cîntecul funebru al Pămîntului
Prăzi ușoare,
vînat de spînzurători
Al atîtor condamnați la naștere
Al atîtor mort-născuți ?

Eu nu mai accept mizeria
Voiu ieși din casa mea
Voiu merge să spun tînărului șomer :
„Vino să muncești
Munca îți va revela miracolul lumii
Și-ți va binecuvînta viața"

Brutalului căruțaș :
„Oprește ! Vei cunoaște și tu apăsarea
Poverii prea grele
Grea va fi durerea efortului nemăsurat —
Oprește, fie-ți milă de astăzi
Pentru ca lui mîine să-i fie milă de tine"
Înfometatului îi vom spune :
„satură-te mai întîi
Și apoi învață cum pîinea se cîștigă demn"

Mamei nedemne :
„Depărtează mușteie asasine de pe acest chip curat
Acest copil este tu însăți
În el, stă de veghe propria ta viață..."
Da, voiu ieși din casă
Pentru a-mi striga mînia
În fața lumii
Machiavelilor, călăilor
Eternilor sadici :

Opriți ! Lăsați oamenii să respire
Aerul pur al Libertății
Dați pîine acelora cărora le este foame,
Adăpați caii de povară !"

În românește de ALEXANDRU BALACI

În exclusivitate pentru revista „Luceafărul"

Interviu cu academicianul MAURICE GENEVOIX

Secretar perpetuu al Academiei Franceze

Scrierile lui Maurice Genevoix sînt în afara clasificărilor obișnuite, ele își iau zborul în pofida Timpului și Spațiului care țintuiesc o ființă în lumea sa contemporană — și își capătă elanul lor din poezie alăturîndu-i-se acesteia pentru totdeauna.

S-a crezut o vreme că el va da o nouă direcție romanului țărănesc ; dar el a arătat foarte repede că drumul său tinde spre alte orizonturi. A început prin a cînta ținuturile Loirei, cel al Sologne, pădurile Europei Centrale, ale Scandinaviei sau cele ale Canadei ; însă aceasta oare nu se întîmpla numai pentru că nu se simțea bine, cu adevărat, decît în ținuturile unde omul mai este încă în contact direct cu natura ? Izurile pămîntului, personajele rustice și mai ales animalele, iată universul românesc al acestui scriitor, care păstrează la cei 77 ani ai săi aceeași vigoare și aceeași putere extraordinară de evocare care fac să se regăsească cărțile sale în toate bibliotecile de cînd, în 1925, cărții sale „Raboliot" i s-a decernat „Premiul Goncourt".

Prezența sa în literatură n-a ținut seama de curente, de vreo modă și acest lucru nu i-a scăzut popularitatea. Și se poate constata aceasta și astăzi, în momentul cînd se reeditează al său „Roman de Renart". Desigur că intriga acestuia este cunoscută de cînd lumea și farsele lui „goupil", — jupineasa vulpe — au traversat secolele, fără să piardă nimic din actualitatea lor. Dacă Maurice Genevoix a dorit să îi reînvie culorile, n-a făcut-o pentru a da o nouă structură vechilor narațiuni medievale, ci este, cum o explică el însuși în prefață, o joacă liberă în jurul temelor care-l preocupau de multă vreme. Se poate înțelege, citindu-l, ce anume l-a pasionat în „Le Roman de Renart" : permanența mitului.

Înconjurată de complici, de rivali, de dușmani, vulpea își face ucenicia la care asistăm. Ucenicie dificilă, pentru că la început este înșelată și batjocorită, pentru că riscă în repetate rînduri să-și piardă viața. Ea este prea încrezătoare, prea naivă și, începînd cu lupul și terminînd cu pițigoiul, ea nu provoacă animalelor decît ironie, bătaie de joc și umiliri. Dar, brusc, lecțiile își arată roadele și „Renart" învață, să-și extragă avantaje din toate resursele sale, chiar și din propriile-i slăbiciuni. Nu este el oare cel care nu poate fi prins, jucăușul, prestidigitatorul ? Este, acest „Renart", mai ales, inteligent și ambițios și acestea vor fi armele sale de acum înainte. Iată povestirea, care se desfășoară ca toate povestirile minunate, compuse din episoade inimitabile, din mii de salturi neprevăzute, unde natura, sălbăticia animală, dialogurile extraordinare ale tuturor acestor personaje cu cioc și pene, cu ghiare sau cu rît, cu blană nobilă sau de proastă calitate, compun pentru noi un univers necunoscut și fermecător.

Este, într-adevăr, un imn în cinstea libertății, un cîntec închinat inteligenței și termenul „actual", se impune pentru că această epopee a luptei pentru viață, acest protest împotriva opresiunii, unde se asistă la triumful celui slab asupra celui tare, este valabil pentru toate vremurile. Vesela vulpe roșcată l-a învins pe marele lup Ysengrin. Ea nu mai este vicleana pe care o cunoaștem, dimensiunea sa este cu totul alta. Vulpea lui Maurice Genevoix este o creatură care cucerește libertatea, propria-i libertate care se materializează emancipîndu-se. Așadar, ea va fi prima din spița ei care va deveni stăpînă pe destinele ei în acest codru plin de capcane ? Fără îndoială că nu ; dar este prima care se va simți liberă și acestui fapt se datorează valoarea simbolică a operei academicianului M. Genevoix.

Red. — Ceea ce am vrea să vă solicităm la început, cher Maître, ar fi să ne arătați motivele ce v-au determinat să doriți reeditarea cărții „Le Roman de Renart".

M.G. — În primul rînd au existat motive comerciale ; este natural ca o carte epuizată să fie reeditată, nu-i așa ? Acum, dacă mă întrebați, în ce măsură mi-e dragă această carte, pe plan sentimental, vă răspund că îmi este dragă. N-aș avea atîta încredere în mine ca să afirm că iubesc toate cărțile mele, deci precizez : aceasta este, una dintre cărțile mele pe care o iubesc cu adevărat și în mod deosebit.

Red. — Ne face plăcere afirmația dvs., pentru că e o carte foarte frumoasă, despre care s-ar putea spune că e un imn închinat libertății ; eroina ei, acea vulpe, pe care o vezi evoluînd de la o pagină la alta, urmărește să-și realizeze idealul ei de libertate. Și dvs. redați bine acest lucru. Dar „libertatea" mai este și în alte chipuri prezentă în acest roman, de pildă în prefața cărții pe care ați scris-o pentru ea — coana vulpe — și unde evocați, în mai multe rînduri, libertatea dvs., propria dvs. libertate de scriitor.

M. G. — Ei bine, aci se pare că ați citat o mărturie aproape involuntară... Cred că ideea de libertate a inspirat aproape întreaga mea operă, după cum îmi impregnează întreaga mea ființă. Mi se pare că exemplul vieții mele a arătat că poți să fii în același timp un individ sociabil care participă la jocul vieții, a cărui conduită este în mod remarcabil conformistă, și unul care își asigură în același timp libertatea. Să vorbim, de pildă, despre Academie ; asta ține de tradițional, este o consacrare și face parte din ceea ce se pot denumi „onoruri". Bine. Să zicem — sînt academician, ba chiar academician de grad înalt, fiind și Secretarul Perpetuu al acestei mari instituții de cultură și în consecință cel mai folosit dintre cei 40 membri ai acestei onorabile întovărășiri. Dar în ciuda tuturor acestor lucruri, fondul, fondul rezervat, instinctiv și permanent „cheia" mea, în sfîrșit, dacă vreți, să mă exprim așa, — este nevoia mea profundă, nevoia mea intransigentă de libertate. Însă ambele, eu am reușit să le împac perfect. Eu sînt om dotat cu rațiune. Vulpea despre care vorbeam își cucerește și ea libertatea, dar aceasta nu este un act determinat, ilustrarea vreunei teorii. Pentru mine personal, este însă spontan și natural : temperamentul meu alege, el este și cel care decide linia vieții mele și însăși opera mea. Dar vă spun aici truisme : deoarece, începînd cu clipa în care o carte a unui scriitor oarecare nu s-a născut direct în funcție de firea sa, nu e decît o carte confecționată și nu poate fi o carte bună, chiar dacă pare astfel, pentru moment.

Red. — În această carte, ceea ce ni se pare important, este poate mai puțin faptul că vulpea dvs. acest medieval „goupil", a devenit o creatură liberă, cît faptul de a fi primul animal care este sigură de libertatea sa.

M.G. — Da, sînt de acord cu părerea dvs. Dar ceea ce vreau să fie observat înainte de orice, este că această carte este atemporală. Știți că ea se bazează pe elemente vechi, pe o poveste veche de cînd lumea. Ea nu este legată de vreun scandal, de vreo actualitate arzătoare, sau de vreun lucru care să atragă atenția contemporanilor. Dar, cu toate că „Le Roman de Renart" s-a născut în Evul Mediu, constituie un subiect foarte actual, prin aceea că se referă la noțiuni permanente și universale. Or, ce asigură interesul cititorilor pentru o carte ? Nu atît latura sa actuală sau accidentală, sau chiar hiperaccidentală ci dacă ea apare ca permanentă, universală și atemporală. Să nu credeți, deci, că aceasta este ceva cântat, vroit, la mine ; există, în cărțile mele, pur și simplu o linie de forță, care merge în sensul pe care vi-l indic. ...Sentimentul meu este că animalele, ca și arborii de altfel, fac parte din viața universală, aparțin acestei lumi imense și concrete, care este atît de bogată, atît de diversificată, încît ea poate fi un izvor nesecat pentru literaturile permanente, pentru eternul artelor plastice.

Red. — Dar vedeți, Maestre, cînd omul evocă o societate animală, el și-o reprezintă bazată pe forță, are impresia că cel mai puternic domină și cel mai mic, este un fel de victimă permanentă. Or, în această carte foarte frumoasă care vă aparține, ceea ce domnește, ceea ce triumfă mereu este, de fapt, inteligența. Ce are vulpea de partea ei, în afara vicleniei și a mușchilor ? Ea are cel mult luciditate și inteligență — și totuși cu aceste arme va învinge, după părerea dvs. ?

M.G. — Poate că aci este un aspect antropomorfic, nu ? Exemple care arată pînă la ce punct inteligența, vicleenia și calculul sînt ereditare, sînt nenumărate. Ați vorbit despre forță : dar viteza, nu este și ea o armă minunată ? Iată, de pildă, iepurele, despre care se spune că ar fi un animal fricos, pentru că fuge. Dar există un fel anumit de a fugi, care presupune, un curaj, o voință, o dorință minunată de a trăi și pe care nici un alt animal poate că nu-l posedă în asemenea grad. Consider că emblema iepurelui n-ar trebui să fie cea a fricii, ci tocmai cea a curajului și a voinței de a supraviețui.

Iată, astfel, un alt element al luptei pentru viață ; dar mai sînt multe altele, dintre care, în mod special, remarc inteligența.

Red. — Maestre dacă nu vă simțiți ca acasă decît în sînul naturii, cum se explică — că încă n-ați dorit să străbateți codrii românești ?

M.G. — Ei bine, aflați că trebuie să-i văd. Totul era pregătit și, în ultima clipă, grave probleme familiare au împiedicat realizarea acestei călătorii. O regret, i[illegible], infinit de mult... Dar cunosc ceva din literatura română și mai ales de Panait Istrati, de care într-adevăr mă simt foarte apropiat. Socotesc însă, că nu este suficient, putem cu toții face mai mult...

CELLA MINART
LIANA ANGHEL

AMERICA LIVRESCA (3)

Keyserling în cartea sa America set free se întîlnește în unele puncte comune cu Waldo Frank. În capitolul Panorama americană *este abordată problema publicității excesive, dominante în viața Noului Continent, cum va căuta să demonstreze pe tot traectul acestui foarte interesant reportaj filozofic. Deci formulele de ziar care exultă produsul și chiar o anumită psihologie, nu sînt în realitate decît cristalizări de intuiții, nu forme ale unei gîndiri organizate ; ele seamănă cu ideogramele chineze, cu singura diferență că acestea din urmă sînt expresia concentrată a spiritului unui înțelept, în timp ce sloganul publicitar nu e decît reflexul calității intuitive a omului de pe stradă. În America omul de pe stradă gîndește, crede Keyserling, în formule prefabricate care sînt în realitate abstracțiuni și generalizări grăbite. Americanul mijlociu nu se interesează deci de adevărul celor citite, după cum nici jurnalistul despre ceea ce scrie. Chestiunea rămîne discutabilă și nu putem pune în seama anilor, cîți au trecut de la emiterea acestor observații un plus de scrupuloritate. Dar nu aici și nu noi o să apărăm meritele presei americane, și așa, cu destule păcate. Keyserling constata că America văzută de el dă senzația că nu e umanizată, și asta nu pentru că forțele primitive ale naturii te-ar copleși, ca în Africa, de pildă, ci pentru că Noul Continent nu ar avea încă un suflet definit. Super civilizația, și observația este perfect adevărată, ar duce la o oroare de vid, oroare combătută cu alcool, care e folosit ca stupefiant și nu ca stimulent. Aici orice activitate psihică originală dă impresia unei energii nu numai impulsive, ci dezordonate. Deși omul american a subjugat natura, totuși panorama americană în sensul unui spectacol, e determinată mai mult de pămînt decît de oameni. Subtil se trece la o speculație pe care nu avem de ce să n-o acceptăm. Puritanismul în America nu e o chestiune de credință religioasă, cît o chestiune de castă, un instrument de claustrare, semănînd cu un regim militar. Regimul de castă este în realitate un sistem de apărare împotriva unui sol strein pe care trebuie să te adaptezi. Puritanismul devine prin succesiuni repetate armătura omului de afaceri în căutarea unei justificări morale a cîștigului exagerat sau ilicit. Scopul inconștient al Americii scrie Keyserling, ar fi americanizarea lumii întregi, agresivitatea americană avîndu-și rădăcinile într-o impulsiune religioasă. Nu s-ar putea spune că autorul citat nu a fost profet. Cititorul contemporan al ziarelor se convinge ușor că această exacerbare pe care eu o bănuiesc de natură nu religioasă, ci economică, este exercitată cu o sîrguință nelimitată și în formule, hai să nu le spunem, imorale cînd e vorba de război...*

Același autor era impresionat de influența neagră, evident psihologică, emisă de către populația de culoare, indiferent de amestecul de sînge sau nu. Și cita mersul dezarticulat, smuls parcă din șolduri al americanului, muzica și dansul cu ritmul ce-și au origina în extazul religios, unele anomalii în caracter și chiar naivitatea care e cea a negrilor. El nu putea trece nici peste influența indiană manifestă în ritualul mistic, cu inflexiuni spiritiste, aplicate chiar în creștinism. Se poate spune că americanul lasă impresia unui european cu moravurile negrilor și cu suflet indian avînd destinul unui uzurpator al solului strein, prima tradiție a pionierilor fiind aristocratică, semănînd ca sens cu a invadatorilor teutoni în Europa. Se apelează la sentimentul de superioritate pe care-l aveau și-l mai au cei din Far-West care-i disprețuiesc pe cei din Middle West.

Psihologic privind, umorul american ar fi ceea ce știința numește folkway (drum popular), un eșapament pentru emoțiile refulate și deghizate, ușurînd ura reprimată. Keyserling credea că poți compara America cu China, cu Rusia, dar ar fi o eroare și o nedreptate absolută s-o compari cu Europa. Și de aici o demonstrație după părerea noastră absolut reală : americanii tînd în mod secret să redevină europeni (psihologic vorbind), dar popoarele nu sînt guvernate de instituțiile lor, ci de caracterul lor. O colectivitate este sau nu o națiune numai prin faptul că reprezintă sau nu o unitate de stil. Ori există aici, în America, o incapacitate a locuitorilor ei de a-și da seama că valoarea nu depinde de cantitate, nici de dimensiuni. Există o memorie colectivă după cum există un inconștient colectiv care constituie planul doi al gîndirii fiecărui individ, în cazul de față totul fiind diferențiat. Rasele care încarnează o înaltă unitate de stil, continuă să trăiască ca factori ereditari în patrimoniul uman, de unde plăcerea de a învăța limbile moarte, dar este cazul Americii, cînd se vorbește de o astfel de unitate ? Viața reală este totdeauna individuală, de unde unicitatea esențială a oricărui stil autentic. Putem încă discuta despre o astfel de unicitate în cazul americanului ? Christ putea fi prezis încă înainte de apariție de către profeți, pentru că sufletul unei națiuni se poate prevedea în linii mari, chiar dacă nașterea lui este încă turbure, dar în acest amestec psihologic, rasial și de moravuri se poate vorbi despre autenticitate ? În America se săvîrșește curent o greșeală enormă : aceea de a se atribui o valoare spirituală operelor sociale. Obsesia cantității substituită calității duce la o despiritualizare a americanului. Omul de pe stradă corespunde sufletește burghezului elvețian, ca ideal. O viață guvernată de spiritul afacerist implică fatal o atitudine esențial moralizantă pentru că succesul în afaceri depinde de încredere și bună credință. Orice schimb comercial, la origine presupune un avantaj, deci o intenție necinstită din partea partenerilor dar o dată cu dezvoltarea acestei meserii se țese nevoia justificării morale care pe deasupra e și avantajoasă. În politică a apărut deci elasticitatea și toleranța, exprimată fericit de John Dewey care spunea că „particularitatea naționalismului nostru este internaționalismul său", și cum abstracțiunile sînt total lipsite de putere, cum scrie Keyserling, a apărut un simț moral foarte dezvoltat, care, ce regret, e total lipsit de spiritualitate și interese artistice.

Keyserling suspectează civilizația Noului Continent de primitivitate. Americanii sînt primitori, prețuiesc tinerețea și dacă e adevărat că în caracterizarea unui popor factorul decisiv rămîne spiritul vital, nu rasa, nici educația, atunci ceea ce guvernează în sîngele și tradiția americană este spiritul secolului al 18-lea care a rămas intact în conștiință deși în spiritul european totul a fost prefăcut. Spiritul tînăr, primitiv american ar fi intact, armătura lui interioară rudimentară. Locuitorii Noului Continent nu au fost niciodată păgîni, ci creștini. Au rămas puritani și absența acestei virginități morale îi face puerili. Repudiindu-și inhibițiile puritane, devin primitivi. De unde apariția acelui om colectiv, organ social (social service). Idealul american, luat la bani mărunți, exprimă o conștiință colectivă primitivă și logic este imposibil să-ți imaginezi o stare culturală bazată pe uniformitate. Mergînd și mai adînc, Keyserling crede că deslușește în preferința americanului pentru tipul comun, antipatia pentru tipul superior, cultivat, savant, sofisticat. Reflexul în viața sexuală ar fi nemulțumirea femeii americane în fața naivității amoroase a soților ,altfel încîntătoare în alte direcții. Masculul american flirtează mai mult cu mîinile decît cu cuvîntul sau cu ochii. Sublimarea acestei inferiorități ar fi scopul reușitei financiare care scutește de ochi frumoși, de inteligență și de cuvîntul strălucitor atît de periculos în societățile cultivate. Degenerescența acestor refulări ar fi admiterea nesupravegheată a criteriului cantității. „Ce supără în civilizația americană este atmosfera „nursery", acel aer călduț de cocolșire reciprocă atît de enervant pentru cei ce vin dintr-o civilizație veche. Și felul de a gîndi, cantitativ, i se pare primitiv autorului citat, de unde plăcerea jocurilor de noroc, adînca semnificație a ghinionului în viața particulară (vezi dispariția cifrei 13), precum și acea depresiune psihică the blues care explică valurile emotive, gîndirea sentimentală, inconsistența și frivolitatea extraordinară a opiniei publice americane. În viața privată nu există deci, nimic sfînt, publicitatea nu are limite, indiscreția fiind regula generală. De unde o viață prepară, la suprafață, o viață publică dezvăluită fără pudoare, începînd de la scrisori intime și pînă la inventarea unor insanități în scopuri de reclamă. Americanul ar fi exhibiționist, posedat de dorința de a fi senzațional. Viața artistică este dominată de cei de culoare, crede Keyserling, pentru că în realite băștinașul e primitiv. Materialismul american nu ar fi decît un fenomen de degenerescență sau de societate aflată la început. Viața pe acest continent are un aspect social nu în sensul comunist cît semănînd cu aspectele vieții dintr-o grădiniță de copii. Americanii își telefonează des, se interesează unul de celălalt, își propun excursii comune, mese comune, de unde o bunăvoință generală, o absență a geloziei pentru reușita altora, a invidiei și resentimentelor. Idealismul tineretului american este în fond un idealism fără obiect.

Nu există în lume o altă civilizație mai tehnică prin caracterul său ca aceea din America. Impulsiunile animale ale acestei civilizații sînt cu atît mai puternice cu cît rasa este mai primitivă. Unde putea deci să se ivească behaviorismul decît aici? Omul este un animal printre altele, iar inițiativa spirituală și liberul arbitru nu joacă nici un rol în constituția și conduita omului american. În această societate omul este tratat deci ca un animal în mod conștient. Și cu cît omul este mai primitiv cu atît e mai înclinat să generalizeze, ori aici se află originea superstițiilor. De unde supremația educației în viața americană. Indivizii se transformă pe nesimțite în aceste condiții în produsul instituțiilor pe care le-au inventat, crezînd în puterea lor nelimitată. Iată de ce devin odată cu trecerea anilor din ce în ce mai uniformi și mai comuni. Standardizarea duce la prosperitate materială și la o frînare spirituală. Americanul crede pur și și simplu în fapte care nu sînt realități primare, așa cum le creează semnificația lor. Valoarea faptelor se trage de la realitatea pe care o încarnează, exemplul : aurul ! Dacă oamenii n-ar crede în valoarea lui, el nu ar mai exista ca atare. La fel în cazul Democrației, a Frumuseții, a Prosperității, a Vedetei etc., etc...

Printr-un fals, nivelul de confort a devenit idealul animal cel mai rîvnit, dar nu e un ideal uman. Aprecierea oricărui lucru în dolari duce la o despiritualizare a Americii..

Keyserling constata că există două feluri de satanisme : unul exprimat sub forma teroarei și cruzimii, iar celălalt prin confort, care e cel mai periculos, pentru că unde predomină rutina, spiritul moare. Civilizația americană are ca țel posibil o stare termitoidă.

Să ne oprim deocamdată aici.

EUGEN BARBU

CONTEXTE

LAURENŢIU CERNET: „Experienţele lui Ionete"

Difficile est satiram non scribere. Da. Cu condiţia să nu pui ghilimele. Să fie o aserţiune în general. Fiindcă Juvenal e atît de pretenţios ! A ţi-l lua model, iată, într-adevăr, o lucrare plină de ambiţie. Deci: nu humor, nu haz ieftin, nu, nu poantă supralicitată, nu gaguri ieftine, nu. „Satiram".

De ce să nu recunoaştem ? Cazurile sînt rare. Teodor Mazilu şi cam atît. Aşa că intenţia lui Laurenţiu Cerneţ e salutară. După cum ar spune un critic valabil „satirizarea unor aspecte ale realităţii imediate cu ajutorul demascării şi a altor figuri de stil". Realitate imediată există. Sîntem în plină actualitate de timp, acţiunea cărţii se petrece într-o fabrică. Eroul e al zilelor noastre. Avatarurile lui numite modest experienţe dovedesc că sîntem în mijlocul unor întîmplări adevărate pe care el le străbate punîndu-şi întrebări şi demonstrînd vitalitate, viaţă, faptul că tineretul nostru are probleme şi e bine că scriitorul le-a sesizat. În existenţa problematică a lui Ionete să vedem, deci, care sînt direcţiile principale de urmat.

I Date profesionale: Ionete merge în fiecare zi la birou unde se descurcă foarte bine în chestiunile de contabilitate, o duce bine cu colegele dar îl combate cu curaj pe personajul Icoană, tipul şefului contabil nepregătit pentru postul pe care îl ocupă şi astfel foarte dăunător statului şi societăţii care l-a inventat. Icoană are pile undeva şi totuşi e promovat mai departe dar lui Ionete nu-i e frică, dă dovadă de principialitate şi curajul răspunderii ori de cîte ori se iveşte ocazia iar autorul dă dovadă de curajul abordării unor probleme spinoase care mai dăinuie, tovarăşi, în munca noastră de zi cu zi. Pentru că ce-i mai lipsea literaturii contemporane în afară de curajul de a spune unor lucruri pe nume clar şi răspicat, în afară de a demasca răul social acolo unde mai există şi el există din moment ce tovarăşul Ionete are următoarele aspecte de sesizat :

— combaterea lipsei de pregătire profesională în instituţiile centrale şi altfel de întreprinderi industriale sau nu,

— combaterea acţiunilor extraprofesionale, acţiuni de club organizate superficial şi de mîntuială şi în care nu sînt atraşi tovarăşii cei mai talentaţi din uzină pentru că în munca de conducere s-au strecurat elemente necorespunzătoare şi care acţionează conform principiului lasă-mă să te las.

— combaterea tentaţiilor extraconjugale ale tovarăşei Janeta care nu apreciază eforturile intelectuale ale soţului ei, Paul, inginer, foarte ocupat în producţie şi de aceea neatent.

II Date despre viaţa personală: Ionete e un tovarăş cu orizont larg cultural, citeşte de la capăt la capăt Contemporanul, ştie foarte multe lucruri despre Einstein şi lupta de la Waterloo şi are chiar vedenii auditive dese şi pline de haz cu personaje istorice. În structura romanului, momentele acestea reprezintă suspansuri de tip oniric şi de transcendental şi autorul îşi ilustrează pe deplin puterea talentului. Probleme personale Ionete mai are cu :

— tovarăşa Sanda (nerezolvate deşi dînsa îi strecoară prăjiturele de casă în sertar. Pînă la un moment însă. Cînd începe să funcţioneze opinia colectivă Ionete o sesizează şi tovarăşa Sanda îşi revizuieşte atitudinile imediat).

— tovarăşa Maria, elevă, minoră, cîntă slab muzică uşoară dar e dornică de senzaţii tari, vrea o căsătorie pe care tovarăşul Ionete o respinge cu tact moral fiindcă eleva e minoră şi nu are drepturi maritale deocamdat.

— tovarăşa Veronica pe care Ionete ar iubi-o şi n-ar iubi-o, nu se ştie exact, problema aceasta e rezolvată existenţial cînd aşa, cînd aşa, încît cititorul rămîne cu o senzaţie amară în gură şi cu o părere de rău.

Mai sînt şi alte probelme dar acelea sînt minore şi în general contează mai ales felul în care autorul a ştiut să evite banalul, întîmplările plate, obişnuite, felul în care a reuşit să ne înfăţişeze nouă un personaj complex dar şi critic, dat fiind că a folosit armele eficiente ale satirei.

NICOLAE ŢIC: „Cu uşile deschise"

Reconsiderăm cu delicii perioade literare şi autori. Descoperim superlativ ceea ce am ţi descoperit la timpul potrivit normal poate. Dărîmăm statuile în care gipsul sună gol. Zece generaţii au jurat că e marmoră. Nu contează. Au jurat fals. Reconsiderăm jurăminte. Marmura era în altă parte. Jos măştile.

Reconsiderăm estetic.

Reconsiderăm moral.

Reconsiderăm etic.

Reconsiderate, consecvenţele tematice pot deveni şi ele ceva. Au fost obsesii zece ani, laitmotive ale unei modalităţi literare, ale unui curent. Dar iată că vine o generaţie sau un pretext sau o conjunctură şi lucrurile sînt reluate d'a capo. Şi cu ce concluzii ! Ceea ce ne plictisise devine ravisant. Sensibilitatea epocii. O sensibilitate de un anumit gen. După supergloria de un secol, Corneille e repudiat tocmai în ţara care l-a conceput genial. Nu „în masă". O repudiere de elită. De cerc. O repudiere de modă.

Ne-am obişnuit de multă vreme să considerăm mai toate volumele de proză ale lui Nicolae Ţic „un moment al romantismului revoluţionar în literatura noastră nouă". Afirmaţia este îndreptăţită. Autorul prelucrase constant probleme legate de mişcarea tineretului nostru în perioada imediat următoare marilor transformări sociale prin care trecusem în preajma lui 1948. Era vorba de şantiere şi de munca de reconstrucţie a ţării dar nu numai atît, accentuarea era morală şi ea viza un anume entuziasm, generozitatea, elanul, devotamentul şi optimismul cu care se împlineau, în ciuda unor greutăţi capitale, sarcinile revoluţiei. Modalităţii i s-a spus atunci „revoluţionar romantică" şi simbolul era tînărul cu floarea roşie în piept. Un tînăr vorbind mulţimii.

Zece ani publicul a aplaudat literatura aceasta apoi n-a mai aplaudat-o şi ea s-a prăfuit. Normal. E soarta tuturor tendinţelor de supralicitare a unor modalităţi estetice, a unor deziderate morale, etc.

Iată însă că fără a aştepta „primăvara dinafară" Nicolae Ţic, unul din autorii cei mai pe drept „ai acestui curent" propune el însuşi o revizuire, o reevaluare a problemei în termeni neaşteptat de moderni. Şi iată cum : problematica circumscrisă e aceeaşi. Zbateri în zone de vîrstă mereu pentru alte şi alte probleme de conştiinţă, dezideratul adevărului absolut, dorinţa de mai bine, dreptate pură etc. În termenii modalităţii romantismului revoluţionar chestiunile acestea degajau tipul eroului aşa numit pozitiv fixînd term o anumită perioadă istorică. Dar interpretările între timp au evoluat. Consideraţiile sînt azi mai largi, mai laxe, mai generoase, problematica aceasta „revoluţionară" poate fi apreciată ca o problemă a existenţei în general. Formulate lucid şi sonor, răspicat şi foarte aproape de termenul „furios" revendicările acestea reprezintă acum „cerinţe moderne", comandamente ale unui fel de-a fi în fruntea timpului tău. Şi-atunci, într-adevăr, de ce să nu reactualizezi vechi teme literare în fasonul după care se reiau în textură modernă toate Zarazele şi Ramonele lui 1930 ? Şi cu atîta succes ?

Neoromantism în ansamblu ? Nu ştiu. Diagnosticul UŞILOR DESCHISE ? Da. Şi dacă moda aceasta cu bucle pe tîmple şi cu pantofi cu butoni se va încetăţeni şi în literatură Nicolae Ţic va fi un precursor. Pentru că revoluţionarul lui, ziarist la optsprezece ani şi cu floarea la butonieră, lonică, fost muncitor trecut cu sarcină la munca de ziar, fără palton dar cu primăvara în cuget, fără acoperiş dar veşnic îndrăgostit are toate elanurile şi gesturile de recunoaştere ale tipului wertherian, toamea clară de certitudini morale chiar dacă e vorba de jocul ielelor, devoţiune dementă şi, moartea în final. Iar pentru particula „neo" — (nu e totuşi romantism pur —) folosirea situaţiei limită, procedeu îndelung uzitat de proza modernă în vederea obţinerii unor efecte de ridicol absurd, grotesc, ironie severă şi umor sec. Chiar şi tiradele lirice sînt injectate cu bere, junele prim e dublat mereu de bufon şi nu din precauţie literară, nu, caricarea eroului se face cu bună ştiinţă tocmai pentru că este un erou literar. (Făt-Frumos din poveste e în timpul nostru Belmondo şi el a depăşit cele mai îndrăzneţe reţete de cinematograf)

În concluzie ? Salutăm ipostaza de „avangardă" a „clasicului" Nicolae Ţic.

SĂNZIANA POP

Note şi contranote

(Urmare din pag. 1)

În ultimul deceniu, o demarcaţie între straturile tradiţionale ale culturii se enunţă tot mai apăsat, împotrivindu-se concluziilor anxioase către care se îndreaptă, cu un fel de certitudine deznădăjduită, eleatismul contemporan.

Fără un program dinainte conceput, tot mai mulţi sociologi, psihologi şi esteticieni se constituie într-un stat major reunit, pe steagurile căruia a reapărut, la început timidă, apoi ferm direcţionată, tendinţa de a reîmputernici pe omul de cultură cu atributele combativităţii. În alocuţiunea sa de la Grenoble, André Malraux a definit principalii termeni ai acestei tendinţe europene cu a sa ultimă precizare : „...**Marea bătălie intelectuală a veacului nostru a început : cultura a devenit autoapărarea colectivităţii, baza creaţiei şi a moştenirii nobleţei lumii**".

Momentul istoric la care-şi raportează noul său concept autorul „**Metamorfozei zeilor**", este unul crucial. Lumea civilizaţiei noastre trăieşte momentul unela dintre cele mai profunde confruntări pe care le-a cunoscut istoria spiritului : aceea a „culturii pentru toţi" cu cultura pentru fiecare.

În efortul pe care încrezătorii în destinul omenirii îl fac spre a elimina intermediarii incompetenţi dintre oferta şi cererea operelor de artă, să contribuim la metamorfoza, în sensul cel bun, a relaţiilor dintre spirit şi materie.

LETAJ LAJOS

Născut în 1920 într-o comună de pe Arieş, Létaj Lajos a fost profesor de şcoală medie, apoi gazetar, secretar literar la Teatrul de Stat (secţia maghiară) din Cluj (1950), iar din 1959 este redactor-şef al revistei literare clujene **Utunk**. Laureat al Premiului de Stat, pentru poezie (1954).

Debutează la vîrsta de douăzeci de ani cu poezie lirică, inspirată din lumea satelor. După 1944 creaţia lui Létaj Lajos se îmbogăţeşte în conţinut, capătă o tentă gravă, adesea pregnant politică, înglobînd teme majore (de la condamnarea fascismului şi a războiului, pînă la teme ce reflectă drumul parcurs de ţara noastră în ultimele două decenii).

Volume apărute : **Uj világ épül (O lume nouă se construieşte** 1952), **Gond és öröm (Necazuri şi bucurii,** 1956), **Hajnali emlék (Amintire din zori,** 1957), **A föld hatalma (Puterea pămîntului,** 1963), **Versuri alese** (E.S.P.L.A., 1955), acesta din urmă, volum selectiv, apărut în româneşte (trad. Ion Brad).

Cîteva scurte povestiri în versuri, pentru copii, îl recomandă ca pe un sensibil cunoscător al universului celor mici : **Uj ház, piros ház (Casă nouă, casă roşie,** 1958), **Csóka, dió, diófa (Stăncuţa, nuca şi nucul,** 1960), **Madarkenyér (Pîinea păsărilor,** 1963).

C. OLARIU

DICŢIONAR DE ISTORIE LITERARĂ CONTEMPORANĂ (ADDENDA)

FRANZ LIEBHARD

S-a născut în 1899. Este unul din poeţii germani, reprezentativi din România. (Antologia **Poeţi germani din R.P.R.** 1957, l-a înregistrat cu 17 poeme). În afara articolelor publicate în reviste, printre care **Neue Literatur**, este autorul a cinci volume de versuri : **Schwäbische Chronik** (1952, Cronică svabă), **Der Türkenschatz** (1958, **Comoara turcului**), **Glückauf !** (1959, **Noroc bun !**), **Gedichte** (1964-**Poezii**).

EMIL MANU

ANDREI A. LILLIN

Născut în Biserica Albă la 31 august 1915. Licenţiat al Facultăţii de litere şi filozofie din Cluj. Redactor la revista Orizont, Timişoara.

Cărţi publicate : Jetzt, da das Korn gemahlen, roman, 2 volume, 1096 p., 1957 ; **Die Zehnte Muze,** roman, 259 p., 1962.

A debutat cu poezie în Pagini literare iar ulterior, bun cunoscător al limbii germane a scris cele două romane amintite care l-au făcut cunoscut. Şi-a îndreptat activitatea spre cercetarea literară şi critică. Amplele studii publicate în revista Orizont sînt orientate spre literatura comparată şi structuralism. De altfel criticul, încă din tinereţe s-a preocupat de unii dintre creatorii lingvisticei moderne Trubetzkoy, Jakobson, interesat fiind mai ales de ramura poetică a acestei direcţii fonologice.

Receptiv la fenomenul cultural autohton şi străin, criticul a publicat numeroase eseuri ce aşteaptă să fie adunate în volum.

Ele dovedesc o temeinică pregătire filozofică şi-o remarcabilă acuitate în sesizarea valorilor. Dar cu toate aceste variate studii, n-a părăsit uneltele din tinereţe după cum dovedesc poemele şi fragmentul de roman, **Minotaurul**, publicate anul trecut şi care aşteaptă să vadă lumina tiparului.

ION MAXIM

MIRCEA ELIADE, scriitor (II)

M. Eliade vorbea odată *(Fragmentarium)* despre incapacitatea romanului românesc, cu puţine excepţii, de a crea *personaje-mituri* (ca Grandet ori Raskolnikov), — condiţie sine qua non, după el, a realizării unui mare roman. Mi se pare că el însuşi s-a apropiat de acest deziderat, creînd un soi de „personaj-mit" dar că, în plus, şi poate în compensaţie, a reuşit să creeze o *atmosferă mitică* în roman. *Domnişoara Cristina*, aparent o „poveste cu fantome", este, de fapt, istoria tragică a conflictului dintre „moarte" şi „viaţă", ca principii existenţiale antagonice, în conştiinţa unui muritor, tînărul Egor. „Moartea" înseamnă în primul rînd fantoma Cristinei, materializîndu-se treptat pînă la trupul glacial incandescent al unei femei torturate de dorinţă, apoi Simina, fetiţa reală şi agentul ei diabolic, Satan însuşi, prezenţă absolut terifiantă dar invizibilă, ca şi vizitiul şi caii fantomatici, materializaţi, ca un abur, doar o clipă. Toată această lume este nu numai puternică ci şi — excelentă intuiţie artistică — *frumoasă*, fascinantă. Egor reacţionează mai întîi cu oroare la dragostea Cristinei, apoi cedează treptat unei ciudate seducţii, în care voluptatea inumană se învecineşte cu groaza, extazul şi dezgustul. Cînd Egor, biruindu-se, distruge strigoiul înfigîndu-i un drug de fier în inimă, simte că rămîne deznădăjduitor de singur : „Niciodată nu o va mai întîlni, niciodată nu-l va mai tulbura parfumul ei de violete şi gura ei însingerată nu-i va mai sorbi răsuflarea". Într-un alt plan al sugestiei simbolice, Egor este muritorul care respinge, din slăbiciune sau spaimă, tentaţia morţii sau a absolutului, într-o evidentă replică la *Luceafărul*, cu inversarea rolurilor feminine şi masculine, dar cu păstrarea schemei conflictuale şi a repartiţiei personajelor cheie. În loc de Cătălin, apare Sanda, fata terestră iubită de Egor, de fapt unicul element al *vieţii*, de care tînărul se agaţă cu disperare pentru a supravieţui. Şi aici întîlnim personaje secundare cu funcţii simetrice forţelor opuse : Nazarie, doctorul, ţăranii din sat. Cu aparenţe magice, de rituri străvechi, se joacă în faţa noastră o dramă metafizică, un soi de *mister* medieval realizat în spaţiu ortodox românesc, comparabilă cu unele piese de teatru ale lui Blaga. „Ştiinţa" romanului mi se pare a întîlni în *Domnişoara Cristina*, posibilităţile estetice evidente ale lui Mircea Eliade, egalate numai în *La ţigănci*. Faţă de neglijenţele şi stîngăcîile stilistice ale primelor romane, ori faţă de cenuşiul viguros al frazei din *Huliganii*, întîlnim acum o cizelare lirică a imaginii, o stăpînire perfectă a subtextului, a sugestiei, a unei *prezenţe infernale* de-o acută imediateţe, o desăvîrşită construcţie, vizibilă în crescendo-ul acţiunii, simultan terestru şi metafizic, în atmosfera de suavă ori terifiantă irealitate, în punerea în scenă, discret romantică, amintind în linii mari, de celebrul roman al lui Henry James, *The Turn of the Screw*. Hotărît lucru, *Domnişoara Cristina* este unul dintre romanele româneşti realizate şi poate cea mai bună proză fantastică din literatura română interbelică (*Remember* de Matei Caragiale fiind de altă factură).

Aproximativ aceleaşi calităţi le întîlnim în *Şarpele*, *Secretul doctorului Honigberger* şi mai ales în *La ţigănci*. Prima nuvelă înfăţişează o fascinaţie „benignă", regresiunea într-o insulă paradisiacă a unei fete burgheze, în compania ciudatului Andronic, înzestrat cu puteri magice de comunicaţie cu animalele (descintecul şarpelui) şi cu întreg cosmosul. Atmosfera este de *vrajă* folclorică dar şi de întrupare lirică a mitului adamic, vag colorat erotic (ca şi de altfel, în alte scrieri fantastice) totul de o intensă poezie a nopţii, lacului, aventurii, mirajului. În cadrul exotic al Indiei, aceeaşi stranie poezie iradiază *Secretul doctorului Honigberger*, istoria „dispariţiei" unui om plecat spre ţărîmul mitic Shambala, după ce dobîndeşte prin practici yoga, invizibilitatea, ieşirea din timp, levitaţia şi alte puteri oculte. Misterul ireductibil, ca singură determinare posibilă a realului iluzoriu, stăpîneşte şi *Nopţi la Serampore*, povestirea proiectării eroului în alt „timp" şi în alt „spaţiu", prin simpla decizie a unui yogi, tulburat în riturile sale de prezenţa naratorului. Iluzia timpului, irealitatea lumii, este şi tema nuvelei *La ţigănci*, tratată cu mijloace narative mai moderne, în care un biet burghez ionescian cunoaşte experienţa morţii, ca o inscenare fabuloasă, în grădina mirifică a unor prostituate, totodată Parce şi zînele din poveste, care tulbură pînă la incoerenţă universul cotidian al profesorului de pian, alcătuit, de fapt, numai din proiecţiile minţii sale mediocre, incapabile să înţeleagă revelaţia dinaintea sfîrşitului.

★

Insula lui Euthanasius (1943) este un volum de eseistică literară. Rod al unor lecturi fecunde şi diverse, el include cîteva excelente portrete ale unor scriitori şi eseişti ca Italo Svevo, Samuel Butler, A. Huxley, Chesterton, Unamuno, Ananda Coomaraswamy, Gobineau, Julien Green şi alţii, în majoritatea lor necunoscuţi în România la acea dată. Pornind de la interpretările călinesciene, Mircea Eliade analizează convingător simbolica insulei paradisiace eminesciene (**Insula lui Euthanasius**) în cadrul mitologiei comparate. Preocupările folclorice păstrează aceeaşi orientare, care prilejuieşte şi importante comparaţii cu alte zone etnice şi culturale, continuări evidente la cunoscutul **Comentar la legenda Meşterului Manole**. În fine, definirea „momentului" romanului românesc interbelic, din **Fragmentarium** (cf. supra) întregeşte bogata eseistică literară a lui Mircea Eliade.

★

Eseistul Mircea Eliade este un romancier care a renunţat la personaje pentru a se exprima, sincer, numai pe sine, după cum romancierul este un eseist chinuit de nevoia obiectivării. Acest adevăr mai general primeşte, în cazul său, o nuanţă dramatică, prin ritmul înfrigurat, violent, crispat, al oricărei pagini scrise. A scrie înseamnă a se crea, a cristaliza un fragment de profil dintr-o mişcare înfricoşător de continuă. Fiecare clipă înseamnă moartea celui ce ai fost şi naşterea unui alt individ, necunoscut şi enigmatic seducător. Întrebat o dată de un „profesor" de ce se grăbeşte să scrie, aşa de tînăr fiind, Mircea Eliade ar fi răspuns : „Domnule profesor, poate că peste zece ani mor" (**Oceanografie**, 1934). Din **Amintiri** şi din întreaga-i operă, coagulează un acelaşi duşman inexorabil : Timpul. Mircea Eliade pare a-şi fi redactat fiece pagină sub presiunea unei clepsidre nevăzute. Ruperea de trecut, de eul său trecut, este o temă permanentă a eseisticii unui om, concentrat totuşi ca savant, asupra vocilor unui trecut imemorial. Ca reacţie, trăirea clipei, implintarea în semnificaţia ei infinită „Trăirea aceasta nu înseamnă însă o simplă abandonare în voia ecuaţiilor vitale, care sînt întotdeauna variabile, contingente şi întotdeauna limitate (...) Cred că tot misterul experienţei rezidă în această coincidenţă prefectă a termenului exterior ţie (care poate fi o întîmplare sau o stare de suflet) şi, în acelaşi timp, o depăşire a lui, o liberare de el. De aceea — fiecare experienţă — cere o renunţare... la limitele inerente acestui fapt şi la limitele insului care îl cunoaşte". (**Oceanografie**). Amintind de obsesia concretului la Camil Petrescu, dar şi de o mişcare mai largă în gîndirea românească interbelică, pe urmele unei **Lebensphilosophie** nu numai germane, Mircea Eliade se arată mai curînd interesat de consecinţele unei asemenea atitudini, decît de aspectele ei pur teoretice. Rămîne, adică, prin excelenţă, un eseist.

Viaţa, ca şir de „experienţe", devine un prilej de glose rapide, „adevăruri găsite la întîmplare", cum remarcă autorul însuşi, la un moment dat. Mircea Eliade se arată un moralist intermitent, dar nu în sensul unui neconformism organic, afabil teribilist, ca eseiştii englezi atît de admiraţi, Samuel Butler, Chesterton, A. Huxley, ci mai curînd al unui **constructivism** moral, bazat pe exaltarea unor valori permanente ale Vieţii. Temperamental şi etnic, el este un vitalist, un entuziast, debordînd de energie intelectuală şi trupească. Într-o epocă plină de spaime şi disperare, Mircea Eliade, scrie o „Invitaţie la bărbăţie", de o vigoare aproape atletică : „Haide, domnilor, mai domol cu tînguirile, mai domol cu disperarea. Căutaţi înlăuntrul fiinţei d-voastră acel crîmpei de nebunie şi de faptă, aduceţi la lumină acel ridicul EI ŞI ?, şi zvîrliţi-l bărbăteşte în mijlocul descompunerii generale. Există atîta moarte în jurul meu încît nici nu ştiu cum să-mi exprim sălbateca bucurie că din toate aceste cadavre va creşte mîine o altă lume" (**Oceanografie**). În **Cinci scrisori către un provincial**, elogiază siguranţa de sine, forţa interioară, capabilă să înfringă **moartea în viaţă**, adică ratarea, tristeţea, deznădejdea. Altă dată vorbeşte despre miracolul de zi cu zi al existenţei, despre curajul... de a fi ridicol, despre libertate ca responsabilitate faţă de tine însuţi (cf. supra, **Huliganii**) despre „cunoaşterea gorţianică", mod de a rezolva din afară, proiectîndu-te în alt spaţiu mental, dificultăţile irezolvabile dinăuntru (**Fragmentarium**). Bucuria, încrederea, şi mai ales „descoperirea continuă de noi universuri, în oameni sau în cărţi, regizează optimismul funciar al lui Mircea Eliade. Mi se pare important de subliniat că momentele de criză, acute în **Şantier**, de exemplu, sînt notate fugitiv, deşi intens, cu pudoare şi jenă, parcă. Prăbuşirea în hăul îndoielii este urmată întotdeauna de o miraculoasă resuscitare şi aceasta devine obiect al reflecţiei, ca o **creatoare** şi fecundă integrare în viaţă.

Mi se pare a desluşi în eseistica morală a lui Mircea Eliade prezenţa unor mituri recurente în preocupările lui de istoria religiilor. Este vorba, mai ales, de mitul continuităţii infinite a vieţii, mitul „renaşterii" şi „învierii", studiate în nenumărate rituale ale „primitivilor", continuate în mitologia clasică, creştină, ca şi — travestite — în lumea modernă. Încă din **Oceanografie** Mircea Eliade protestă împotriva prejudecăţii de a vorbi despre „dorinţa de extincţie" a budismului, interpretat atît de eronat numai pentru că, în mentalitatea europeană, moartea înseamnă un sfîrşit definitiv. **Le mythe de l'eternel retour** (1949) străbate, subteran toate metafiziciile umane. Modul arhetipal de a trăi al primitivului, revenirea la aceleaşi evenimente şi gesturi mitice, petrecute **ab initio**, nu înseamnă imobilism, ci un mod de integrare în continuitatea Cosmosului.

Istoricul religiilor este şi un filozof. Scenariul iniţiatic al morţii, odată explicitat ştiinţific, devine un obiect al meditaţiei, pentru care metafizicianul reia uneltele eseistului. Intuiţiile tînărului, ţîşnite din experienţa sa concretă, primesc aceste atestări ale savantului matur : „... dacă cunoaştem moartea **aici**, dacă murim de nenumărate ori, continuu, pentru a renaşte în alteceva, rezultă că omul trăieşte deja, aici, pe pămînt, ceva care nu aparţine Pămîntului, ci participă la sacralitate.... Non-moartea, nemurirea, trebuie concepută atunci ca o situaţie-limită, o situaţie ideală către care omul tinde cu toată fiinţa sa şi pe care face efortul de a o cuceri murind şi resuscitînd continuu" (**Mythes, rêves et mystères**, 1957). Putem trasa astfel linii de preocupări continue în proza lui filozofică şi eseistică dinainte şi după cel de al doilea război mondial. Ele explică atitudinea generală a lui Mircea Eliade în eseul moral, dar şi anexează, totodată, eseului, scrieri aflate la graniţa eticii istoriei religiilor şi literaturii. Aş menţiona aici, în afara unor studii ca **Folclorul ca instrument de cunoaştere, Simbolismul arborelui sacru**, din **Insula lui Euthanasius**, sau capitole din **Aspects des mythes** şi **Le sacré et le profane**, volumele sale cele mai cunoscute, şi unele „eseuri" publicate în revista **History of Religions and a new Humanism** (1961, nr. 1), sau **Crisis and Renewal in the History of Religions** (1965 nr. 1). Calităţile literare persistă, numai tonalitatea este alta : în locul fervorii primelor descoperiri, seninătatea, echilibrul discret, eleganţa, cadenţa aproape muzicală, timbrul unic al unei personalităţi ajunsă la maxima ei înflorire.

Citim, astăzi, eseurile mai vechi şi mai noi ale lui Mircea Eliade, nu numai cu dorinţa de a afla nişte puncte de vedere inedite ci şi pentru a contempla spectacolul unei seducătoare personalităţi, al unei prezenţe intense în viaţă. Ca şi colegii lui de generaţie, Mircea Eliade a orientat eseul — şi cu el întreaga-i literatură — spre **concretul** existenţei proprii, spre întrebări morale şi metafizice chinuitoare, spre încercarea de a defini condiţia umană, dincolo de probleme culturale şi literare generale, care au preocupat eseişti mai vechi, încă din veacul precedent. În al doilea rînd, el a contribuit la lărgirea hotărîtoare a orizontului de cultură, anexînd discuţiilor literare nume noi din literaturi europene şi extraeuropene mai puţin cunoscute. Protestînd împotriva „provincialismului" unor literaţi obsedaţi de libraria franceză, Mircea Eliade a promovat includerea gîndirii româneşti în circuitul mondial de valori, păstrînd însă mereu ca punct de reper originalitatea ei etnică şi istorică.

A scris un eseu entuziast despre **Muzeul satului** realizat de D. Gusti, în care a văzut un monument viu al spiritualităţii româneşti, comparabilă şi comparată cu cea iberică şi indiană. Iar discutînd despre eseul spaniol (**În Spania şi la noi**, 1933), Mircea Eliade a scris aceste cuvinte definitorii : „În lucrările lor [ale eseiştilor români, n.n.] întîlneşti aceleaşi autorităţi ca şi în paginile unui diletant din orice capitală a lumii. Nimic propriu, nici o autoritate impusă de ei. Avem legenda Mioriţei, legenda Meşterului Manole, care, deşi nu sînt numai româneşti, sînt atît de mult ale noastre, şi mitul lor central este atît de bogat în tîlcuri, încît un comentariu ar fi şi necesar şi revelator. Sînt atîtea realităţi lîngă noi, atîta fantastic în urma noastră — şi totuşi nimeni dintre gînditorii şi eseiştii de seamă nu le cercetează. Ce frumos Comentariu la legenda Meşterului Manole s-ar putea scrie ! Ce frumoasă istorie filozofică a culturii româneşti, de la Miorîţa la Vasile Pârvan ! Şi totuşi revistele sînt pline acum, în toiul verii, cu discuţii în jurul neantului. Singura problemă filozofică ce nu a fost intuită de Români, cea mai străină rasei noastre !" (**Insula lui Euthanasius**). (Eseul a fost publicat, evident, înainte de volumul **Comentariu la legenda Meşterului Manole**).

Semnalam mai sus posibila înţelegere a eseistului prin concepţia filozofului religiilor. Rîndurile de faţă impun însă o altă contextuare. Această respingere a neantului ca problemă filozofică neromânească, acest etnicism al meditaţiei eseistului (a protestat o dată violent contra cosmopolitismului unor tineri, în **A nu mai fi român din Oceanografie**), proiectează deodată vitalismul, entuziasmul, energia lui Mircea Eliade, într-un cadru spiritual românesc. Acest om, plecat dintre Carpaţi şi Dunăre, pelerinul pasionat din India, savantul celebru în toată lumea, a păstrat neatins sentimentul vieţii ca miracol perpetuu, sentiment definitoriu pentru neamul său şi, totodată, sursă adîncă, definitorie, a personalităţii lui proprii.

SORIN ALEXANDRESCU

GLASURI LIMPEZI

(Urmare din pag. 1)

Fără stipulări clare privind scopul final, adică absoluta dezarmare nucleară, orice altfel de tratat rămîne insuficient. Cîtă vreme nu se va merge neabătut la tot ceea ce decurge logic din obiectul, pe care conferinţa de la Geneva şi l-a dat iniţial, însemnează că însuşi acest obiect este eludat. Neproliferare fără dezarmare sau cel puţin, pentru un moment, fără garanţii exprese, nu numai subtextuale, că ţările care renunţă la arma atomică nu vor fi atacate nuclear de cele care posedă această forţă, ar legaliza chiar starea de fapt, care a alarmat lumea întreagă, ducînd-o la ideea tratatului.

Liniştea şi progresul tuturor popoarelor nu poate însă exista în funcţie doar de bunăvoinţa sau unele promisiuni platonice. Căci în acest caz minţile logice se întreabă : de ce arma atomică este un pericol mai de temut în mîna altora, a celor care încă nu dispun de ea, decît în mîna celor care o posedă în prezent ?

Dreptul la libertatea naţională, care animă azi în forme felurite popoarele lumii întregi, ar fi, fără obligaţia legală de distrugere a rezervelor atomice existente, o vorbă în vînt.

Pe lîngă garanţii, controlul eficace se impune ca o necesitate. „Documentul de lucru", la care m-am referit mai sus, desigur, luînd în discuţie doar cîteva din ideile sale principale, constituie astfel o înlănţuire obiectivă de raţionamente, ţintind exclusiv la eliminarea oricărui coeficient de eroare. Rigoarea deductivă îi garantează conţinutul de adevăr, fiind ştiut sau trebuind să se ştie că, aşa cum sensibilitatea este raţiunea frumuseţii artistice, raţiunea e frumuseţea şi garanţia adevărului.

Prin glasul limpede al delegatului nostru de la Geneva a vorbit însuşi poporul român de pe cumpăna de azi a istoriei lui.

Colaboratorii noştri vă recomandă:

CARTEA : Civilizaţia greacă de André Bonnard, Ed. ştiinţifică.

TEATRU : Baltagul, transpunere scenică şi regie de **Radu Penciulescu,** cu Olga Tudorache, Ion Marinescu, Leopoldina Bălănuţă, Constantin Codrescu — premieră la **Teatrul Mic.**

FILM : Leul african, documentar american, producţie Walt Disney.

ARTE

Colaboratorii noştri vă recomandă:

CONCERT : Pianistul Witold Malcuzynski acompaniat de Orchestra simfonică a Radioteleviziunii ; în program lucrări de Liszt, Brahms, joi ora 19,50 studioul Radioteleviziunii.

EXPOZIŢIE : 9 tineri graficieni, Galeriile de artă din b-dul N. Bălcescu.

TELEVIZIUNE : Joc nestins, cu **Bette Davis şi Claude Reins,** emisiunea Telecinemateca, miercuri 20 martie.

DINU SĂRARU

CRONICA TEATRALĂ

Tudor Muşatescu

Tudor Muşatescu a împlinit 65 de ani.

Rar o tinereţe mai lungă şi mai explozivă, un spirit adolescent mai elocvent în consecvenţa atitudinii umoristice şi satirice. Cum să crezi atunci fila de calendar şi faptul că scriitorul de azi — bucurîndu-se de o popularitate de invidiat — a debutat în **1926,** poet, cu o plachetă intitulată **Vitrinele toamnei !**

Că, în 1927, îi apărea un al doilea volum, **Nudul lui Gogu,** urmat în 1932, de **Ale vieţii valuri** — argumente indiscutabile ale vocaţiei umoristice — şi, în 1935, de **Mica publicitate** ce avea să se continue într-o serie celebră, răspîndită în reviste, la radio şi la televiziune.

În sfîrşit, dacă o bogată şi generos risipită operă de umorist fin, cu o fantezie inepuizabilă, l-a impus celei mai largi atenţii publice, teatrul pe care l-a scris s-a dovedit, în cîteva bucăţi, de o solidă trăinicie artistică, ilustrîndu-l pe **Tudor Muşatescu** ca descinzînd cu personalitate din **Caragiale,** continuator al tradiţiei satirice întemeiate de acesta.

A debutat ca dramaturg pe scena craioveană în **1925,** cu două acte în versuri, **T.T.R.,** cărora le-a urmat o dramă, intitulată **Datoria.**

În sfîrşit, virtuţile de dramaturg s-au făcut remarcate cu comediile **Panţarola** — jucată la Teatrul Mic în 1928 — **Sosesc diseară** cu premiera la Teatrul Regina Maria în anul 1932, reluată în 1936, la Teatrul Naţional, cu un titlu nou — **Chestiuni familiare.**

Ele — scria **Lovinescu** — **„prefigurează maniera şi talentul scriitorului în a construi situaţii comice, fireşte arbitrare, împănate cu vorbe de spirit de toate gusturile şi calităţile".**

De atunci, **Tudor Muşatescu** a scris, prelucrat, adaptat, etc peste **300** de piese de teatru, cu o fantezie întotdeauna proaspătă şi debordantă în invenţie dar, fireşte, ceea ce a rămas şi rămîne, cucerindu-şi nu numai un loc sigur în istoria literaturii române, dar unul de mare prestigiu este azi atît de cunoscuta comedie **Titanic Vals,** reprezentată în **1932** pe scena Naţionalului bucureştean, unde a repurtat, cum consemnează tot **Lovinescu „unul din cele mai mari succese cunoscute în istoria teatrului nostru".**

Aici, scriitorul îşi ilustrează cu evidenţă descendenţa caragialescă a opticii şi nu mai puţin a virtuţilor satirice şi pentru nimeni nu mai e un secret că, odată cu **Titanic Vals, Tudor Muşatescu** a devenit un clasic al genului în literatura română.

Multă vreme şi mult s-a vorbit în legătură cu teatrul lui **Tudor Muşatescu** şi în legătură cu acest cap de operă care este **Titanic Vals,** despre o artă a comediei, a umorului gras de esenţă populară şi **Călinescu** făcea chiar observaţia că piesa **„poate să pară intelectualului cam populară şi simplistă. Dar** — continua marele critic — **judecînd mai bine lucrurile, se vede că totul e o chestiune de interpretare şi că personalitatea autorului stă tocmai în această sentimentalitate rizătoare care nu jigneşte lumea observată. Comedia este şi nu este o caricatură a burgheziei provinciale. Mai degrabă studiază amabil „ale lumii valuri" într-un mediu normal".**

Iată o observaţie care are darul să releve valoarea reală a comediei **Titanic Vals** faptul că ea depăşeşte obligaţia, minoră în ultima instanţă, a caricaturii, pentru a se înscrie unui univers cu valoare de generalizare pentru o epocă, satira extrăgîndu-şi virulenţa şi autenticitatea din măsura obiectivităţii observaţiei.

Cu **Titanic Vals, Tudor Muşatescu** este nu numai autorul uneia din cele mai bune opere dramatice ale literaturii noastre interbelice cum se obişnuieşte să se spună, prin circumscrierea într-un timp limitat a lucrării încercîndu-se, într-un trecut nu prea îndepărtat, minimalizarea ei.

Adevărul este că această comedie, alături de **Gaiţele** lui **Kiriţescu,** constituie de la Caragiale pînă azi, cea mai strălucită confirmare a tradiţiei noastre satirice în teatru şi salutîndu-l azi pe autorul ei, salutăm cu deplină satisfacţie şi bucurie un clasic al teatrului românesc.

Veneţia văzută de Mihu Vulcănescu

FILM

RĂPIREA FECIOARELOR

Cu această peliculă, în prelungirea *Haiducilor,* cinematografia noastră îşi conturează tot mai limpede una din direcţiile cu şanse mari de vitalitate : filmul de aventură. Mai mult chiar, e vorba de elaborarea unei formule proprii, româneşti a genului, la confluenţa dintre tradiţia romanului istoric sadovenian (ca varietate a literaturii de aventură, cum observa G. Călinescu) şi sugestiile de ritm şi mobilitate epică ale westernului, cu pigmenţi de film social. Formula se pretează, desigur, la adîncire şi dezvoltare, dar ea mi se pare încă de pe acum organică, neforţată. Aceasta, în primul rînd pentru că autorii — Eugen Barbu, Mihai Opriş, Dinu Cocea — şi-au înţeles funcţia *educativă naţională,* şi-au pus cu seriozitate „problema de-a elabora sentimentele populare, după ce le-au retrăit şi însuşit" (Gramsci). În acest sens, *Răpirea fecioarelor* e un film naţional-popular, în cea mai pură accepţie a termenilor, care răspunde unei atitudini şi unor exigenţe ale publicului larg, interesat să întîlnească în opera de artă momente de istorie (chiar la interferenţa cu legenda) şi mai ales protagoniştii, eroi-exponenţi ai unor idealuri de cinste şi de vitejie sau — cum scria Călinescu în comentariul la *Neamul Şoimăreştilor* — ai concepţiei celei mai înalte de virilitate.

În lumina acestor consideraţii, *Răpirea fecioarelor* presupune o analiză specifică şi evitarea confundării de planuri estetice ; criticului i se pretinde să se aţină strict pe făgaşul ordinei de probleme ale genului, dacă nu chiar ale formulei originale de care am pomenit. Se va putea constata, astfel, prezenţa în limbajul filmului a unei serii de elemente lexicale diferenţiatoare şi uneori definitorii pentru caracterul naţional al artei noastre cinematografice. Ar fi cu totul inoportun să căutăm aici analize stăruitoare de caractere şi situaţii, o tensiune particulară a dramei sau interpretări savante ale istoriei. Mult mai eficace e, în schimb, să observăm cum cavalcadele, urmăririle, hărţuielile — conduse de regizorul Dinu Cocea cu ingenuitatea lucidă şi îndemînarea adecvate acestui stil — se proiectează pe un colorat ecran de epocă, pe ţesătura unor tradiţii şi datini populare expresive, vii, lăsînd să se întrevadă liniile întretăiate ale forţelor şi intereselor sociale în joc, la începutul secolului XIX, intrigile de curte cu ecouri la Istanbul, de o parte, ţăranii împilaţi de boieri şi jefuiţi de turci, haiducii răzbunători, de altă parte. Ca în toate povestirile de acest fel, părţile se disting tranşant în categorii ale binelui şi răului, ale dreptăţii şi nedreptăţii, cu triumful în cele din urmă — după peripeţii în lanţ — al binelui, al cauzei juste.

Toate acestea trăiesc cu înfăţişări adevărate în film, rînd pe rînd subliniate fie cu un umor aspru, ca în scena pedepsirii „prin ardei iute" a başibuzului prădalnic sau în aceea a turcirii tîrzii a boierului slab de înger, fie cu o ironie truculentă ca în portretizarea vivace a degeneratului aspirant la domnia ţării, fie cu o anumită violenţă, ca în episodul răstignirii tînărului haiduc, — mereu cu o trează supraveghere a autenticităţii, evidentă mai cu seamă în episoadele nunţii sau ale cultului morţilor. Cu o desfăşurare mai ingenioasă şi mai bogată în neprevăzut decît *Haiducii,* noul film al lui Barbu, Opriş şi Cocea lasă încă o margine de rezolvare, problemei eroului central : acesta mai are de cîştigat în anvergură, îndeosebi pe latura „activismului", a iniţiativei şi contribuţiilor personale. Spun asta în perspectiva „serialului" haiducesc, care se va continua cu *Răzbunarea haiducilor* şi cu alte episoade şi care va trebui să statornicească o personalitate clară, reprezentativă, de erou pozitiv. Un erou menit să-i facă uitaţi, în conştiinţa spectatorului, pe autori şi să obţină trăsăturile de viabilitate ale unui personaj istoric. Ceea ce, departe de a le stîrni gelozia, va spori mîndria legitimă a scenariştilor şi a regizorului.

FLORIAN POTRA

MUZICĂ

Pentru un studio experimental

Din momentul în care admitem în discuţiile despre artă, varietatea tehnicilor, necontenita dinamică a nuanţărilor stilistice, cristalizarea unor plurivalenţe modale ale expresiei, sîntem nevoiţi să acceptăm şi forma experimentului artistic, considerînd-o axiomatic necesară unui ciclu de creaţii, în care se încearcă străpungeri de orizonturi.

Problema legăturilor artei contemporane cu datele tradiţiei, problema continuităţii fenomenului artistic în timp şi spaţiu şi ideea experimentului, nu se poate pune în termeni dilematici pentru că iarăşi, dacă acceptăm că arta are ca formă de bază procesul narării unui conţinut bine conturat, trebuie să subscriem de asemenea şi pentru creaţii în care primordial se are în vedere auto-descrierea, etalarea unor mijloace de expresie, unor formule de invenţie inedită. Aspectul acesta ultim are în muzică, după părerea noastră, o importanţă cu totul specială, sesizabilă din plin atunci cînd se descifrează „climatul" actual al dezvoltării şcolii noastre de compoziţie. Pe linia aceasta, n-ar fi greşit dacă s-ar spune că tocmai latura lui experimentală este preponderentă şi de asemenea, că o adevărată tribună a creaţiei contemporane româneşti, ar fi în fond un loc al experimentărilor imagistice, tehnice, un loc al experimentărilor valorice. În ce sens trebuiesc privite lucrurile ?

În condiţiile în care muzica românească se avîntă vertiginos în domeniul cercetărilor structurale ale limbajului modern, în momentul în care ea are de spus mult — este clar pentru oricine — prin noul ce-l aduce, un „aparat" care să poată traduce cu rezoniciune creaţia manuscrisă în imaginea sonoră ce o sublimează a devenit un lucru de o necesitate stringentă. Nu e vorba aici de audiţii „de succes" pentru marele public, deşi ele nu pot fi excluse, dar mai ales trebuie să se sconteze asupra problemelor informării ştiinţifico-artistice reciproce, în care sînt angajaţi creatorii. Or, cum spuneam şi altă dată, partiturile vorbesc prea puţin prin ele însăle. Cunoaşterea lor depinde în mod necondiţionat de audiţie. În sensul acesta atmosfera unui studio experimental de muzică ar putea elimina o serie de neajunsuri de care creaţia noastră se loveşte încă. Cum altfel ar putea fi verificate soluţiile noi pe care şi le propun creatorii, soluţii care din principiu, nu pot fi în totalitate strict „muzeale" ? Cum s-ar realiza acel fenomen de simbioză, cu transmutări şi fermentaţii reciproce, care sînt de recunoscut în mai toate mişcările artistice compacte ? Cum vom ajunge să acredităm în cunoştinţă de cauză experienţei fertile şi îndrăznelii în căutare, locul pe care fiecare îl merită diferenţiat, cînd amîndouă de fapt însemnează aceeaşi forţare a limitelor estetice preconcepute ? Unde va fi adevărul ? A păstra starea de inerţie ar fi cu siguranţă un non sens. A continua o tradiţie conservatoare ar insemna de asemenea, să trădăm însăşi ideile marei arte, în esenţă revolute. S-ar putea însă crede de aici că propunem o exaltare a lucrărilor artificiale, incapabile de a comunica cu deplinătate sensuri profunde ? Nu. Ceea ce credem cu adevărat, este că fiecare lucrare de intensă elaborare, chiar dacă sub aspectul emotivităţii poate să pară ascetică, exagerat intelectualistă, reprezintă din punct de vedere al ştiinţei artei un bun cîştigat, ce nu trebuie respins din principiu, după cum catalogări rigide şi adversităţi sau idiosincrazii faţă de diferite metode, sisteme tehnice, ar respinge opere de intensă semnificaţie estetică. Iată deci că inerţia în artă trebuie depăşită, după cum e necesar să fie depăşită şi acea concepţie, prin care goana după nou poate să slăbească spiritul exigenţelor artistice. S-au făcut, e drept, în unele instituţii de la noi, eforturi meritorii pe linia popularizării acestor noi idei în creaţie. Situaţia actuală ne dovedeşte însă că ele rămîn în continuare incomplete, parţiale. O tribună a creaţiei, un studio experimental permanent, unde să se poată audia şi dezbate semnificaţiile, simbolurile, ideile artei noastre umaniste, trebuie socotită oricum o formulă demnă de adoptat. Pretutindeni unde creaţia muzicală se află şi ea în centrul vieţii artistice, astfel de studiouri au dat rezultatele sperate. Pentru noi, ele reprezintă o necesitate acută.

IANCU DUMITRESCU

COMITETUL DE REDACŢIE

GHEORGHE ACHIŢEI (redactor-şef adjunct) ; **ION DODU BALAN** (redactor-şef adjunct) ; **GICA IUTEŞ** ; **SANZIANA POP** ; **M. N. RUSU** ; **DINU SARARU** (secretar general de redacţie) ; **VIOLETA ZAMFIRESCU**

Prezentarea grafică ŞTEFANA HARBUR

REDACŢIA : B-dul Ana Ipătescu nr. 15, telefon 11.51.54, 11.38.51, 12.16.10. ADMINISTRAŢIA: Şoseaua Kiseleff nr. 10, telefon 18.33.99. Abonamente : 13 lei — 3 luni ; 26 lei — 6 luni ; 52 lei — un an. Tiparul Combinatul Poligrafic Casa Scînteii.

40.220